

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Nöroestetik Fotoğraf

Yavuz Demirtola

Karina
Yayınevi

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

NÖROESTETİK FOTOĞRAF

Yavuz Demirtola

Karina
Yayınevi

NÖROESTETİK FOTOĞRAF

Yavuz Demirtola

Bu kitabın telif hakları yazar **Yavuz Demirtola**'ya aittir.

1.Basım: Şubat 2018

ISBN: 978-605-2320-40-2

Editör: Çiğdem Aktepe

Görsel Yönetmen: Mehmet Coşkun

Yayın Hakları: Karina Yayınevi

Sertifika: 40347

Adres: Adakale Sk. 16/9 Kızılay Çankaya/ANKARA

Telefon: (0312) 433 03 58

Faks: (0312) 433 03 59

www.karinayayinevi.com

iletisim@karinayayinevi.com

Baskı: Bizim Büro Matbaa Dağıtım Bas. Yay. San. Tic Ltd. Şti.

Matbaa Sertifika: 26649

YAVUZ DEMİRTOLA

**NÖROESTETİK
FOTOĞRAF**

Karina
Yayınevi

İÇİNDEKİLER

Önsöz	9
Giriş	11
Biyolojik Temeller	13
Psikolojik Temeller	16
Biyolojik ve Psikolojik Temeller El Ele	25
Grafik ve Perspektif Algısı	26
Renk Algısı	32
Fotoğraflar	35
Estetik	66
Etnoloji, Evrimsel Estetik, Nöroestetik	72
Duygu, Beğenme, Bilinç, Bilinçdışı ve Fotoğraf	118
Neden Fotoğraf Çekiyoruz?	130
Fotoğraf, Yaşam ve Bilinçte Esneklik	136
Kaynakça	139
Teknik Hususlar	141

*Annem ve dedeme...
Dede, keşke sana bu yaşımda da sarılabilsem.*

Önsöz

Fotoğraf ile ilgili kitap yazma fikri; Roland Barthes'in "Camera Lucida" kitabını okuyup, insanın hissettiklerini kendi kendine çözümlemesinin verdiği keyfi keşfetmem ve fotoğrafa ilk başladığım yıllardaki ilginin olgunluğa ermesi ile başladı.

Fotoğrafa, yani görüntüler denizine kendiliğinden var olan bir merak ile girdim. Gördüklerime anlamlar yüklediğimi sonradan fark ettim. İnsan için neydi fotoğraf, neden vardı? İlk önce fotoğrafa bakmayı bir neden sonuç ilişkisi kapsamında ele almayı düşündüm. Olayın biyolojik, psikolojik değişkenlerini araştırıp, fotoğrafı anlamaya çalıştım. Sonrasında estetik, toplum yaşamı, insan karar verme süreci açısından fotoğrafı inceledim.

İnsan, doğumu ile öğrenmeye başlayan bir canlı. Bilinen ilk bilinç, düşün eserleri, mağara resimleri, boyamaları. Platon, Aristo, Kant; beğeniyi, insan aklını, doğayı çözümlemeye çalışmışlardır.

İnsanın kendi bedenini, beynini çözümleme çabası ile 2000'li yıllarda sanatla ilgili etnoloji, evrimsel estetik ve nöroestetik bakışın birleştiği bir yapı oluşmuştur. Özellikle beyinle ilgili bilimsel çözümlemeler, bilinçaltı ve bilincin duygu oluşumuna etkilerini açıklamıştır. Nöroestetik alanı bu sayede estetiğe fizyoloji ve beynin katkısı açısından açıklama getirmiş ve getirmeye devam etmektedir.

Fotoğraf çözümlemesi de benim için benzer yapıda gelişti ve bu bakışa ulaştı. Bunu yaparken çokça kendi hayatımdan yola çıktım. Bir yandan hissettiklerimi analiz etme, bir yandan okuyarak öğrenme ile yazma devam etti. Konu yeni olduğu için bazı kitapları yurt dışından satın almam gerekti. İlk zamanlarda özellikle fotoğraf ile ilgili kaynak kitapların pratik öneriler, kompozisyon kuralları, yorumlar şeklinde olması ve aradığımı bulamamak, hevesimi kırdı. Ama bakir bir alanda öğrenmenin verdiği keyif, özellikle kaynak ararken fotoğraf alanında bir şey bulunmaması, sonraları beni daha çok heyecanlandırdı.

Kitabın bazı fotoğrafları incelediğim kısma kadar olan bölümleri, görsel sanatların kendinden olan özelliklerini de içermektedir. İncelediğim fotoğrafların teknik ayarlarını da bulabildiğim kadarı ile bilgi için paylaştım. Ayrıca kitabın sonunda "Teknik Hususlar" başlığı ile bir bölüm oluşturdum.

Sunulan fotoğraflardan sonraki kısmı ise, “insanda duygu nasıl oluşur, bilinç ve bilinçaltı birbirini nasıl etkiler, fotoğrafa bakıldığında zihnimizde ne oluyor, sanat, fotoğraf neden vardır, neden fotoğraf çekeriz” çözümlemeleridir. Bu çözümlemelerde bakış açım insan fizyolojisinden, ihtiyaçlarından, yaşadıklarından başlamış ve somut nedene, madde sebebe, insanın fizyolojisine bağlanmıştır. Kitabın, fotoğraf alanına ilgisi olan insanlar kadar, sanata ilgi duyan, görsel bir eserin nasıl algılandığını merak eden, beynimizin nasıl çalıştığını, bir beğenin, karakterin, kararın nasıl oluştuğunu anlamak isteyenlerin de ilgisini çekeceğini düşünüyorum.

Giriş

Tarihte Platon, Aristo; akli, beğeni, insan bedenini anlamaya çalışan filozoflar.

Platon; insan bedeninde aklın bulunduğu yer olarak başı ifade etmiş ve bütün bedeni kontrol eden güç olduğu için en tepeye yerleştirildiğini düşünmüştür. Göğüs ise tutkuların merkezidir. Platon; hayatı boyunca birkaç kere beğeni anlamaya çalışmış, her yaşta farklı açıklamalara erişmiştir. Yaşlılık çağında güzeli, matematik ile açıklamaya çalışmıştır.

Aristo; bellek ve hatırlama üzerine düşünmüştür. Çok genç ve çok yaşlıların hafızalarının kötü olduğunu belirlemiştir. Bir resmin insanda tasavvurunun, hafıza ile olduğunu, gelen şeyin ne algı ne de varsayım olduğunu yazmıştır.

İbn-i Sina; hayvanlarda da bulunan ruhun yanında insanda ek olarak aklın var olduğunu düşünmüştür.

Kant; estetik beğeni nitelik, nicelik, bağıntı ve modalite olmak üzere dört kategoride incelemiştir.

Onlardan daha öncesinde insanın mağara resimleri, boyamaları var.

İnsan, doğumu ile öğrenmeye başlayan bir canlı. Anneye olan bağımlılığı aslında onun iletişime, öğrenmeye doğru ilk adımları oluyor. Kavramak, öğrenmek, insan için bir zorunluluk. Geçen yıllar boyunca bu yetisi ile doğada değişik coğrafyalara, iklimlere yayılan tür olabilmiş. Yeni doğan bebeğin beyni ortalama 500 gr. İlk yılın sonunda 1.000 gr'a ulaşıyor. Yetişkin beyni ortalama 1.200-1.400 gr oluyor. Günümüzde beynin bölümleri ve fonksiyonları çözülmüştür. Görsel algının artık fizyolojik ve zihinsel yapısı önemli ölçüde bellidir.

Biyolojik Temeller

Fark ettiğim, aslında fotoğrafa bakmak değil, bir görüntü algılaması yaptığımdı. Dünyada dolaşırken, insan gözüne ulaşan fotonlar (ışık), ileti olarak optik sinirler ile beynin alt arka tarafındaki görsel kabuğa ulaştırılıp işleniyor, sonra beyinde çalışma hafızası bölümüne iletiliyor. Beyinde renk, yerleşim, büyüklük, doku olarak bir algı ve ne olduğu tanımlanması sürecinde sonlanıyor. Çalışma hafızasında diğer algılayıcılardan gelen bilgilerin de toplandığını belirtmek lazım. Yani çekilmiş fotoğrafa bakarken, fiziksel olarak bulunmayan ses, koku, sıcaklık gibi bilgiler, gözlerimiz dünyada dolaşırken görüntüye paralel olarak duyurgalarımızla beyne iletiliyor. Çalışma hafızasına, konu ile ilgili olan bilgilerde kalıcı belleğimizden alınıyor.

Başlama noktası, fotonların cisimlere çarpıp, yansıyarak gözümüze gelmesi. O hâlde, gelen ışığın göz tarafından rahat algılanacak şekilde olması, nesnelerin renk, büyüklük, perspektif algısının beyinde rahat yapılabilmesini sağlayacaktır. Televizyonda karlanma varsa herkes bunu düzeltmeye çalışır. Güneş gözlüğü ile karanlığa girince, gözlüğü çıkarırız. Bu aslında fotoğrafta, ışığın istenen şekilde olması, kullanılması ilkesidir. Yani gözü rahatsız eden sert ışıklar, yerine göre renkleri karartan veya parlatan, dokusuz hâle sokan ışık, beynin algısını zorlaştıracığı, hatta imkânsız kılacağı için istenmez. Sonuçta insan bedeni, zor olanı ve anlamadığını istemez. **İlke 1: Işığın uygun kullanımı.**

İkinci aşamada karşımıza göz geliyor. Göz, her insanda fizyolojik nedenlerden dolayı farklı özelliktedir. Müzikte bazı notaları her insanın duyamadığını, bu sebeple detone olduğunu biliyoruz. Gözde de bunun benzeri bir durum söz konusu; renk tonlarındaki farkları, geçişleri, görüntüdeki keskinliği, hepimizin aynı şekilde ayırt ettiğini söylemek doğru olmaz. Belki de fotoğraf sergilerine genelde fotoğrafçıların geliyor olmasının sebeplerinden biri budur. Gözümüzle baktığımızda, aşağı yukarı herkeste aynı olan bir görüş açısı vardır. Ancak, göz hareketleri sayesinde bu açı değişken hâledir. İhtiyaç duyduğu alandaki ek görüntüyü beynimiz, göz hareketi ile elde etmektedir. Görme, film gibi süreklilik ihtiva ettiği için kesiklik hissedilmiyor. Fotoğrafta ise, kadrāja dâhil etmemiz gereken nesneleri bütün olarak bir araya getirmemiz gerekiyor. Kadraj dışında biten nesne varsa, fotoğrafta dolaşan gözümüz, çer-

eveye çarpar. İlgili nesneler, kadrada bir arada olmalı. Gözün fizyolojisi nedeniyle, gözlerle göre tam simetrideki özneler rahatsızlık veriyor. Asimetrik bir noktada daha rahat algılanıyor. **İlke 2: Kadrāj içeriği.**

Yatay kadrāj, göze daha yakındır. Ama bir kural olarak hep yatay demek de doğru olmaz. Bunu bir tercih olarak bırakalım. Ancak bir sergide, gösteride, mümkünse hep dikey kadrāj, hep yatay kadrāj olması, en azından yatay-dikey geçişlerin çok sık olmamasını tercih ediyorum.

Gözün ana bölümleri, renkli halka (iris), gözbebeği (pupil), kornea, ağtabaka (retina-üzerinde koni ve tüpler bulunmaktadır), lens, optik sinirlerdir. Renkli halka, gözbebeğini açarak göz içine giren ışık miktarını ayarlar. İnsan gözünün diyafram açıklığı f/2.8'den, f/16'ya kadardır (kaynak 20, sayfa 1034).

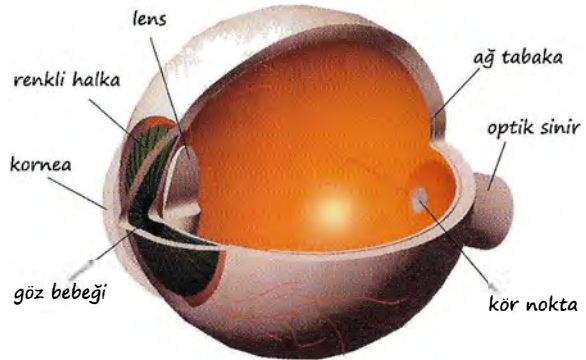
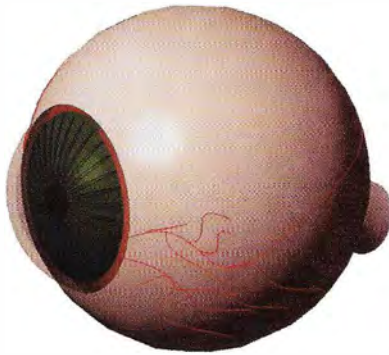
Bu yapının fotoğraf makinesindeki karşılığı, diyafram açıklığı ayarıdır.

Ağtabaka üzerindeki koni ve tüpler, ışık ile uyarıldığında bir vuruş, voltaj farkı oluşturur ve optik sinirler ile bu bilgi beyne iletilir (kaynak 20, sayfa 1034).

Fotoğraf makinesinde ağtabakanın karşılığı sensördür.

İnsan gözündeki lens, uzak ve yakındaki objelere, kaslarının hareketi ile ayrı ayrı odaklanabilmektedir (kaynak 20, sayfa 1035).

Fotoğraf makinesinde bu işlemin karşılığı netlemedir.

Göz ve bölümleri

Biyolojimiz sebebiyle, çıplak gözle baktığımız yerleri net olarak, ışık ayarını da belirli oranda gözün kısılması ile ayarlı görürüz. Yani bedenimiz, baktığı yerde netlik, ışık ayarı istemektedir ve yapmaktadır. Fotoğrafta önem ihtiva eden nesnede netlik aranması, mümkünse net alanın fotoğrafın bütünlüğüne yayılması ihtiyacı bundandır. **İlke 3: Net alanın fotoğraftaki yeri ve genişliği. İlke 4: Pozlama (ışık ayarı).**

Fotoğrafta işin içine objektif ve makine sensörü yetenekleri girmektedir. Fotoğraf, dinamik dünyanın statik bir sunumudur. Objektifte net alan derinliği kısıtımız, pozlama değerini elde etmek için hızdan vazgeçme zorunluluğu, aslında konuya ve çektiğimiz fotoğraf türüne göre bir seçim yapma kısıtı getiriyor. Makine sensörüne gelince, kaç piksel olduğundan ziyade, sensör boyutları daha önemlidir. Sensör boyutu büyüdükçe üzerine düşen foton sayısı (ışık miktarı) artacak ve bu, tonlamada ve ayrıntılarda zenginlik getirecektir.

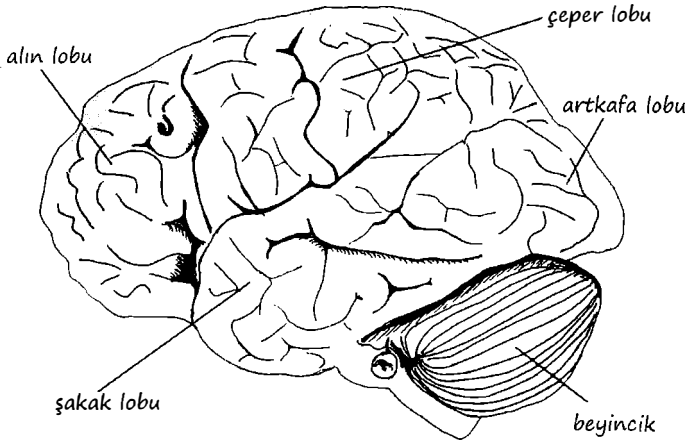
Biyolojik görme, etrafımızdaki objelerin doku, renk, derinlik algısı ile olmaktadır. Duygularımız, etrafındaki bilgiyi yakalayıp, sinir sistemimizin diline çevirip beynimize iletir. Beynimiz bu bilgiyi inceler ve değerlendirir. Algı, önemli olanı detaylı inceler ve önemsiz olanı görmezden gelir. İnsanın etrafındaki objeleri algılaması, ihtiyaçları tarafından yönlenebilir. Yani algının bir amacı vardır. Etrafımızdaki bir objeyi büyüklüğü, dokusu, şekli açısından değerlendiririz. Burada, görme sırasında daha önceden hafızamızda olan objelerin, beyin tarafından algı sırasında bir öngörüyle oluşturulduğunu belirtmek lazım. Yani hafızamız, önümüzdeki gerçekliği olduğu gibi algılamamıza karışıyor, belki de onu mutlak hâliyle görmemizi kısıtlayabiliyor. Fotoğrafçı açısından bu bir engeldir ve aşılması gerekir. Kendi hafızamızın bir önyargısı diyebiliriz. Algımızdaki fark, bir misafir beklerken kapı ziline çalması ve kimseyi beklemiyorken kapı ziline çalmasına verdiğimiz tepkideki fark gibidir.

Psikolojik Temeller

1886 yılında yayımlanmış bir mimarlık kitabında; insanın, bedensel yapıları kendi vücudu ile eşleştirip değerlendirdiğini okudum.

Bedensel olan nesneleri aklımızda canlandırmada, kendi bedenimizin biçimsel yapısını baz alıyoruz (kaynak 9, sayfa 25).

Aslında her konuda refleks olarak kendimizi merkeze koyup, algıladığımız görüntüleri değerlendirmeye tabi tutuyoruz, peki, bu değerlendirmeyi neyle yapıyoruz, nasıl işliyor? Burada beynin nasıl çalıştığını incelemekte fayda var. Doğuştan gelen genetik mirasımızla beynimiz bir insan beyni. Yani herkeste aynı bölümleri yetenek farklarıyla barındırıyor. Bir çalışma hafızası ve kalıcı hafıza diyeceğimiz bölümleri, görme ile ilgili gözlerimizden gelen bilgiyi işleyen kısımları, vücut fonksiyonlarını yöneten bölümü var.

Beyin ve bazı bölümleri: Alın lobu (frontal lobe; bilinçsel düşünme, davranış, çalışma hafızası). Şeker lobu (parietal lobe; duyuşal bilgilerden sorumlu, dokunma, sıcaklık vb.). Artkafa lobu (occipital lobe; görsel işleme görevi). Şakak lobu (temporal lobe; işitme, uzun süreli hafıza). Beyincik (cerebellum; denge, kol ve bacak kaslarının uyumlu çalışması).

Duygularımız ve iletilen duyuyu beyinde işleyen bölümler var. Beyin hücreleri, farklı kısımlarla birbiri ile iletişim içinde. Doğuştan bulunan bilinçdışı dürtülerimiz var. Yiyecek bulma, cinsellik, su bulma, barınak bulma gibi. Büyüdükçe gözlemlerimizle, yaşadıklarımızla, sevdiklerimizle oluşturduğumuz kalıcı hafızamız var. İnsan çeşitliliğimize kalıcı hafızamız katkı sağlıyor. Duygular ile ortamdan sürekli beyne bilgi iletilmekte (konumuz olan görüntüler bunun büyük bölümünü oluşturuyor), beyin ise, önemli bir gelişme, fark, ilgi, tehlike vb. durum oluşmadığı sürece otomatikçe bağlamış olarak yaşıyor. Ta ki bir değerlendirme yapmak isteyeceği bir görüntü ile karşılaşınca kadar. Konumuz fotoğraf olduğu için, sadece “görüntü” dediğimi belirtiyim. Bu an, fotoğrafçı için çekilecek kadraj, fotoğrafa bakan içinse kendisi ile ilişkilendirme, bakmaya devam edip etmeme kararının verildiği andır. Yani bir karar veriyoruz. Karar verme işlemini bilinç ve bilinçaltı değişkenlerle değerlendirerek veriyoruz. Öyleyse, bilinç ve bilinçaltını incelemeye devam edelim.

Bireyin bilinç gelişimi küçük yaşta; ailesinden aldığı genetik miras üzerine, gözlem ile eklediği, yaşadığı olaylar ile değer yargılarını oluşturduğu (beyin kodlaması) kalıcı hafıza oluşturma işlemi ile gerçekleşiyor. Üniversiteyi Almanya’da okumuş bir arkadaşım, Almanlar için, üniversiteyi orada okumuş olmaktan ziyade ilköğretimi Almanya’da almış olmanın önemli olduğunu söylemişti. Japon kanalında izlediğim bir yayında, anasınıfında uslu durmayan çocukların ailelerine disiplin sınıfı öneriliyor, anasınıfı saati bitiminden sonra bu çocuklar disiplin sınıfına devam ediyorlardı. Bizim kültürümüzde bu durum “*ağaç yaşken eğilir*” sözü ile yer almaktadır. “*Ya örs ya çekiş olurum, asla arada şekil verilen demir olmam*” büyümüş de küçülmüş sözleri de aklıma geliyor. İlk bakışta küçük yaşta karakterin, değer yargılarının oluşması ve ilerleyen yıllarda bunun kolay kolay değişmemesi, kötümser bir fikir gibi geliyor. Biraz daha düşününce, yaşadığımız küresel dünyada çeşitliliği aslında buna borçluyuz. Yoksa herkesin değişip hamur gibi büküldüğü bir hayatta, maddi sebeplerle sadece iki üç karakterde insanlar topluluğu hâline geliriz. Tabii bu, yaşamımızın geri kalanında ne kadar konuşursak konuşalım uzlaşamayacağımız, anlamayacağımız, değiştiremeyeceğimiz insanlar olacağı gerçeğini getirmekte. Belki de “zevkler ve renkler tartışılmaz” sözünün çıkma sebebi budur. Bana göre en iyisi, insanları olduğu gibi kabul etmek, benim yaşam alanıma müdahale etmelerine izin vermemek.

Aklımız, ilerleyen yaşlarda da karşılaştığımız tecrübelerle, kalıcı hafızaya tecrübelerimizin kaydedilmesi ile zenginleşiyor. Ama değer yargıları, çocukluk yıllarında atılıyor. Yaşadığımız bir tecrübe ile beynimizde (limitler dâhilinde) fiziksel değişiklik oluşturabiliyoruz. Bu, öğrenme işlemidir. Beyindeki bir sinir hücresinin şeklini değiştirip, bir başka sinir hücresi ile bağ (sinapsis) oluşturmaları. Kalıcı hafızamıza, yoğun

duygu hissettiğimiz tecrübeler alınmaktadır. Belki de çocukluk tecrübelerimiz ile kalıcı hafızamızın oluşma sebebi budur. En yoğun ve önyargısız duygusallığı çocukluğumuzda yaşarız. Sık kullanılan bağlar, otonom bir yapıya yaklaşıyor, kuvvetli oluyor. Öğrenme ve beyinde değişiklik olması, yaşam boyu sürebiliyor, ancak, daha zor hâle gelerek.

Bilinçdışı diyeceğimiz eğilimlerimiz, dürtülerimiz doğuştan gelmektedir. Bunlar cinsel dürtülerimiz, yiyecek bulma, su bulma, barınak bulma, tehlikeyi hissetme, dövüşme olarak tanımlanmakta. Bana göre endişelenme, olumlu-olumsuz tavır, neşeli mizaç, keyfine düşkünlük gibi hususlarda da bilinçdışı beynimizin katkısı var. Bilinçdışı dürtülerimiz kimi zaman birbiri veya bilincimiz ile çelişir ve diğeri baskılanır. Yırtıcının olduğu alanda yiyecek varsa, açlık dürtüsü ile o alana girmekte sakınca görmeyiz. Risklerine rağmen, dağcıların tırmanışa gitmek istemesi, insanın paraşütle atlamak istemesi buna örnek verilebilir. Doğadaki bitkiler ve hayvanların çoğunluğu, bilinçdışı dürtüleri ile yaşamaktadır. Bilinçdışı dediğimiz otonom fillerimiz, aslında evrilmiş ve otonom hâle gelmiş geçmiş, bir anlamda hayvani güdülerimizdir. Beynimiz, bedenimiz, yeni bir değişiklik edinirken bunları eski yeteneklerin üzerine ekleyerek devam etmiş. Yani bir sil baştan yapma durumu yok.

Doğuştan gelen bilinçdışı ve hayat tecrübelerimizle kurduğumuz bilinç (kalıcı hafızamız) ile beynimiz, algıladığı durum, görüntü ile ilgili bir karar, bir duygu oluşturuyor. Bu olurken bizim için önemi olan, kalıcı hafızamızdaki hatıralar, görüntüler, kokular, tatlar ve bilinçdışı dürtülerimiz konuya dâhil ediliyor. Fotoğrafta “saplanma” denen his, durum, ona bakanın beynine tutunma anı, kişinin bilinçdışı eğilimini görüntüde bulma, yakalama anıdır. Veya onda önemli bir hatırayı, kişiyi beyninde ilişkilendirme anıdır. Bu sebeple saplanmayı, “bilinçte saplanma” ve “bilinçaltında saplanma” olarak sınıflandırmak yanlış olmaz. Sözün özü; fotoğrafa veya kadraya bakan, saplanacağı bir görüntü bulmazsa bakıp geçer. **İlke 5: Bilinçte veya bilinçaltında saplanma.**

“Derleme”, “güzelleme” denen ise, daha çok rasyonalizme, beynimizin bilinçli yaklaşımına dokunduğu alandır. Bilinçli bir tasarım, kurallara uyum, düzenleme neticesinde ulaşılan noktadır. Fotoğrafta derleme, bakanı bilgilendirir, güzellik hissi uyandırır, iyi bir şey yapıyor, ilginç bir konu, kolay bulunmayana baktığı hissini oluşturur. Ve fotoğraf üzerinde bakanın düşünmesine, vakit harcamasına neden olur. Tabii burada “nü” fotoğraflara hemen herkesin bakma isteği aklıma geliyor. Cinsel dürtü insanda oldukça güçlü, fotoğraflar başka şeyi anlatsa bile, çıplaklık, fotoğrafa ilgisiz kişileri dahi cezbedip, yakalıyor. Aslında medya, sanat dünyası Marilyn Monroe ile başlayıp Madonna, Kylie Minogue vb. ile devam eden, tasarlanmış cinsellik

derlemeleri ile dolu. Dolayısı ile cinsellik derlemelerini, bilinçdışı dürtünün derleme uygulaması olarak not edelim. Ama derleme, cinsellik haricinde beynin bilinç, öğrenme kısmına hitap eden bir yapım. Fotoğrafta derlemeyi tasarlayarak, kurallara uygun olarak yapmak, bilgilendirecek unsurlar ile bezemek, bakmaya değer bir nesne yaratıyor. **ilke 6: Derleme.**

Bundan sonrasını, kendi gözlemlerimle ve hayal gücümle belirlediğim notlar olarak sunacağım. Sonuçta, yolun bittiği yerde özgürlük başlar. Arabadan iniyorum, arazide yaya olarak devam edeceğim. Fotoğrafta da sevdiğim, işte bu özgürlük.

Yeğenimin doğum günü, annemle birlikte cep telefonuna elimizde onun fotoğrafı ile “iyi ki doğdun” çekimi yapıp gönderiyoruz. Annem, ben ve elimizde yeğenimin fotoğrafı var. Koca kız aslında. Bir anlamda onu ona gönderiyoruz. Niye yaptık bunu? Düşününce; fotoğrafı ile onu da yanımıza almış olduk. Fotoğrafla aslında fiziksel olarak olmayan bir gerçekliği yaşamaya çalıştık. Beyin aslında fotoğrafı bir gerçeklik olarak algılıyor, daha sonra bilinç devreye giriyor, “bu fotoğraf” diyor. **Not 1: Fotoğraf, gerçeklik protezidir.**

Sünnet olmuş yeğenim yatakta yatıyor, altı yaşlarında. Tuvalet faaliyeti var, pansumanı gören, ondan küçük, iki yaşında, ayakta duran kuzeni, “ne olmuş, düşmüş mü?” diye soruyor. “Sünnet oldu.” deyince, sünnetin ne olduğunu bilmemesine rağmen, “haa” deyip konuyu sonlandırıyor. Görüntülere anlam yüklüyoruz, görüntü ile öğreniyoruz. **Not 2: Fotoğraf öğretir.**

Televizyonda belgesel izliyorum, ut yapımı. Ut ustası: “Yumuşak huylu, sakın karakterli biriyim, benim yaptığım utlar da yumuşak sesli, tınılı oluyor.” diyor. İnsan, gördüklerinde, kendisi ile ilintili nesnelerde anlam arıyor, hatırlıyor, kendinden parça hissediyor. Fotoğrafta ve resim sanatında, imgelerin taşıdığı anlamlar var. **Not 3: Fotoğraf imgeler.**

Okuduğum kitapta, beyin hücrelerinin sinir ağında hücreler arası iletişimin kılçıklar vasıtası ile olduğu yazıyor. Aksonlardan çıkan kılçıkların, komşu hücreye fiziksel olarak dokunmadığı ise; 1950’li yıllarda elektron mikroskobunun icadı ile görüntülenerek öğrenilmiş. Kılçık ve komşu hücre arası iletişim, kimyasal madde salımı ile oluyor. Elektron mikroskobu ile arada boşluk olduğunu görmek, insan için mutlak gerçeklik. Fotoğraf, insan için gerçektir. Fotoğraf-gerçeklik bağı, resim sanatı-gerçeklik bağından daha kuvvetli bir etkidir. Üzerinde çok uygulama yapılmış, gözle görülen gerçeklikten uzaklaşmış fotoğrafların tepki almasının sebebi budur. Tabii insanın doğal olarak varsaydığı, fotoğraf-gerçek ilişkisinin propaganda, reklam vb. alanlarda yıllardır kullanıldığını da fark edelim. **Not 4: Fotoğraf gerçekliktir.**

Fotoğrafla ilgili konular için internette dolanıyorum. Portre fotoğrafları var, uzak-tan çekilmiş. Okuyorum, fotoğrafçı, çekim etkisinin olmaması için, saklanarak uzak-tan portre çekmeye çalışmış. Etik olduğunu söyleyemeyiz. Portre çekerken sakın hâl, yüzün gergin olmaması vb. hususlar aklıma geliyor. Düşünüyorum; fotoğrafı çekilen için neden bu stres, refleks ortaya çıkıyor? Portresi çekilen insanlar, çoğunlukla ne olduklarından ziyade, olmak istedikleri gibi görünmek istiyor; poz verme, farklı durma bundan dolayı. Portre dışındaki fotoğraflarda da fotoğrafçının kadrajında, gelecek ile ilgili görmek, vurgulamak istediği seçim var. **Not 5: Fotoğraf, içsel arzunun ifadesidir.**

Ofisteyim, kadın arkadaşlardan biri, bisküvisini uzatıyor. “Alır mısın?” sesini çıkarıyor. Erkekler arasında yiyecek paylaşma yaygın olmadığı, özellikle öğrencilikte harala gürele ortamlar olduğu için, yiyecek, bir kapışma hâlini alabilir. Sakin bir şekilde sunulunca, “ver bakalım, bir tane enayi bisküvisi yerim” diyorum. Kızıyor, “öyle deme” vesaire. Sonraki günlerde gene yiyecek sunuları oluyor. Paylaşma, özellikle kadınlar için bir refleks, nedenli nedensiz bir eğilim. Peki, fotoğrafla bunun ilgisi nedir? Kadınlarda paylaşım refleks ise, cepten fotoğraf göndermeler, nerede olduğunu, yemeğini fotoğrafla paylaşma, daha uzağa ulaştırma imkânı oluyor. Günümüzde fotoğrafla ofisin dışıyla da bisküvi paylaşabilirsiniz. Bazı erkekler için fotoğrafla paylaşım uygun bir fırsat, maddeyi paylaşmadan paylaşmaktır. İnsanlar için haber vermek, “buradayım” demek. Beyin hücreleri birbiri ile iletişim hâlinde bulunuyor. Paylaşmak, iletişime geçmek, beynin bu doğasının bedensel izdüşümüdür. **Not 6: Fotoğraf haberdir, paylaşmaktır.**

Günübirlik gezideyim. Minibüs mola yerinde kalkmayı bekliyor. Yağmur yok ama her yeri kaplayan, dokusu olmayan, gri-beyaz gökyüzü var. İnsanlar bir inip bir biniyorlar. Ayak sesi ile birlikte, minibüs ufaktan sallanıyor. İn en varsa, son adımda yükten kurtulup yükseliyor gibi. Küçük bir çocuk, minibüsün içinde arka tarafa yakın koridorda ağlıyor. Elinden oyuncak düştü sanırım, bulamıyor. Yaşı iki diyebilirim. Ne için ağladığını tam olarak anlayamıyorum. Yaşı küçük, minibüs ise, büyük yaştakilere göre tasarlanmış, fiziksel olarak bir ulaşamama, zorluk da söz konusu. Ön koltuklardan, aynı yaşlarda kıvrıkcık saçlı bir çocuk kalkıp geliyor, yüzüne bakıyor. Sanırım ağlama sebebini o da anlamadı. Sonra eliyle, ağlayanın sırtına dokunmakla dokunmamak arası bir hareket yapıyor. Yaşlar küçük, mont vb. kıyafetler de olunca, kolları, elleri daha da küçük görünüyor. Teskin etmeye çalışıyor. Ağlayan çocuğun annesi gelip kucağına alıyor. Koltuğa geçiyorlar, oyuncak arama-bulma. Tüm olay on, yirmi saniye kadar sürdü. Aklıma, filmde, kopan kolunu arayan asker sahnesini anlattığımda yüzü değişen arkadaşım geldi. Başkasının acısını hissetme, içselleştirme. Bu,

sanatçıların, insanların hemen hepsinde var. Hatta tanımadığı birinin yaşadıklarını duyunca ağlayanlarımız olabiliyor. Dizileri kaçırmadan, tekrar tekrar izlemek bu nedenden olmalıdır. Peki, bu içselleştirme, aynı duyguyu hissetme, fotoğrafta nasıl? Fotoğraf, statik bir sunumdur. Anlık duyguyu fotoğrafçı yakalıyor. Basımdan sonra duygunun kaydı artık elimizde. Başka birine gösteriyoruz. Bire bir aynı duyguyu, aynı şiddette hissetti mi? Bence hayır. Birincisi; arada fotoğraf olduğu önyargısı var. Özellikle aradan yıllar, uzun zaman geçmiş ise, başka bir bilinç olduğu için farklı hissiyat oluşabilir. Burada insan bedenindeki duygunun dijitalleşmesi ve fotoğraf olarak sunulduktan sonra başka bir bilincin gözünden tekrar insan bedenine girişi var. Ateş düştüğü yeri yaksa da fotoğraf, duyguyu içselleştirir, ama fotoğraf bayatlayabilir de.

Not 7: Fotoğraf, duygu çevrimcidir, ama bayatlayabilir.

Akşamüstü, evde oturuyorum. Gün batımı cama vuruyor, ışık ne kırmızı ne sarı, tül perdeden filtrelenip, gölgeli gölgesiz içeri giriyor. Televizyon açık, ama kendisine açık. Geçen hafta okuduğum “Mimarlık Psikolojisi” kitabını yerde görüyorum. Kitap kapağındaki sütunlu, bezemeli kubbe çizimi, halı üzerindeki yoğun tekrarlı ince detaylardan sıyrılıyor. Aklıma Mimar Sinan eserlerinin fotoğraflandığı kitap geliyor, yıllardır duruyor. Biraz ona baksam, deyip, içeriden alıyorum. Basım yılı 1988. Bakılmak için epey beklemiş. Selimiye kaçınıcı sayfada, derken, şehir isimlerinin olduğunu görüyorum. Evet, Ankara var, Cenabi Ahmet Paşa Camii, yıl 1565. Sayfa 206. Tek kubbeli bir cami fotoğrafı, detay fotoğraflar da var. Arka plandan Ankara’da nereye denk geldiğini anlayamıyorum, çıkaramıyorum. Adres bilgisi de yok. “İyi, hafta sonu gezilecek yer çıktı.” diyorum. Kafa durmuyor. 1565-2016; 451 yıl. Yapılırken Mimar Sinan Ankara’da yaşadı demek bu. Gidince onun baktığı, dokunduğu duvara ben de bakacağım. Sadece fotoğrafını görmek yetmiyor. **Not 8: Fotoğraf kısırtır.**

Beyinde göz sinirlerinin oluşumunu kitaptan okuyorum. Sağ veya sol göz sinir ağzından birisi yeterli miktarda gelişmezse, diğer gözün sinir ağzı, onun alanına da yayılıp, tek gözden onun da görevini yapmaya başlıyor. Aklıma bir doktorun: “Yeni doğan çocuklarda şaşılık varsa hemen tedavi edilmesi gerekir. Müdahale edilmezse beyin (göz fiziksel olarak görse bile), gözlerin birinden gelecek bilgileri yok saymaya başlar, ondan sonra da bu durum geri döndürülemez olur.” dediği geliyor. Yani insan bedeni gelişirken ve geliştikten sonra, doğru olanı yapmaya çalışıyor. Birisi görevini yapmaz ise, ona bir çözüm arıyor. Bunun fotoğrafla ne ilgisi var? Birileri üç maymunu oynuyorsa bunu fotoğraf bozar. Hem de görülen gerçeği hep tekrar ederek. Bu yüzden, hemen her fotoğrafçı, iki kelimelik, “yasak, yasak”, “kimi çekiyorsun”, “çekme beni” cümleleri ile karşılaşır. Gözümlle gördüğümü niye çekmeyeyim? **Not 9: Fotoğraf, üç maymunu bozar.**

Ekrandan fotoğraflara bakıyorum. Siyah dalgalı saçlı bir kızın fotoğrafı. Saçlar omuzda bitiyor, hafif ıslak. Sahil yeri. Ayakta duruyor. Havluyu tutan ellerini çene altında birleştirmiş, gözler kapalı, kafa hafifçe arkaya atılmış. Gözlerini kapaması, ellerini birleştirmesi ve nefes çekişi aynı anda olmuş gibi. Yukarı yükselmek istemiş, yerçekimi ile kafa ve sırtı arkaya eğilmiş. Ya da alnını güneşe vermiş. Biraz sonra “fıhff” diye burundan nefesini bırakacak. Tüm olay bir iki saniye sürmemiştir. Aklıma bir zenci kızı gördüğüm an geldi. Geçmiş yıllar, öğrencilik, finaller yeni bitmiş, vakit bol, her yer yayan, her yer yakın. Sebepsiz gezinti. Hayatımda henüz fotoğraf yok. Tunus Caddesi’ne geçiyorum, şimdiki Çağdaş Sanatlar Merkezi’nin karşı kaldırımındayım. Otuz metre kadar aşağıda bir üniversitenin otobüs durağı var. İnenler genelde yukarı doğru ilerliyorlar. Tam köşede, cinsini bilmediğim bir çalı var, koyu yeşil yapraklı. Yukarıdan ağaç yaprakları kaldırımda yer yer gölge yapıyor. Hafif sallantılı. Ağacın dalları güneşi sallıyor gibi. Kız oval, sürmeli gibi gözleri ile çalı yapraklarına bakıyor. Göz kapakları hareketsiz gibi duruyor. Göz kırpması, çalının sallantısından yavaş.

“Dersini almış da ediyor ezber, sürmeli gözlerin sürmeyi neyler..”

Yukarı yürürken durmuş olduğu anlaşılıyor. Yani ayaklar hâlâ yol paralelinde. Kafa çalıya eğik, dönük. Zamansız bir an. Kitaplar var elinde. Adımlarım yavaşlıyor, o yapraklara bakıyor, ben ona, geçip gidiyorum. Gelelim, fotoğrafta bunlar nedir? Fotoğraftaki ilk, kızın görüntüsünün alındığı süre, makinenin örtücü hızı. Güneşli havada çekilmiş, büyük ihtimalle 1/250 saniyeden hızlıdır. İkinci, kızın gözümle aldığım görüntüsü 5 saniye kadar sürmüştür. Kızın hareketleri yavaş olmasa bu kadar hatırlayamazdım. İlk kızın görüntüsü fotoğraf olmasa, fark etsem bile bu kadar düşünme, hikâye yazma imkânım olmazdı. Beyin, görüntüleri işlerken yavaş olmasını istiyor. Yavaş algı, karışmayı engelliyor. Basılmış fotoğraf ne yapıyor? Bir anlamda görme anını, algıyı zamansız hâle getiriyor. Yetişme telaşını yok ediyor. Ödevleri bitirmek için vakit bol yani. **Not 10: Fotoğraf, algıda zamanı durdurur, düşündürür.**

Hafızayı biraz daha düşünelim. Kalıcı hafızamıza yerleşen görüntüler neler? Yaşadığımız büyük acı, sevinç, sevdiğimiz insanlar... Sevdiğimiz insanlar, ölmüş olsalar bile hafızamızda yaşarlar. Geçen yıllarda biz değişiriz, onlar hafızamızda dururlar. Uzun süre tekrar tekrar gördüğümüz kişiler, tekrar tekrar yaptığımız işler, hafızamıza kaydoluyor. Bir bilgiyi dinledikten sonra, deftere kalemle yazıp, tekrar okursanız aklınızda kalır. Basılmış görüntü ne yapıyor? Bir anı, duyguyu uzun uzun tekrar ediyor. Duyguyu, görüntüyü, kalıcı hafızamıza kaydediyoruz. Ama dikkatli olmak lazım, fiziksel olarak yaşamadığımız duyguyu, sadece baskıya bakarak kalıcı hafızamıza almaktan bahsediyoruz. Beyin yıkama mümkün müdür? Bence evet. Ama “yıkama” yerine, “hafıza ekimi” diyorum. **Not 11: Fotoğraf, hafızaya katılır.**

Belgesel izliyorum. Bir ağaç kümesi etrafında kargalar. Birbirlerinin huylarını biliyorlar. Buldukları cevizleri, yerde yaprakların arasına saklıyorlar. Yakınında hırsız olarak bildiği bir karga varsa, cevizi saklayan, numara yapıyor. Yerde yaprağın altına koyar gibi yapıp, o bakmazken başka yere saklıyor. Etrafta hırsız karga yok ise, diğer dürüst kargadan çekinmiyor. İlk beğendiği yere saklıyor. Ortama insan sokmaya karar veriliyor. Bir adam geliyor, kargalar dala dizilip, yeni kişiyi izlemeye başlıyor. Bir süre sonra alışılp, araya bir mesafe bırakarak, ceviz saklanmaya başlanıyor. Saklanan cevizlerden birini adam gidip alıyor. Kargalar tekrar dala yerleşiyor. Adam ortamdan çıkıyor. Epey sonra adam geliyor, aynı karga, cevizi saklarken adama da saklama numarasını yapıyor. Ortama ceviz hırsız olmayan başka bir insanı sokuyorlar. Aynı süreç, ama adam, ceviz hırsızlığı yapmıyor. Daha sonrasında dürüst adam varken karga, cevizi rahatlıkla numarasız saklıyor. Hırsız adam gelince tekrar aldatmacalı saklama. Burada beni cezbeden husus, bir canlının, bir yeniliğe adapte olması, ilgilenmesi, tanımaya çalışması. İnsanları düşünelim, apartman hayatı, akrabalık, arkadaşlık hayatı. Yaşam alanımızda olan yenilikleri, tanıştığımız kişileri, alınan giysileri, kaç lira olduğunu, gidilen tatil yerlerini birbirimize soruyoruz. Ama en çok yeni, farklı olanlarda yoğunlaşıyoruz. Altı yıldır kullandığımız arabanın rengini, içine defalarca binmiş arkadaşımız sorsa garipseriz, güleriz. Veyahut kimse, bildiği bir yemeğin tarifini arkadaşına sormaz. Yeni olana ilgi duyuyoruz, yeni olanı arıyoruz, merak ediyoruz. Arkadaşımıza her gün aynı fotoğrafı gösterip, “yeni çektim” dersek garip olur. **Not 12: Fotoğraf, yenilik ister.**

Ankara’da akşam operadayım. Kont Drakula. Işıklar etkileyici, bir renk bütün sahneyi kaplıyor, atmosferin içine sürüklüyor. Aslında oldukça doygun, koyu ışık var. Fotoğrafta olsa bu kadarı beni rahatsız edebilir. Doygunluk vermeyi, filtre kullanmayı fotoğrafta daha çok; vurgu, kelimenin altını çizmek gibi görüyorum. Yine de sahnenin bütününe yayılan tek renk olayı kafama takıldı. Düşünüyorum; dünyada nasıl? Akşam güneş batımından az sonra mavi hâkimiyeti var. Bütün alanı kaplıyor. Batmadan önce kızılık, sarılık. Gün doğarken kırmızı, bütün alana hâkim. Gün batımı, batım sonrası, gün doğumu, gece, bu zamanlar, sanırım insanın bilinçdışı dürtülerinin kalıcı hafızasına üstün geldiği zamanlar. Mavinin bütün alana hâkim olması bir melankoli veriyor. Kızılıktaki, fiziksel karşılığı olmayan bir enerji hissediyorum. Her iki zamanda da bütün alanın tek renk hâkimiyetinde olması; sıkıntı, rahatsızlık, isteksizlik yaratıyor. Ağırılık hissi var. Değişiklik istiyorum, bu tek rengi yırtan, delen bir başka enerji, haber olmalı. Sadece ton farkı yetmiyor. Ufak da olsa olmalı. Renkli, çıplak elektrik ampulleri bile olur. Zenginlik, çeşitlilik arıyorum. **Not 13: Fotoğraf, çeşitlilik ister.**

Beynin çalışma şeklini okuyorum. Aldığı iletileri bir neticelendirme, sonlandırma eğilimi var. Arada kalma durumunu sevmiyor. Okumayı bırakıp düşünüyorum. Beyin, bilgiye net ulaşmak, gördüğü şeyi renk, boyut, nesne olarak tam tanımlamak istiyor. Sonra durumu anlamaya çalışıyor; tehlike mi kavga mı yiyecek mi sevgili mi? Nihayete yakın tarihi, zamanı sorguluyor, “gerçek mi?” diyor. Bir karar veriyor. Peki, yarım kalan iletiler, daha ilk fiziksel tanımlamada beynin sonlandıramadığı bir görüntü varsa, yani iki arada bir derede kalırsa ne yapıyor? Rüyanın bir yerinde uyandıysak ne yapıyoruz? Senaryoları yazmaya başlıyoruz, rüyayı işimize nasıl gelirse öyle tamamlıyoruz. Bir anlamda beynimiz, “ben saksı değilim” diyerek, kalıcı hafızamıza uygun, bilincimize uygun bir şekilde hususu tanımlayıp kapatıyor. İnsan mükemmel bir yaratık değil, yanılmaya çok açık. Hiçbirimiz, “ben kül yutmam” demesin. En çok külü kendi kendimize yutturuyoruz. Fotoğrafta bu nasıl karşılık buluyor? Aklıma soyut görüntüler geliyor. Göz dolanıyor, bir nesne tanımlayamıyor, tekrar dolanıyor, bakan sıkıntı yaşıyor, anlamadığı için ayrılamıyor da. Beynimiz kendisi tanımlamaya başlıyor. Görseli üreten ile aynı hisse ulaşıyor mu? Bence hayır. Yani üzerine yazılmış yorumu okumadı ise, bir arkadaşının söylediğini dinlemedi ise, eserin bir adı var ve bunu okumadı ise. Kimin yaptığını bilmiyor ise. Bunun bir sergi, sanat eseri olduğunu bilmiyor ise. Sergide bir evvelki görüntüde gözlerini kapamadı ise. “İse” ile sıraladığım bütün bu fiiller, bakan kişide bir yönlendirme yapıyor. Soyutta sevdiğim yan, bakanı da sonuca dâhil ediyor olması. Süreç tamamlandığında bir ortak üretim var. Varılan sonuç, yapan ile bakanda farklı olabilse de. En azından biri için soyut bir ifade şekli. Fotoğrafı çeken kişi için bu biraz da yapılamayana ulaşmak gibi. “Herkesin yaptığından farklısını yapıyorum” demek. “Benim attığım düğümü öyle kimse kolay kolay çözemez” var, işin içinde. “Yarıştı ben öndeyim” demek. **Not 14: Fotoğraf, yarığa dönüşebilir.**

Biyolojik ve Psikolojik Temeller El Ele _____

Beynimizde, fotoğrafa bakarken ne oluyor? Göz, baskıda gezinerek aldığı fotonlarla beynimizde bir görüntü, bu görüntünün karşılık geldiği nesne tanımlarını getiriyor; su, elma, yüz gibi. Nerede durduklarını üç boyutlu olarak algılıyor. Renkleri, tonları, grafiği, kompozisyonu çözümlüyor. Birinci aşama tamam.

Mevzuya girme, ikinci aşama. Durumu anlamaya, hikâyeyi çözmeye çalışıyor. Kendi kalıcı hafızası, kendi bilinçdışı ile bir duyguyu, dürtüyü, derlemeyi buluyor, inceliyor. Konuyu ve zamanı sorguluyor; gerçek mi değil mi? Geçmiş mi şimdi mi?

Üçüncü aşama, sevme-sevmeme, düşünme. Karar veremedi ise bakmaya devam etme-etmeme. Belki arkadaşına fikir sorma. Fotoğraftaki olay, duygu ile yüzleşme. Üzerinde düşünme, kendisinde sorumluluk hissetme zamanı.

- Belki fikri artık değişti.
- Fikri değişmese de kafasında oturtamadığı bir şey var.
- Belki harekete geçme zamanı.
- Belki gidip kendisi de çekecek.
- Belki arkadaşına haber verecek.
- Belki cep telefonu ile fotoğrafın fotoğrafını çekecek.

Yukarıda anlattığım gibi, üç aşama var. Üçüncü aşama, sonu olmayan bir durumdur.

İlk aşama, fotoğrafçı sorumluluğunda. Anlatmak istediğini teknik açıdan iyi vermesi, kompozisyonu oluşturması gerekiyor. Sadece anlatmak istediğini mi? Bir bilinçdışı hâlini yakalamak. Size öğretilenleri, bildiklerinizi unutup, çekebilmek.

Fotoğrafçı, çektiği an zaten hisseder, bilir ne olduğunu. Ama çekme anını hatırlamaz.

Grafik ve Perspektif Algısı

Pazar sabahı erken saatte parktayım, arkadaşım ile buluşacağım. Oradan fotoğraf çekmeye gitmeyi planlamıştık. Kimsecikler yok. Gözümle etrafı tarıyorum. Uzaktaki nesneleri inceliyorum. Kaldırım çizgisinde yürüyen, yaklaşan birisi var. Figürün iki boyutlu diyebileceğim çizgilerinden erkek mi kadın mı onu anlamaya çalışıyorum. Çantası var mı? Omzunda asılı üçayak var mı? Vesaire. Evet, beklediğim kişi. İyice yaklaştı, el sallama sonrası biraz daha enerjilendi ve hızı arttı. Artık figürün, üçayağın, çantanın hacimleri, renkleri daha belli oldu. Detayları üç boyutlu olarak algılamaya başlıyorum. Yanıma geliyor, yüzüne bakıyorum; selamlaşma.

Anlattığım konu, aslında görüntüyü incelerken tümelden özele yaklaşan bir algımız olduğudur. Yani ilk önce figürün insan olduğunu, sonra, omzundaki üçayağın çizgisinden onun fotoğrafçı olduğunu, iyice yaklaşıncaya yüz detayından da arkadaşım olduğunu algıladım.

Yukarıda anlattığım olayda algıladıklarım nelerdi? Kaldırım çizgisi, kaldırımın yüzeyi, çok uzaktayken nokta diyebileceğim arkadaşım. Biraz yaklaşıncaya, arkadaşımın iki boyutlu biçimi (kafa daire, gövde oval, bacaklar, kollar çizgi), üçayağın sırtında yukarı doğru çizgisi, belinin yanında çantası daire-oval biçimi ile algılanmaya başlıyor. Bütün bunların üzerine yerleştiği bir düzlem, kaldırım var. Kaldırımın kenarı bir çizgi hâlinde kaldırım düzlemini yol ile ayırıyor. Bakışım daha yakına geldiğinde, uzakta çizgi olarak algılanan kaldırım kenarı, yerden yukarıya çıkan kenar ve hacimli bir düzlem oluşturuyor. Yürüyen kişi iyice yakınlaştığında çantanın, üçayağın hacimleri, askılarından aşağıya doğru sarkma çizgileri, omuz ile askının birleştiği yerde giysi içine gömülmesi ile ağırlıkları algılanıyor. Adım attığında gövdesinin basan ayağı üzerine yığılması vb. detaylar ve yüzünün algısı ile arkadaşımı buluyorum. Algı, yani zihnimdeki fotoğrafçı arkadaşım ile gördüğüm form eşleşti.

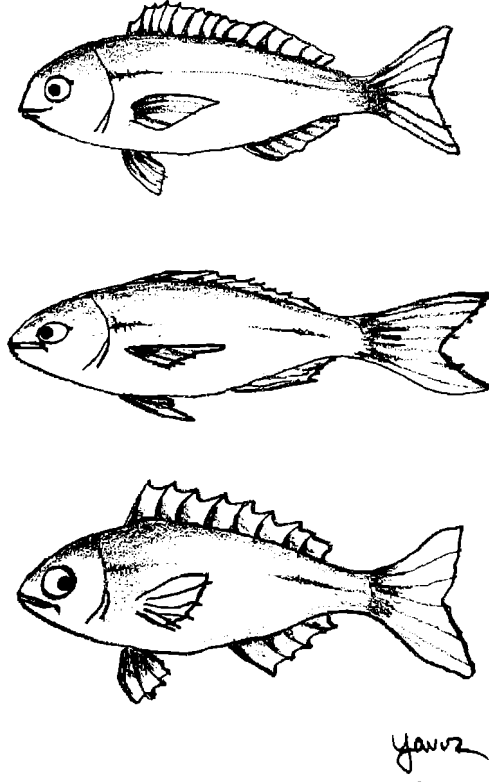
Görüntülerin beyindeki algısında bir yön, yukarı, aşağı, uzak, yakın karşılaştırması var. Uzaktaki objelerin hareketliliğini düşük algılıyoruz. Aynı hareketlilik yakınımızda ise algımız, ilimiz daha yüksek. Uzaklık ve hareket miktarı, beyinde göreceli değerlendiriliyor.

Görüntüyü algılarken biçim, ritim, oran değerlendirmesi yapıyoruz. Bunu tümel- den özele inerek yapıyoruz. Fotoğrafa bakarken nesnelerin oluşturduğu nokta, çizgi, hacimden oluşan biçimi görüp, daha sonra ağırlığı, dokusu, hareketi, duygusu vb. ile kafamızda formlarını, yerleşimini oluşturuyoruz. Form, nesnelerin özelliklerini anlatıyor. Görüntüyü ilk önce (tümel olarak) silindir, küre, kare, üçgen vb. şekilde ele alıp, daha sonra detayını, verdiği hissi (özel olarak) algılıyoruz. Bu da görüntüleri ilk, grafik olarak gözle yakalayıp, sonra detaylandırıyoruz demektir. Bu noktada, grafikte yalınlığa vurgu yapmamız gerekiyor. Çok karmaşık çizgilerden, düzlemlerden oluşan, bir ritme, bir yönelime gitmeyen, yarım kalan grafiklerde beynimiz bocalıyor, görüntüyü anlamlandırmada ve nerede detaya ineceği noktasında sıkıntı çekiyor. Sadelik, grafik için önemli.

Görüntüdeki nesnelerin oluşturduğu grafiğin, bakana ilettiği bir fikir var. Bunları pek çoğumuz okumuştur. Yatay çizgiler durağanlık, değişmezlik; dikey çizgiler güç ve sabitlik; çapraz çizgi hareket hissi verir. Bale ve modern dansda duygu, bir dizi beden hareketleri ile aktarılmaya çalışılır. Bedenin aldığı şeklin grafik etkisi ile anlatılan bir fiil, duygu vardır. Fotoğraftaki grafiğin aktardığı his ile kadrajdaki içeriğin uyumlu olması beklenir. Benim aklıma gelen grafik sıfatları, karşıtları ile sıralıyorum.

- Etken, edilgen
- Yükselen, düşen
- Üstün, teslim olan
- Güçlü, güçsüz
- Uyumlu, uyumsuz
- Mücadele eden, boyun eğen
- Sert, yumuşak
- Hareketli, sabit

Elimizdeki bir fotoğrafa, sırtüstü yatarak baktığımızı düşünelim. Fotoğrafın fiziksel olarak yerleşimi, yeryüzüne göre yatay durumda. Ama baktığımız fotoğraftaki objelere yukarıda-aşağıda sıralaması yapıyoruz. Fotoğrafı gözümüze göre düzeltip tutuyoruz veya kafamızı ona göre düzeltiyoruz. Aslında gözümüze göre değil, yerçekiminin alıştığımız yönüne göre demek doğru olur. Buna “gözün yönü” diyelim. Göze göre bir mantıksal “yukarıda-aşağıda” olma durumu var. Ve grafikte yerçekimi etkisi beynimizce ilk önce irdeleniyor diyebiliriz.

Grafik etki ile bir balığın farklı algı hâlleri

Kare şeklinin insan icadı olduğunu söylemek yanlış olmaz. Daire doğada var olan bir şekil iken, örneğin ay, her kenarı eşit bir doğal nesneye rastlanmaz. Bir de algıda dış şeklin içindeki nesnelerin dışı vurumu olarak algılandığını unutmayalım. Yani dışı yuvarlak bir ana şeklin, içini dolduran ufak parçalarının da yuvarlak olacağı algısı var.

Yuvarlak hatlar doğal, uyumlu, munis; keskin hatlar ise gerginlik, kırılma, yırtıcılık, ulaşılmazlık, güç belirtisi olarak algılanıyor.

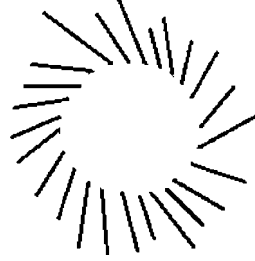
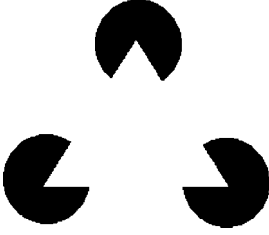
Fotoğraftaki algı, bir arka plan ve önde grafik şekil olarak ortaya çıkmaktadır. Arka plandan ayrılarak algılanan grafik şekillerin birbiri ile olan ilişkisi ve dengesi, konu içeriği ile uyumlu olursa bir ifade hâlini alıyor.

Gözün nasıl gördüğü ve formu yarattığı üzerinde modeller var. Bu modellerden birine göre, göz önce kontur çizgilerini, ilintili bulduğu noktaları birleştirerek oluşturuyor. Bunu tam tamamlayamadığı noktalarda hafızadan da nesne ile ilgili yardım alıyor. Desen, renk vb. unsurlar, birleştirmeye yardımcı oluyor. Obje uzakta ise daha bütünleşik bir şekil görüyor, yakında daha ayrıntılı birleştirme çizgilerini oluşturuyor.

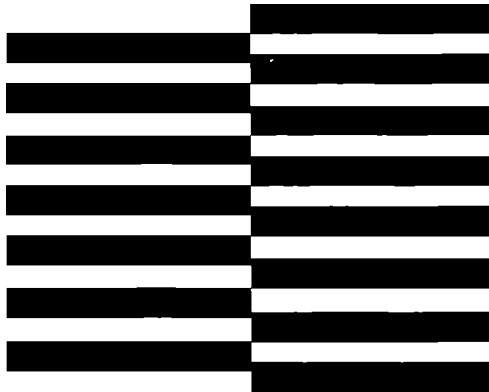
T

Yakından bakışta ayrıntıların belirginleşmesi.

*Var olmayan üçgen ve daire hatlarının, zihinde
(grafikten yola çıkılarak) tamamlanarak algılanması.*

Var olmayan kontur hattının, desen farkı ile zihinde algılanması.

Görme modeli, iki gözün ayrı ayrı görüntüsünü kullanarak bir kontur çizgisi yaratıyor. Çizgilerin oluşturduğu alanları ise, içten dışa doğru bir renk ile alan taraması yaparak formu oluşturuyor. Kontur çizgilerini oluştururken birleştirebileceği ne kadar çok nokta varsa o kadar başarılı, doldurma yaparken kontrast farkı olursa, yüzey oluşturması o kadar rahat oluyor. Bu model fotoğraftaki kontur çizgilerinin birbiri ve ufuk çizgisi ile kesişmemesi, sadelik, ışığın yatay geldiği durumlarda formun daha belirgin olması gibi çekim için tercih edilen koşullar ile örtüşüyor. Gözün organ yapısında bulunan kör nokta ve duyguların üzerinden geçen damarlar, görüntü almaya birer engel. Sağ ve sol gözden ayrı ayrı bilgilerin birleştirilmesi, eksik görüntülerin tamamlanmasına yardımcı oluyor.

Bir de her gözün ayrı ayrı sabit bakışta bile titreme hareketi var. Bu hareket ile kör nokta ve damarların kapadığı eksik noktaları tamamlayacak görüntü verisi alınıyor. Titreme hareketi ile görüntüdeki hareket eden cisimlerin yer değiştirme hızları, sabit olanların algılanması çözümleniyor. Bu noktada fotoğrafa değinmek gerekiyor, çünkü fotoğraf baskısında her şey sabit. Öyleyse şunu diyebiliriz; fotoğraftaki hareket algısına bilinç tarafından karar veriliyor. Görsel bir hareket duyumu alma söz konusu değil. Baskı iki boyutlu olduğuna göre, derinlik algısının da bilinç tarafından yapıldığını söyleyelim. Çıplak gözümüzle şelalenin yanına oturup ne kadar bakarsak bakalım, tül etkisi görselini fotoğraf dışında görme durumumuz yok. Bu, fotoğrafın görsel dünyamıza eklediği bir zenginliktir.

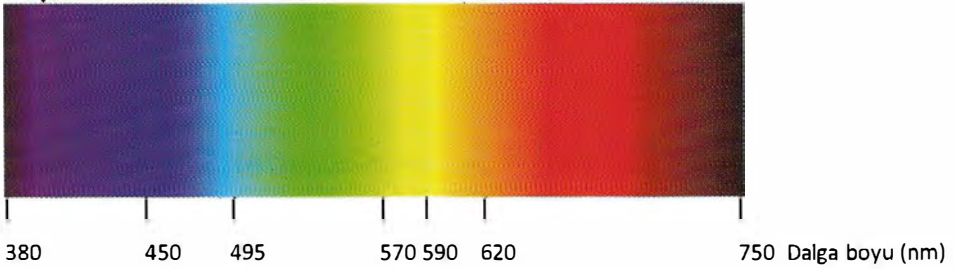
Özetlersek; fotoğraf içindeki nesnelerin kontur çizgileri ne kadar belirgin ve onu oluşturan nokta sayısı ne kadar zenginse grafik, beynimizde o kadar rahat algılanır. Kontrast farkları grafikte nesnelerin yüzeylerinin beyinde oluşturulmasını kolaylaştırıyor. Parlak objeleri, kendimize mesafe olarak yakın algılıyoruz. Sadelik her şeyi ferahlatıyor, odaklanmamızı sağlıyor. Grafik denge için bir yöntem öneremiyorum, gözümüzle kadrajı dolaştırarak bir denge noktasına varıyoruz. Her şeyin oturduğu bir düzlem, yerçekiminin bir yönü var. Uzaktaki nesneler bütünleşik, renk olarak solgundur, yakındaki görüntüler detaylı ve renkleri canlıdır. Görüntünün ilk algısı grafik olduğundan, fotoğraf ilk önce grafikdir ve algılanan grafiğin ilettiği bir his vardır.

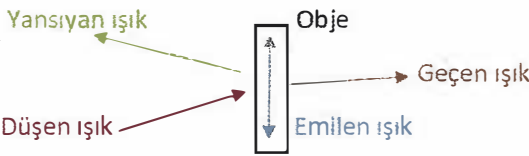
Kontrast ve renk farkı ile kontur çizgilerinin belirginleştği bir grafik fotoğraf

Renk Algısı

Işık dalgaları, dünyada dalga boyuna göre dağılmış durumda. Değişik dalga boyları (frekanslar) ışık renklerini oluşturuyor. İnsan gözünün algılayabildiği dalga boyu 400 ile 700 nm arasındadır.

Aslında objelerin bir rengi yok. Üzerine düşen ışığın dalga boyuna göre bir kısmını emiyor, bir kısmını ise yansıtıyor. Bizim gördüğümüz renk, yansıttığı dalga boyundaki ışık. İçinden geçirdiği ışık miktarına göre de malzemenin şeffaf, mat gibi özellikleri oluyor.

Gözümüz, içinde renk duyargaları mavi, yeşil ve kırmızı dalga boyundaki ışıkları kullanarak algıyı oluşturuyor. Beyin, değişik oranlarda bu üç renk değerini algılayarak renk algısını oluşturuyor. Gözümüzün en rahat olduğu renk, yeşil ışıktır.

Gözümüzün algıladığı renklere enerji miktarları açısından bakarsak en çok enerji mor, mavi dalga boyundadır. Yeşil renk, orta kısma giriyor ve kırmızı renk, en düşük enerjili dalga boyu.

Gültekin Çizgen, fotoğrafın renklerle düşünülmesi gerektiğini ifade ediyor (kaynak 27).

Bir görüntüdeki renkleri düşünürsek, “ortam ışığının rengi”, “objenin rengi”, “yardımcı/arka plan objelerinin rengi” olarak üçe ayırabiliriz.

Ortamdaki ışığın rengi bize mekân, zaman ile ilgili bilgilendirme yapıyor. Sabah saati, akşam gün batımı, gündüz vakti, gece gibi. Ortam ışığının rengi, mekân algısında etken. Aynı mekânın büyüklüğü, değişik ışık renkleri altında farklı büyüklüklerde algılanıyor. Ortam ışığını enerji miktarına göre düşünelim. Mavi dalga boyu, yüksek enerji barındırıyor. Ortamda bulunan insanın algısı üzerinde etken bir örtüleme yaparak hareketsizliğe, pasifliğe, melankoliye yönlendiriyor. Kırmızı dalga boyu ise, düşük enerjili bir ışıktır. Kırmızı ışık ortamındaki insanın algısı üzerinde etken bir örtü oluşmadığı için, bu ortamdaki insanın kendisi etken karakterdedir. Kırmızı ışık altında insan, duygusal olarak bir tepki oluşturmaya eğilimlidir. Aynı nesne, normal ışık ve kırmızı ışık altında gösterildiğinde, kırmızı ışık altında coşkusal tepki yaratmaktadır.

Objenin rengi; fiziksel yapısı, dokusu, karakteri ile ilgili bilgiler veriyor. Mavi, etken bir obje, kırmızı ise edilgen bir obje algısı yaratıyor. Yeşil uyumlu, dengeli bir algı hissi veriyor. Doğada bir objenin tek tonda ve tek renk ile tüm yüzeyinin kaplandığı pek nadir. Böyle maddeler suni yolla, insan marifeti ile işlem görmüş demektir. Metal, plastik, araba, toz baharat, alçı, boya renkleri buna örnek verilebilir. Bu renk objeler; dokunmama, bir sahibinin olduğu, bir nedenden dolayı koyulduğu, ortamda görülmeyen bir insan daha bulunduğu algısını yaratıyor. Balık tutanlar bilecektir, oltanın metal iğnesi, misinası, yemin altında görülürse balık ona yaklaşmaz. Kirli sarı, küf ve kahverengi; hastalık işareti, çürümüşlük hissi uyandırıyor. Suda şeffaflık, temizlik algısı yaratıyor. Hiç kimse sarı, kahverengi suyu içmek, küflü bir yiyeceği yemek istemez. Küf rengi, çürümüş sarı, kahverengi; yalnızlık, terk edilmişlik, bırakılmışlık, sona gelmişlik hissi veriyor.

Koyu renkli objeler daha ağır, açık renkli objeler daha hafif algılanıyorlar. Büyüklük olarak aynı ölçüde olsalar bile açık renkli objeler, koyu renklilerden daha büyük algılanmaktadırlar. Parlak renkli objeler, mesafe olarak bize daha yakın algılanıyor.

Siyah, hiçbir ışık yansıtmayan, gelenin hepsini yutan, “hep bana” diyen bir nesne algısı veriyor. Siyah, duygusal bir sertlik, keskinlik hissi veriyor.

Beyaz ise, gelen ışığın tümünü geri yansıtan, iletişime kapalı, ulaşılamaz bir nesne algısı veriyor. Aklıma, yüzünü beyaz pudralamış, gotik makyaj yapmış suratlar geliyor. İfadesiz, soğuk bir algı oluşturuyor. Bu tip insanlarla iletişime geçme çabası bende oluşmuyor. Tabii insan, bir canlı söz konusu olunca, sözlü iletişimin, gözlerin, mimiklerin de etkisi olduğunu unutmayalım. Beynimiz bir değerlendirme yaparken bunların hepsini paralel olarak ele alıyor. Sadece renk açısından düşündüğümüzde beyazda bir iletişime kapalı, ulaşılmazlık algısı var.

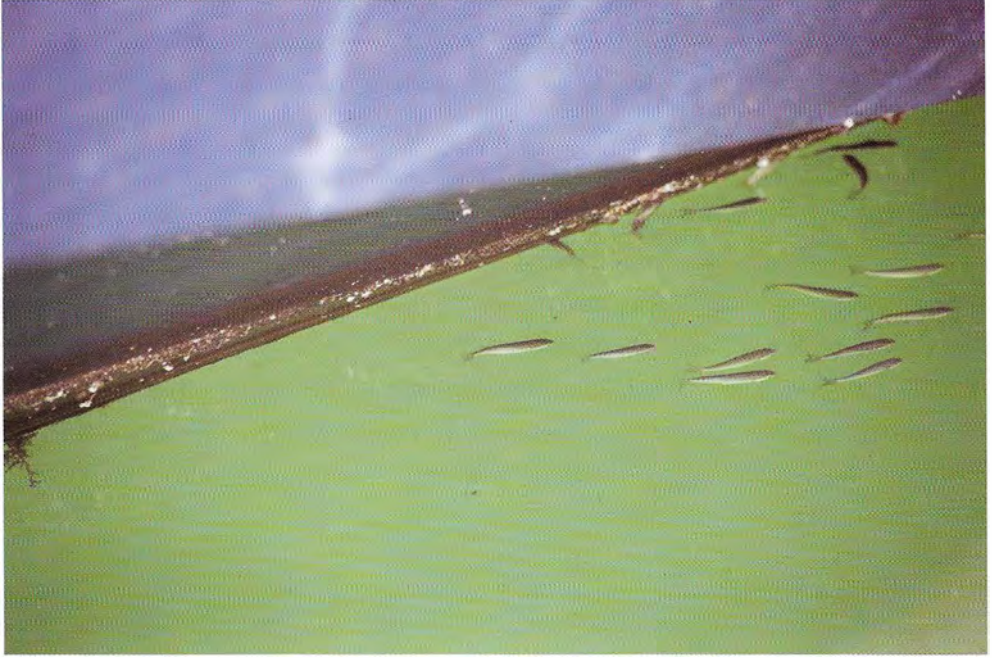
Yardımcı/arka plan renkleri ise, bu ortamdaki orta uzun zamandaki yaşantı hakkında bilgilendirme yapıyor. Tabii bu orta uzun zaman kıstaslarının görseldeki olay ile göreceli değiştiğini belirtelim. Bir dağ görüntüde hep varken, yeşil otlar daha kısa sürede değişmektedir.

Fotoğraflar

Bu bölümde, bazı fotoğraflarımı değerlendirmeye çalışacağım. Bulabildiğim kadarıyla kayıt altında olan teknik ayarlarını da bilgi olarak paylaşıyorum.

Yorumlarımı, fotoğrafları çektikten epey bir zaman sonra oluşturduğuma dikkatini çekmek isterim. Yani yazdığım hikâyeler, fotoğrafı çekerken düşüncemde bire bir var değildi. Ama hepsi iç dünyamdan uzak değiller. İnsan algısının nasıl olabildiğine örnek oluşturuyorlar. Yani farkında olmasak da algımızın, kadraj seçimlerimizin, kendi iç dünyamız ile paralel oluştuğunun örnekleri.

Gültekin Çizgen, kitabının hüküm cümlesi bölümünde, tek bir fotoğraf üzerinde düşünmenin önemini ve fotoğrafın katmanlı bir yapıda olduğunu belirtiyor (kaynak 27).

Diyafram: 6.3

Örtücü hızı: 1/200 sn

Odak Uzaklığı: 270 mm

ISO: 400

Nesne Uzaklığı: 3.7 m

Işık Ölçümü: Merkez ağırlıklı

Çekim modu: Manuel

Netlik, balıkların düzleminde, uygun yerde ve yeterli görünüyor. Renkler uyumlu, rahatlık hissi veriyor. Grafik çizgi, gözümüzü balıklara götürüyor. Balıklara vuran ışık, karın renklerini parlatmış, gözün orada odaklanmasını sağlıyor. Balıkların gövde grafiklerinden rahat, özgür bir dolanma, yemlenme durumu algılanıyor. Kimisi kayık ile ilgili, kimi yürüyüş hâlinde. Büyüklüklerinden, daha yavru bir sürü olduklarını çıkarıyoruz. Özgürlük, gezinti, arkadaşlar, çocukluk, umursamazlık var.

Bu görüntü, 80'li yıllarda geçen çocukluğumu hatırlatıyor. Yukarı Ayrancı'da, apartmanların arasında yer yer boş arsalar bulunurdu. Bu boş arsalarda top, misket oynardık. Tek tük kayısı ağaçları, badem ağaçları vardı. Mahalledeki arkadaşlarla zaman zaman, bu ağaçlardaki en tepede kalmış kayısıya, bademe odaklanır, sürü gibi ağaca çıkar, onları yerdik. Özgürlük, gezinti, arkadaşlar, çocukluk, umursamazlık.

Diyafram: 5.6

Örtücü hızı: 1/250 sn

Odak Uzaklığı: 100 mm

ISO: 400

Nesne Uzaklığı: -m

Işık Ölçümü: -

Çekim modu: Manuel

Grafik ağırlıklı bir fotoğraf. Sadelik var. Alt tarafta, merdivenin zikzaklı yükselişi, tabanın yatay çizgisel sıvası ve en üstte yukarı doğru çıkan dikey, açık renkli çizgiler. Yukarı doğru yükselen duvar, yatay bir çizgi ile siyah zemin üzerine oturuyor. Siyah renk, tabana sağlamlık duygusunu veriyor. Merdiven, yükselme düşüncesini destekliyor. Merdiven üzerindeki beyazlıklar, ayak basılmış, yukarı çıkılmış, kullanılmışlık algısını veriyor. Ağır renkler aşağıda, hafif renkler yukarıda yer alıyor. Yerçekimi ile uyumlu, yukarı çıkan bina için içimizde bir sağlam zemine oturmuş algısı var. Formlar birbirlerinden kontur çizgileri ile ayrılmış, algıyı kolaylaştırıyor. Yani merdiven beyaz tozlu ayak taban çizgisi, zemin ise sıva çizgisi ile konturlanmış durumda. Merdivene yandan bakılmış. Yandan bakma, insan içinde bulunan düşme korkusunu kaldırıyor. Bütün bunlar, insan aklında oluşan ev, barınma algısını sağlamlıkla, güvenlikle birleştiriyor.

Zemin sıvasında ve duvar boya çizgilerinde yapım izlerini görüyoruz. Bir mahallede, ilçede olduğunu düşündürüyor. Büyük ihtimal ev sahibi kendisi sıva ve boya yapmış. Veya tanıdık bir usta ile yapılmıştır. Ama otomasyon, endüstriyel bir işçilik algısı yok. Aksine, yapım izleri var. Eve gösterilen özen hissediliyor. “Kel kör kendi işini kendin gör” var işin içinde. Barınma ihtiyacı ve insan arasındaki bağ, satın almanın ötesine geçmiş, zorunluluğu aşarak sevmeye, kendi kendine yeter olmaya varmış. Küçük ama benim. En önemlisi, çocukken kapı önünde oyun oynadığım zamanları aklıma getiriyor. Ben de evimi kendim boyamak isterim.

Diyafram: 10

Örtücü hızı: 1/640 sn

Odak Uzaklığı: 18 mm

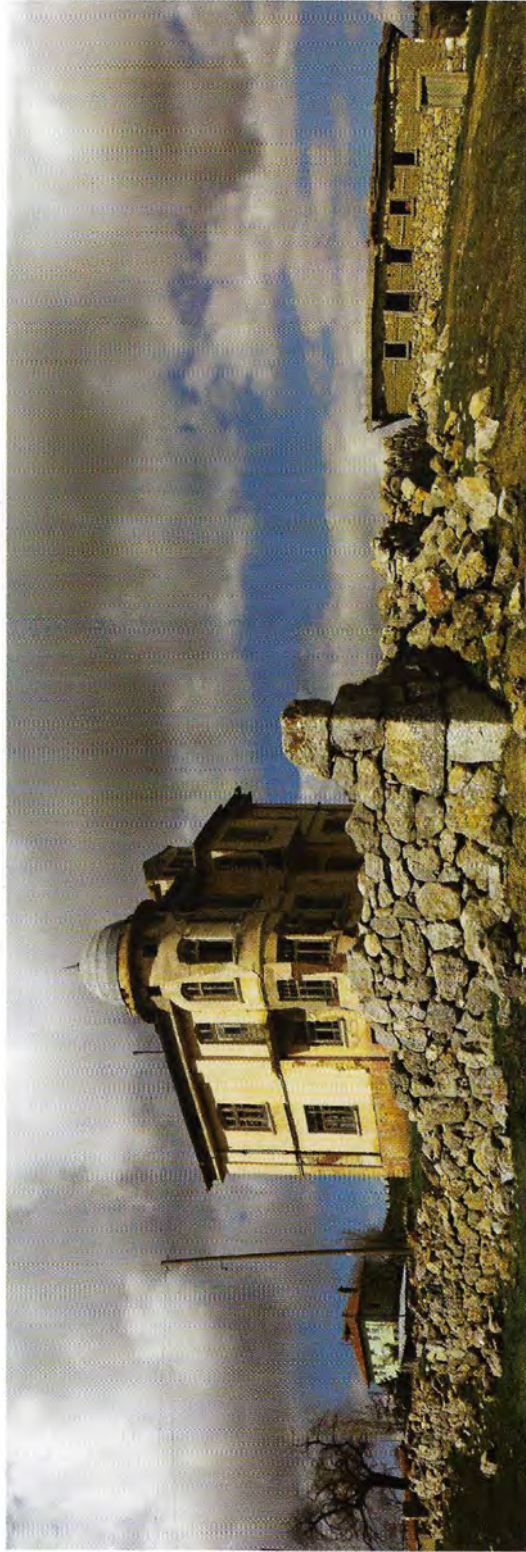
ISO:200

Nesne Uzaklığı: -

Işık Ölçümü: -

Çekim modu: Manuel

Tarım araçları ve bir köy evi. Ardında mavi, bulutlu, açık bir gökyüzü var. Parka bırakılmış tarım gerci ve lastikler, tüm alana bir dinginlik, sessizlik veriyor. Sürekli oturulan bir ev olduğu, soba bacası ve televizyon anteninden anlaşılıyor. Sol çatıda, çakılmış tahta var. Baca içinden soba borusu çıkıyor. Sağdaki çatı sıvamalı, sol çatı metal sac ile kaplanmış. Eklemeli, “böyle halloldu” tarzında bir çözümleme var. Evin sakinleri, sorun çıktıkça kendileri çözüm bulmuşlar. Tüm bunların önünde tarım aracı duruyor. O ve lastikler, satın alınmış önemli gereçler olarak duruyorlar. Çiftçi için öncelik hep üründür. Görüntüde böyle dingin bir hâl olduğuna aldanmayalım. Hasat zamanı saat gözetmeksizin çalışılır. Mevsimsel bir ritim var köylerde. Görüntüde dönemsel sakinlik, güneşli açık havanın sorunsuzluğu hissediliyor.

Diyafram: 11

Örtücü hızı: 1/800 sn

Odak Uzaklığı: 25 mm

ISO: 200

Nesne Uzaklığı: -

Işık Ölçümü: -

Çekim modu: Manuel, panoramik birleştirme

Bir konak fotoğrafı var. Yapının bakımsızlığından, içinde yaşadığı anlaşıyor. Solmuş sarı duvar rengi, bunu destekliyor. Arka plandaki bulutlar masalsı, mistik bir algı katıyor. Geçmiş zaman anlamını güçlendiriyor. Öndeki yıkılmış bahçe duvarı, bir zamanlar yaşayan kişiye ait bilgiler veriyor. Sınır çizmek isteği, sahiplenme duygusu, kuralcı biri olduğunu işaret ediyor. Evin köşesindeki yuvarlak yapı, Macar mimarların Ankara'daki örneklerini anımsatsa da gölgede kalan tarafı, Türk konaklarının çizgisini taşıyor. Melez bir yapı diyebiliriz. Şehirden oldukça uzakta, Ankara'nın bir köyünde böyle bir bina ile karşılaşınca insanı düşündürüyor. Ev anlayışımız, büyüklük, zaman kavramımız ne kadar değişmiş. Ev bir kere uzak olmayacak, çıkınca hemen metroya, dolmuşa ulaşacağız vesaire. Sol tarafındaki mavi ev, daha sonra yapılmış ve içinde oturanlar var. Büyüklüğü, pencereleri ve duvar kalınlıkları ve yapı şekli ile bir kontrast oluşturmakta. Fonksiyonellik ve maliyet hesapları onda ön plana geçmiş. Zamana, ülkedeki gelişmelere, yeni şehirleşme düzenine yenilmiş bir bina, anlayış, diyebiliriz. Binalar, içindeki insanlarla yaşıyorlar. Aklıma Yunus Emre'nin "mal da yalan mülk de yalan, var biraz da sen oyalan" sözü geliyor.

Diyafram: 14

Örtücü hızı: 1/200 sn

Odak Uzaklığı: 24 mm

ISO: 100

Nesne Uzaklığı: 0.58 m

Işık Ölçümü: Merkez ağırlıklı

Çekim modu: Manuel

Netlik, öndeki taş üzerinde. Taşın büyüklüğü ve yerleşimi uygun. İleriye doğru irili ufaklı başka taşları da görüyoruz. Taban dokusu ve rengi, kıraç ve zor koşulları aklımıza getiriyor. Daha ileride, taşların renginde tepe yamacını görüyoruz. Oradan kopup dağılarak önümüze kadar gelmişler. Parçası oldukları bütünden ayrılmış, başka yere sürüklenmişler. Biraz daha dikkatli bakınca büyük taşın tabana oturduğu yer, taşın kıraç yüzeyle birleşme çizgisi, bir yapışma, tutunma şeklini almış. Diğer taşlarda da aynı yapı var. Küçük peri bacaları gibi, bonsai peri bacaları.

Bir bütünden ayrılmış, irili ufaklı saçılmış taşlar. Yerlerinden olmuş, uzak bir yerde tutunmaya çalışıyorlar. Geri dönmeleri söz konusu değil. Yeni yere de çok kuvvetli tutunamıyorlar. Aklıma, yakın zamanda yerlerinden olmuş mültecileri getiriyor.

Diyafram: 16

Örtücü hızı: 81 sn

Odak Uzaklığı: 165 mm

ISO: 100

Nesne Uzaklığı: 7.4 m

Işık Ölçümü: Merkez ağırlıklı

Çekim modu: Kilitli

Filtre: ND 10

Uzun pozlama ile suyun akışı verilmiş. Kayanın etrafında dolanması, pamuk şeker gibi olmuş. Suyun dinamizmi hissediliyor. Öndeki koyu kaya ile arkadaki beyaz kaya üzerindeki ıslak yansımalar dikkat çekiyor. İki kayanın renkleri bir kontrast oluşturmuş. Birbirleri ile hiç işleri olmasa da “aynı su içinde farklıyız” diyorlar. Bir vakit sonra ön kaya üzerindeki yosunlar dikkatimi çekiyor. Suyun çarptığı yüzeyin ters tarafında bulunuyor. Kaya ona bir imkân, koruma sağlamış gibi. Yaşam, doğa, her fırsatta devam ediyor, tüm güçlüklerine rağmen.

Diyafram: 16

Örtücü hızı: 1/160 sn

Odak uzaklığı: 250 mm

ISO: 400

Nesne Uzaklığı: 3.5 m

Işık Ölçümü: -

Çekim modu: Manuel

Suyun içinde yaşayan bir bitki görüntüsü var. Netlik, yaprak üzerinde ve genişliği uygun görünüyor. Doğal ortamında, durgun bir suda, gölde olduğu anlaşıyor. Saplarını sarmış yosunlar var. Suyun dışına ulaşmış yaprak, dikkati üzerine topluyor. Tutma, dokunma isteği uyandırıyor. Suyun dışına ulaşmış yaprak, insanın denize atlayıp, dibinden dışına çıkma, nefes alma anı ile özdeşleşiyor. Duruşunda amaca ulaşmışlık, dinginlik var. Biraz arkadaki iki yaprak, yukarı yönelmiş, birbirleri ile arkadaş gibiler, uyum var.

Diyafram: 7.1

Örtücü hızı: 1/2000 sn

Odak Uzaklığı: 100 mm

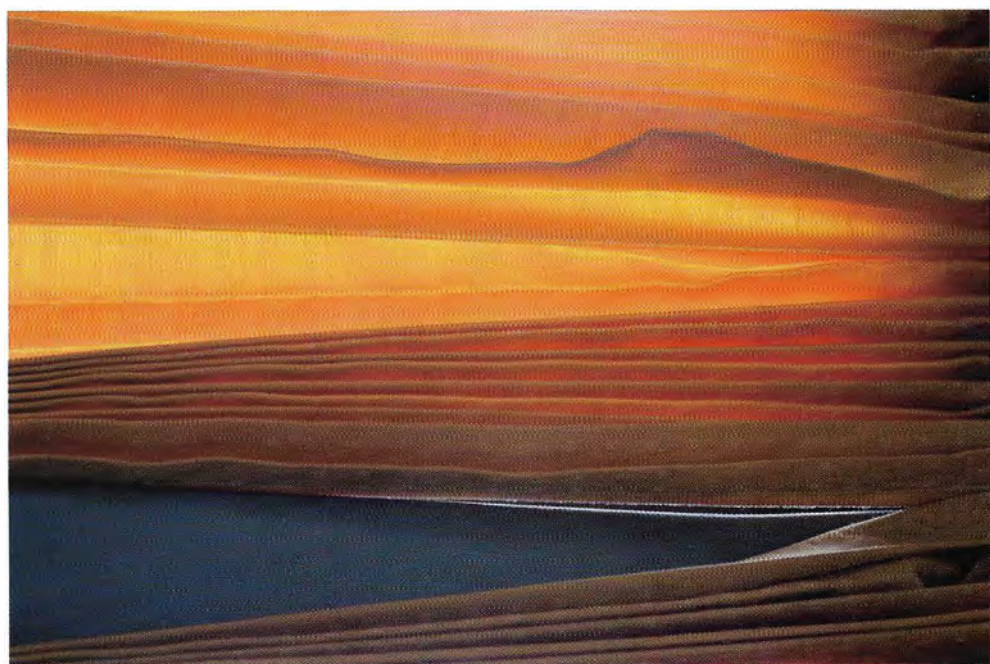
ISO: 100

Nesne Uzaklığı: -m

Işık Ölçümü: -

Çekim modu: Manuel

İki insan figürü, çift oldukları belli oluyor. Güneşin omuzlarına vuran ışığı dikkati çekiyor. Ellerinde terlikler var, kumsalda çıplak ayak yürümenin, ıslağın, kumun hazzı var. Kadın figürü daha dik, endamlı duruyor. “Ben özelim” der gibi. Erkek sanki onu takip eder hâlde, onun seçeceği yerde oturulacağını biliyor. Ellerindeki naylon torbalar ile doğa arasında bir kontrast var. Biraz sonra ilerideki martıları ürkütüp uçuracakları düşüncesi takılıyor zihnime.

Diyafram: 5.6

Örtücü hızı: 1/40 sn

Odak uzaklığı: 30 mm

ISO: 1600

Nesne Uzaklığı: 0.660 m

Işık Ölçümü: -

Çekim modu: Manuel

İlk bakışta peyzaj bir görüntü gibi geliyor. İnsan algısını yanıltan bir durum var. Biraz sonra, desenlerden kumaş olduğu, perdenin yan döndürülmüş hâli algılanıyor. Çektiğim gün, yaylada fotoğraf çekimine gitmiştik. Yağmur yağdığı için midibüsün içinde kapalı kalmış ve sıkılmış, içerideki nesnelerle ilgilenmeye başlamıştım. Doğa fotoğrafı çekmek için gelip, yağmurla karşılaşınca biraz da üzülmüştüm. İnsan beyninin inatçılığının bir örneği, doğa fotoğrafı amacımızsa başka nesnelerde de onu görüyoruz.

Diyafram: 22

Örtücü hızı: 5 sn

Odak uzaklığı: 108 mm

ISO: 100

Nesne Uzaklığı: 2.5 m

Işık Ölçümü: Merkez ağırlıklı

Çekim modu: Kilitli

Filtre: ND

ND filtre ile uzun pozlama yapılmış. Bu sayede sudaki hareketlilik, kumun üzerinde akış, saçılış verilmiş. Suyun tekrarlı hareketi, üst kısımda bir desen hâlini almış. Kumun üzerinde yer yer ıslanmış yüzeyler, ayağımız kumsalda suya değince var olan ıslaklık algısını veriyor. Belki de bu duyum bizi içine çekiyor, gözümüzü suda dolandırıyor. Görüntüden, bir enginlik hissediyorum.

Sudaki hareketin yoğun tekrarı, defalarca kuma çarpması dikkatimi çekti. Doğada zamanın insan algısı dışında bir yapısı var. Zaman tekrar döngüsü insan aklının çok ötesinde bulunuyor. Sonsuz kere tekrar edebilen bir sabrı var. Sil baştan yapabiliyor. Bir bölgeyi kendi hâline bırakırsak, doğa orayı kendine geri alıyor.

Diyafram: 8

Örtücü hızı: 1/160 sn

Odak uzaklığı: 20 mm

ISO: 400

Nesne Uzaklığı: 1.4 m

Işık Ölçümü: -

Çekim modu: Manuel

Bir yansıma fotoğrafı. Netlik, tekne üzerinde bulunuyor. Mavi rengin içinde kırmızı renk göz alıyor. Sol köşeden gelen dalgalı kıpırtı var. Orta bölümde ışık, deniz içinde, dip kumunda parlıyor. Sağa doğru gittikçe yağlı su yüzeyi ve teknenin makarası, halatı, bağlantı noktası görünüyor. Ana unsur teknenin, sudaki dalgalı yansıması hoş.

Dalgalı sol taraf, dip kumunun parıltısı neşe, yolculuk, macera hissi veriyor. Deniz, tekne, balıkçı söz konusu olunca apayrı güzel bir dünya var. Denizi sevmeyen balıkçı yoktur. Bu insanların hayatı ele alışları da bence farklı. Belki de deniz, onların hep çocuk kalabilmelerini sağlıyordur. Fotoğrafta dolanan gözümüz, tekne isminde takılıyor, bu da yukarıda anlattıklarımı destekliyor: “SİMBAD”

Diyafram: 5.6

Örtücü hızı: 1/640 sn

Odak uzaklığı: 105 mm

ISO: 100

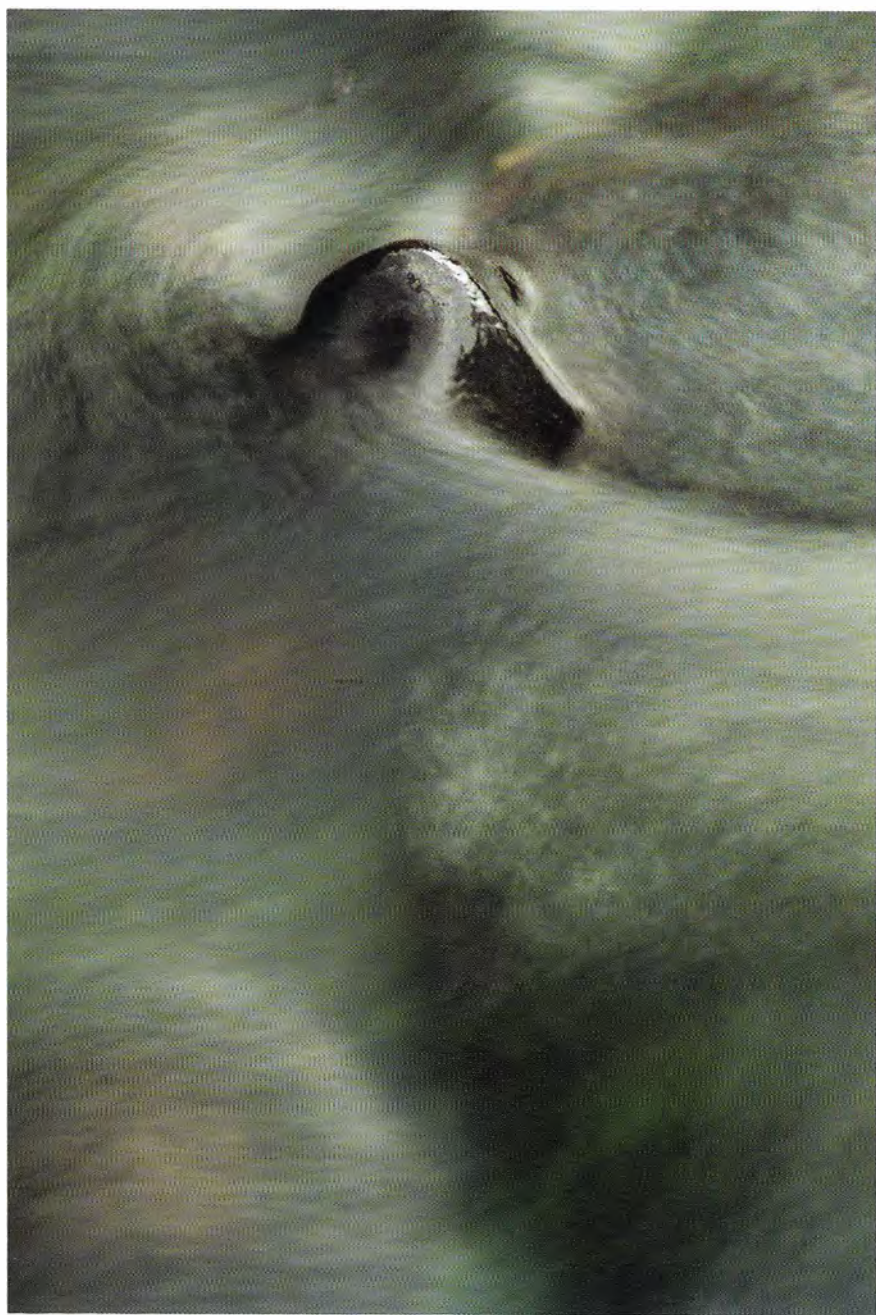
Nesne Uzaklığı: 11.9 m

Işık Ölçümü: Merkez ağırlıklı

Çekim modu: Manuel

Netlik yeterli, bitki üzerinde bulunuyor. Kompozisyon olarak sade ve yerleştirme uygun. Arkaya doğru uzayan mavi-yeşil deniz tonları, bitki üzerindeki yeşil-sarı tonları, birbiri ile uyumlu. Göz, bitkinin üzerinde dolanıyor.

Kaya ile çerçevelenmiş bir bitki görüntüsü. Siyah, sert kaya ve ardındaki renkli yaşam, uzayan mavi deniz hem renk hem anlam olarak kontrast oluşturuyor. Öndeki kaya, bir engel ifade ediyor, onun ardında yaşam, özgürlük var. Bitki üzerinde dolaşan göz, yukarıda genç, en aşağıda yaşlı yaprakları görüyor. Bir bitki, üzerinde tüm yaşları aynı anda barındırıyor. Özgürce hayatını yaşıyor. Tüm yaşları aynı anda yaşayabilmek, sadece bitkilerin özelliği mi? İnsanda bunun karşılığı, yaşanmışlıklar mı? Yaşlı birinin gözlerindeki, bakışlarındaki yaşama sevinci mi neşe mi? Bir çocuktaki büyümüş de küçülmüşlük mü?

Diyafram: 16

Örtücü hızı: 1.3 sn

Odak uzaklığı: 97 mm

ISO: 100

Nesne Uzaklığı: 1.9 m

Işık Ölçümü: Merkez ağırlıklı

Çekim modu: Kilitli

Filtre: ND

Sade bir kompozisyon. Netlik, kaya üzerinde, ND filtre sayesinde uzun pozlama ile suyun akışı verilmiş. Suyun dalgalı, kıvrık akışı, gücünü anlatıyor. Kayanın dokusu ıslaklık ile parlıyor. Ön planda suyun altındaki yeşil renk, zenginlik ve denge katıyor.

Kaya, çokluk içinde bir teklik ifade ediyor. Genel akışa direnç gösteriyor. Koyu siyah, gri renkleri ona sertlik, ciddiyet veriyor. Tek başına mücadele eden biri gibi, dokusundan, renginden; kalıcı, sabit olduğunu düşünüyoruz. Çoğunluğun söylemini değiştiremese de esnetiyor, sorgulanmasına sebep oluyor.

Diyafram:16

Örtücü hızı: 1/400 sn

Odak uzaklığı: 70 mm

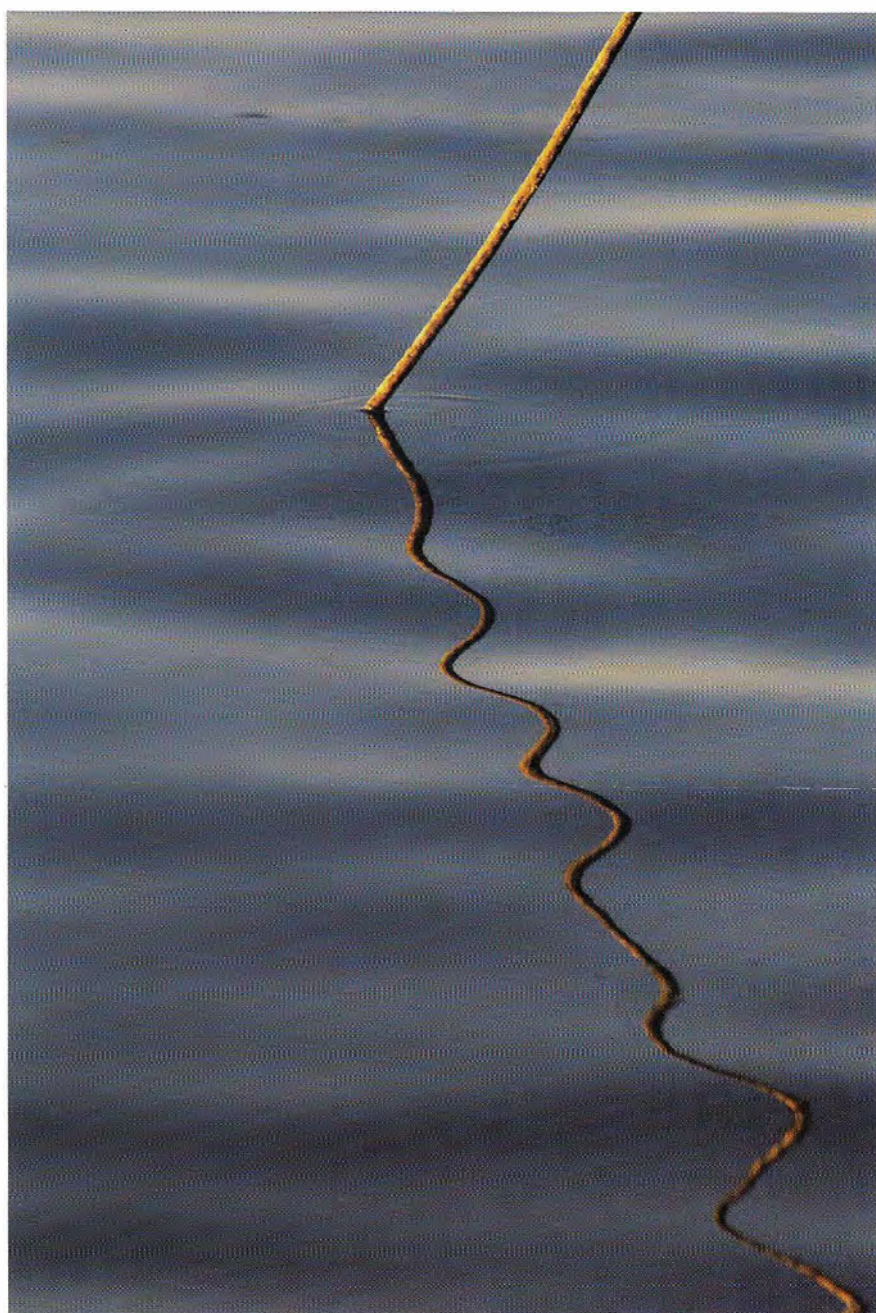
ISO: 100

Nesne Uzaklığı: 2.3 m

Işık Ölçümü: Merkez ağırlıklı

Çekim modu: Manuel

Yeşil gri, çimento rengini andıran kıraç bir toprak var. Netlik, yakın kısımdaki yüzey üzerinde. Toprağın dokusu hakkında bilgi veriyor. Uzaktaki kısımlarda ise su yolu gibi bir kıvrım var. Oradaki yüzeylerde de çatlak, kabuk kırıkları göze batıyor. Kıvrımın yön algısı yukarıdan aşağıya doğru gidiyor. Yani ayrılan iki çizgi değil, birleşen iki çizgi algılıyoruz. Zor koşullarda bir araya gelen canlılar gibi. İssiz bir yerde karşılaşan iki kişi gibi.

Diyafram: 8

Örtücü hızı: 1/200 sn

Odak uzaklığı: 280 mm

ISO: 400

Nesne Uzaklığı: -m

Işık Ölçümü: -

Çekim modu: Manuel

Netlik obje üzerinde, kompozisyon, yerleştirme uygun, sade bir fotoğraf. Işık halata vurmuş, vurduğu yerler ile arkada kalan kısım arasındaki kontrast farkı onu daha belirgin yapmış. Denizin parıltılı yumuşak dalgalanması ve halatın yansımasındaki uyum, göze güzel geliyor. Yansımada da ışığın vurduğu yer ve karanlıkta kalan yüzeyin kontrastı devam etmiş.

Düz ve kuvvetli gelen çizgi yukarıdan olduğu için, hareketin veya enerjinin suyun dışından içine doğru olduğu algısını veriyor. Suya girdiği noktadaki halkalanma, bunu desteklemekte. Yansımada devam eden halatın görüntüsü; suya girince esnemiş, sakinleşmiş, denizin hareketine uymuş, ilk sertliğini, katlılığını yitirmiş algısı veriyor. Yukarıda denizin sakin, yumuşak dokusu ile kontrast yapan düz halat çizgisi, aşağı kısımda kendisini denizin hareketine bırakmış. Yani havada sert ve ciddi bir konu, suyun içinde yumuşak algılanmış. Aynı konu, farklı bilinçlerde değişik düşünülebilir. Veya aynı bilinçte zamanla önemini yitirebilir. Çalışırken kariyerimizi ele alma şekli ile emekli olunca iş hayatını değerlendirmemiz gibi.

Estetik

Etrafımızdaki görüntüleri anlamlandırıp bir değerlendirme yaptığımızdan daha önce bahsetmiştik. Neden bazı objeleri güzel bulur, bazılarını çirkin buluruz? Neden güzel bulduğumuz objelerden bir haz alırız? Değerlendirmeye tabi tutma nedir? Değerlendirmeye tabi tutma, bir tavır almak ve duyarımızla algıladığımız görüntüyü bilincimizde kavrama, anlama, bilme fiilidir. Tabii her görüntüye bir estetik bakış açısı ile yaklaşmıyoruz. Kimisini mantık, bilim, ekonomi, işe yararlılık vb. tavır ile değerlendirmeye tabi tutuyoruz. Güzel bulduğumuz bir görüntüyü (konumuz fotoğraf olduğu için sadece görüntü diyorum) estetik olarak kavramak, onun karşısında bir tavır almak ile oluyor. Estetik tavır, kendiliğinden olandır. Yani bir estetik objeye bakarken onunla kurduğumuz ilginin, kendisinin dışında bir nedeni yok. Ondan haz duymak için bakarız. Önemli olan, bizde uyandırdığı duygudur.

Objeyi estetik olarak kavramak, yani anlamak, sezgiye dayalı bir durumdur. Estetik, kelime olarak, “duyu yoluyla kavramak” demektir. Kavrama, somut olmayan bir hissin, duygunun, güzelliğin bir gerçek varlık, obje üzerinde duyumsanması (görülür hâle gelmesi) olayıdır.

Bir örnekle konuyu açmaya çalışalım. Köpeğine sarılmış, gözleri kapalı, onun kulağına, burnunu yüzünü yaslamış, gömmüş bir çocuk tasavvur edelim. Köpek ile arasındaki sevgi bağı görsel hâle geliyor. Veyahut mezar başında bir kişi, eliyle mezarın üzerindeki toprağa yumuşak bir dokunuş yapsın. Bu görüntüde; ulaşılmaza, ölmüş bir yakına duyulan özlem, ona tekrar dokunma arzusu var. Madde varlığı olmayan bir duygu, his, somut bir varlık üzerinde duyumsanır hâle geliyor.

Bir objeyi, söylemi estetik açıdan değerlendirme, onun gerçekliğini, inandırıcılığını saptadıktan sonra başlıyor. Sonrasında ifade ettiği anlam düşünülüyor. Bu anlam herhangi biri için bulunduğu kültüre paralel bir tavır içinde değerlendiriliyor. Sanat ile uğraşan kişiler ise, eserin anlamını bir kuramsal tavır; kapitalist, Marksist, hümanist, matematiksel vb. ile değerlendiriyor. İnsanın dış dünyayı algılamasında, kültürünün zaman ve mekân yaklaşımı etken oluyor. Neticede dünyada Doğu ve Batı estetiğinden bahsedebiliriz. Doğu’da zaman, tekrarlanan bir olgu iken, Batı’da sonlu olarak düşünülmüştür. Doğu’da kişi kendi egosundan uzaklaşarak sanatta bir

ifade ararken, Batı'da egosu ile birlikte bir ifade oluşturuyor. Batı'dan kasıt, Avrupa ve Kuzey Amerika'dır. Avrupa kùltüründe sanat eserine yaklaşım, bir estetik değer yaratma ve değeri mükemmelliğe taşıma, koruma üzerine yoğunlaşmıştır. Eserin ifade ettiği anlam önemlidir. Kuzey Amerika'da ise kuruluş tarihine bakmak gerekiyor. Kuruluřu, bir kıta bulunması ve buraya gôç edip, kontrolü ele geçirmek, yeni bir yaşam kurma üzerinedir. Bir değer yaratmaktan daha çok, bulma ve onu elde etme, kullanma, ona ulaşma, kontrol etme önceliktir. Buraya gôç etmeyi göze alan insanların, macera ve hayatta kalmak için savaşacak yapıda olmaları, bu kùltürü yaratmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonunda roket teknolojisini, Alman mühendislerini kullanarak elde etmeleri, bunun bir başka örneğidir. Marilyn Monroe'nun yaşamında da bu kùltürün etkilerini görebilirsiniz. Yani Amerika için, ifade ettiği anlamdan daha çok, estetik-maddi değer ve onun elde edilmesi önemlidir. Hem Avrupa hem Amerika kùltürü, sanata belirleyici eğilimle, bir manada bilimsel yaklaşıyor. Sanatçı, kendi ömür döngüsü içinde egosu ile bir sonuç elde etmeye çalışıyor. Doğayı kontrol etmeye çalışan bir eğilim var.

Balık yakalama sevincinin, heyecanının görünür hâle gelmesi...

Doğu sanatında ise sanatçı, kendi egosundan uzaklaşarak bir ifade bulmaya çalışıyor. Zamanı, yaşanan an olarak değerlendirme söz konusudur. İslam sanatında özellikle minyatür kısmı, beynimizin bilinç tarafında kısıtlı bir ifade dili kullanarak anlatım yapmıştır. Sanat eserlerinin söyleminde kişisel özgürlükten ziyade bir baskı

hissedilir. Bu baskının yarattığı kişisel ifadesizlik, zaman zaman halk türkülerinde özgür bir ifade olarak ortaya çıkabilmiştir.

*“Koroğlu’yum kayaları yararım
Halkın kılıcıym hakkı ararım
Şahtan padişahdan hesap sorarım
Uykudan uyanan katılır bana...”*

Koroğlu

Halk türküleri, Osmanlı döneminde saray tarafından bir sanat eseri olarak kabul görmemekte, seçkin sanatın, saray tarafından görevlendirilmiş kişilerce icra edildiği benimsenmişti.

Fuzuli, padişahların sohbetine erişmiş şairlerin mutlu, renkli yaşadıkları hayattan bahsettikten sonra, bu durumun aslında bir şairin kendi hayal dünyasını özgürce yaşamasına engel olduğunu ifade etmiştir (kaynak 34, sayfa 29).

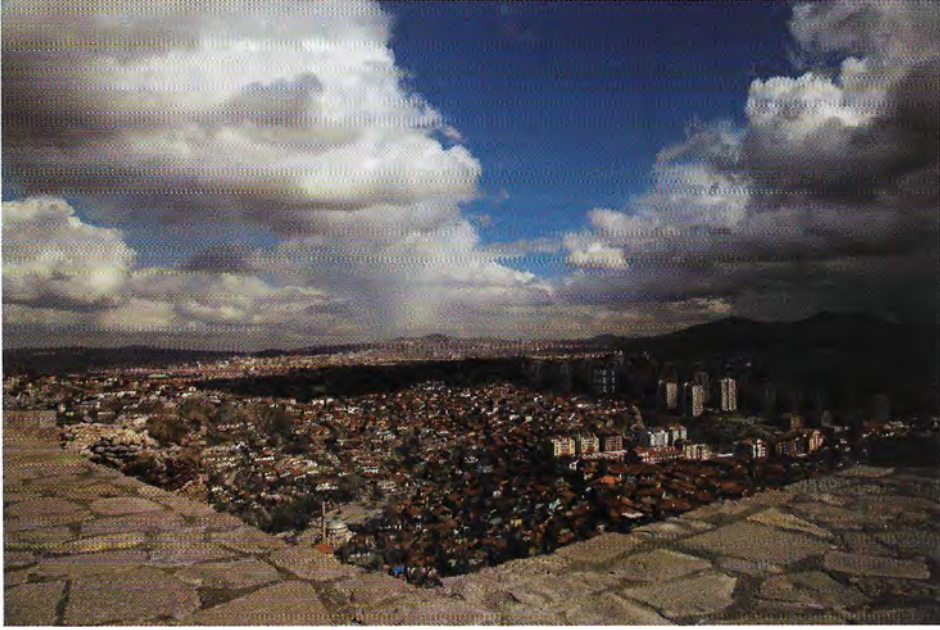
Hint, Japon ve Çin sanatında, doğaya yaklaşılmaya çalışılmış, onu kontrol etme yerine onunla bir olma yolu seçilmiştir. İnsan bilincinin dışında bir ruh hâli ifade bulmuştur. İslam sanatında da böyle bir bilinçdışı durum, hâl söz konusudur. Ama bu, insan ruhunun doğaya yanaşması şeklinde değil, kutsal, dinî bir ruh hâli olarak görülmüştür.

Günümüzde sıklaşan seyahatler, medya ile tüm kültürlerin birbirinden haberdar olduğu, tümel bir estetik kültüre doğru gidilmektedir. Kùltürler birbirine yanaştığı kadar, birbirine üstün gelmeye de uğraşmaktadır. Özellikle fotoğraf, daha çok ve herkes tarafından kullanılmaktadır.

Fotoğrafta estetik tavrın, görme duyusuna dayandığını söyleyebiliriz. Duyularımızı sıralarsak; görme, iştme, koku, tat, dokunma, ısı, kasların hareket duyusu, denge, ağrı, canlılık duyuları olarak listeleyebiliriz. Bir fotoğrafta, görme duyusu haricindekileri beyin, bilinç ile tamamlamaktadır. Tabii burada, fotoğrafı çeken için durum böyle değil, o ortamdaki görüntüyü koku, ısı, ses ile birlikte algılamaktadır. Bu bakımdan fotoğrafçı, duyguyu daha yoğun, etkin olarak hissedebilir. Fotoğrafa bakan ise, bir özdeşleyim, empati kurarak, bilinci ile duyguyu kavrar. Maçları heyecanla seyreden arkadaşlarımız, gol pozisyonlarında kendileri de hareketlenirler. O duyu anı için kendilerini futbolcu ile özdeşleştirirler.

Estetik açıdan, obje ile bakan kişi arasındaki ilgi ise bundan farklıdır. Olay, yani duyulama süreci bittikten sonra da estetik ilgi devam eder. Kişi sadece duyu almakla kalmaz, kavramaya devam eder. Bir çiçek fotoğrafında sadece renkleri, yaprakları

görmez, ondaki canlılığı da kavrar ve anlamlandırır. Bir portrede yaşlı, çizgili bir alnı değil, yaşanmış hüznü, fakirliği de kavrar. Veya bir çocukta sadece gülen bir yüzü değil, ondaki yaşama sevincini de algılar ve madde olanın ötesini kavrar. Ama bu hissiyat, algı, her duyu alınan objede, görüntüde kendini göstermez. İki katmanlı bir algıdan bahsediyoruz. Birinci katman, duyu yoluyla gördüğümüz gerçek varlık; ikinci katman ise, gerçek varlık olmayan, ruhsal (tinsel) bir düzen. Ama bu ikinci katmanı biz, gerçek varlık olan birinci katman üzerinde algılayabiliyoruz. Ruhsal (tinsel) düzen ve gerçek varlık, bir bütünsellik oluşturuyor. Bu bütünsel kavramaya “estetik algı” adı veriliyor. Duyu dünyasından aldığımız bir görüntü, kendi belleğimizde subjektif bir destek buluyor ve onu ruhsal (tinsel) olarak kavriyoruz. Bu olurken, gerçek varlık olan görüntü, maddesel ilgilerinden uzaklaşıp, salt madde, salt gerçek varlık olmaktan çıkıyor ve estetik bir görüntü oluyor. Bakan kişi de maddesel ilgilerden kopup, estetik görüntü ile bütünsellik içine girmek istiyor. Sıradanlığın dışına çıkıyor, kendine özgü bir ruhsal duruma giriyor; özgür, mutlu, uyumlu hissediyor ve insan olmanın özgünlüğünü yaşıyor.

Mahalle kültürü ile apartman kültürünün üstünlük mücadelesi, Ankara Kalesi

Fotoğraf açısından bu katmanlı (gerçek katman, tinsel katman) yapıya, yani estetik algıya, kavrayışa bakalım. Birbiri ile estetik ilgi içinde üç varlık var. Bunlar; fotoğrafçı, fotoğraf, fotoğrafa bakan kişi.

Fotoğrafçı, seçtiği bir alanda çalışıyor. Konu estetik olduğu için, estetik kavramının egemen beklendiği alanları sıralayalım: Doğa, belgesel, portre, soyut, kurgusal fotoğraf. Diğer fotoğraf dallarında da estetiğin aranacağını, bekleneceğini kabul ediyorum. Ama bunlar, duyuşsal algı katmanında olacaktır ve insanda bir estetik haz, tin uyandıracak nitelikte olmayacaktır. Örneğin; reklam fotoğrafları, tanıtım fotoğrafları, bilimsel fotoğraflar.

Fotoğrafçı, seçtiği alanda bir kavrama süreci içine girer. Bir yandan fotoğraf çeker, bir yandan anlamaya uğraşır. Aynı yere ikinci gidişinde daha iyi fotoğraflar bulacaktır. İnsanlarla, yapı veya bitki örtüsü ile form, ışık, konu açısından bir alışma, ısınma evresi yaşar. Bu evrede aslında fotoğrafçının bilinci, ortamı kavramaya çalışmaktadır. Ama bu kavrama, bilimsel bir yapıda değil, kaotik ve rastlantısal bir gezinme, gözlem, dinleme şeklinde olmaktadır. Daha çok ortamın bir parçası olabilme ve onunla iletişim içinde olma eğilimindedir. Bunu yaparken bir özdeşleşme hisseder. Bu fotoğraf konusu insan olduğunda çift taraflı bir ısınma evresidir. Ortamdaki insanların da fotoğrafçının amacı, karakteri ile ilgili bir değerlendirme ilgileri söz konusudur. Doğa fotoğrafı çekenler, aynı yerlere tekrar giderler. Doğa fotoğrafçısı, oradaki yapı ile ilgili değişiklikleri, aynı yerin farklı mevsimlerdeki görüntüsünü bulma, kavrama ereği içindedir. İfadesinin zor olduğu bir fotoğrafçı görüntü, mekân, yaşam iletişimi, bağı söz konusudur. Bu iletişim, subjektif bir yapıdadır. Orayı kavramak tümel değil, özel, subjektif, sevmeye dayanan bir kavramadır. Fotoğrafçı olarak kuraklığın veya karın oradaki görüntüsü, artık onun için özel bir görüntüdür. Veya orada yaşayan insanlar ile kendisi birtakım özdeşleşmeler içerisindedir.

Kavrama sonrası, gene rastlantısal, özgür göz gezinmesi ile bir eleme, sadeleştirme (kadraj) yapılır, karar için bilinçte destek oluşur ve fotoğraf çekilir. Fotoğrafçı, kendi bilincinin, içselinin ifadesi olarak gördüğü görüntüyü, eleme, sadeleştirme, düzenleme yaparak kadrage aktarıyor. Yani fotoğrafçının iç dünyası (insan olarak özgür özgünlüğü), estetik olanı, güzel olanı, iyi olanı, doğru olanı, özgür olanı belirtme, söyleme ereği ile estetik bir ifade oluşturuyor. Doğa fotoğrafı ile diğer fotoğraf alanlarındaki ana fark; doğa fotoğrafında başka bir bilincin izdüşümü, yaratımı olan nesnelerin (insan ve insan yapımı) bulunmamasıdır. Fotoğrafta bir başka bilincin, öğretinin var oluşu belki ifadede kargaşa yaratıyordur. Soyut fotoğrafta nesnelerden uzaklaşma çabası, fotoğrafta başka bir bilincin gölgelemesi istenmediğinden olabilir. Kadrajda sadece çekenin, doğada bulduğu içsel ifadesi vardır. Gün batımında ön plana yerleştirdiği bir kaya, bitki, artık onun için mekândan, zamandan ilgisiz, subjektif bir güzelliştir.

Gelelim fotoğrafa. Fotoğraf, bir ifade bütünüdür. Fotoğrafçının süslü, özgür, özgün söylemi, baktığınızda hem kendinizi hem fotoğrafçıyı gördüğünüz aynadır. Çekenden bir parçadır ve her insan gibi fotoğrafçı da kendinden olanın yücelmesini, büyümesini, ona bakılmasını ister. Bakan kişinin ise, bitmeyen dondurması, çözeceği bulmaca, araçsız, zamansız yolculuğu veya eleştireceğidir. Ama en önemlisi, fotoğraf, madde olarak olmayan, tinsel olandır. İki bilincin cinsiyetten, kimlikten, madde-den bağımsız tinsel buluşma yeridir.

Sırada fotoğrafa bakan kişi veya fotoğraf bakanı var. Kelimeden de sezileceği gibi, bir ciddiyet, resmiyet vardır onda. Nedendir bu? Bu bence, bakan kişinin bir tanışma sırasında hissettiği ruh hâli ile benzerdir. Bir tanışmadır çünkü. Ama fotoğrafçının, çektiği yeri tanımasından, kavramasından, özgür gezmesinden daha yavandır. Tek avantajı, bir sürpriz yaşamasıdır. Duyusal katmandan gelen sürprizler. Bellekte destek bulan bir görüntü, resmiyeti çarçabuk dağıtacak, kavranan tin, onu da insan özgürlüğüne taşıyacaktır. Dondurmanın tadını çıkaracaktır veya bütünü bir çerez olayına dönüştürecektir. Çeken kişi ile ilgisi fotoğraftan çok sonra gelir. O fotoğrafı sevdiyse, çeken merak edendir. Oysa çeken kişi ile konuşmadan tanışmış olandır. Akli karışık olandır. Fotoğrafa bakıp sonra anlayan olabilir. Bakan kişi herkes olabilir ama illaki tinsel buluşan olmalıdır. Yoksa fotoğraf, amacına ulaşamaz.

Etnoloji, Evrimsel Estetik, Nöroestetik _____

Bu bölümde, ilgili bilgileri madde olarak verelim:

1- Yeni doğan bebek, bütünüyle anne bakımına muhtaç hâldedir. Bunun sebebi, insanın ayakları üzerinde yürümeye başlaması, daralan leğen kemikleri ile hamilelik sürecinin evrilerek bebeğin hayvanlardan farklı olarak tam büyümeden doğumun gerçekleşmesidir. Anne ile arasında sosyal bir bağ oluşması, hayati önem taşımaya başladı. Bebekler, doğum sonrasında ebeveyn ile bağ oluşturacak bazı ön-estetik fizyolojiye evrilerek doğuştan estetik mekanizmalara sahip olmuşlardır. Anne; bebek, gelişimine devam ederken, gülücükler, seslenmeler, göz kırpmalar, pırpırlamalar ile bir bağ oluşturdu. Büyüdükçe bu mekanizmalar ile oluşan sosyal bağlar, kabile parçası olma, töresel kurallar sayesinde yaşama şansı artmıştır. Büyüdükçe ve sosyal zekâ ile geliştirilen, çeşitlenen folklor, töresel ayinler, ritüeller ve sanat, insan için evrilmiş bir davranıştır (kaynak 31, kaynak 22).

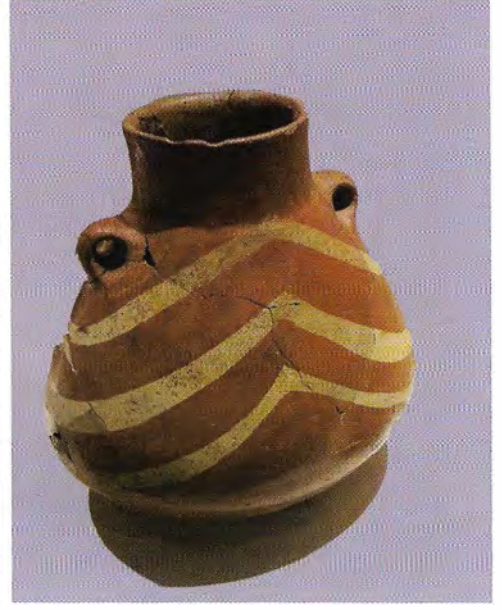
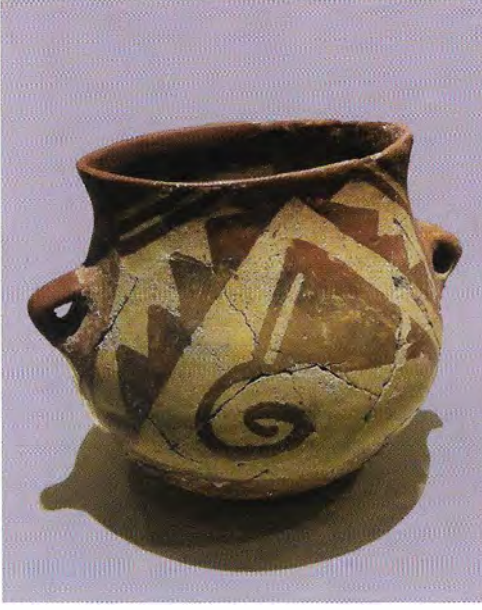
Birinci madde; sanatın, eser yaratımının evrimsel bir davranış olduğunu, temellerinin doğuştan geldiğini, dolayısı ile neden fotoğraf çektiğimizi açıklıyor. Göz kontağı, duyguların yüzde ifade şekilleri, sevinç hareketleri vb. hepsi fotoğrafın hammaddesi sayılacak yapılar. Anne-bebek ilişkisinde öğrenilen yapılar ve ninni okunmasına “Neden Fotoğraf Çekiyoruz” bölümünde tekrar değineceğim.

*Myra kentinde MÖ 5. yüzyılda bir sanatçının,
taşa yüz ifadesi vermesi ve kenar süslemeleri*

Perdeyi gül desenli dantel ile süsleme-Kastamonu

*Çömlek kapları süsleme ile özel hâle getirme,
MÖ 6000 ilk yarısı-Anadolu Medeniyetleri Müzesi*

*Canlı figürleri kullanarak araç gereçleri özel hâle, stile sokma,
ceylan şeklinde kap-Anadolu Medeniyetleri Müzesi*

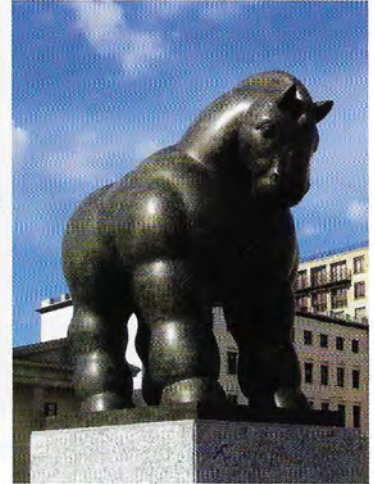
*İnsanın kendi görüntüsü ile estetik ilgi içerisinde bulunması, su aynası,
MÖ 2500-2250-Anadolu Medeniyetleri Müzesi*

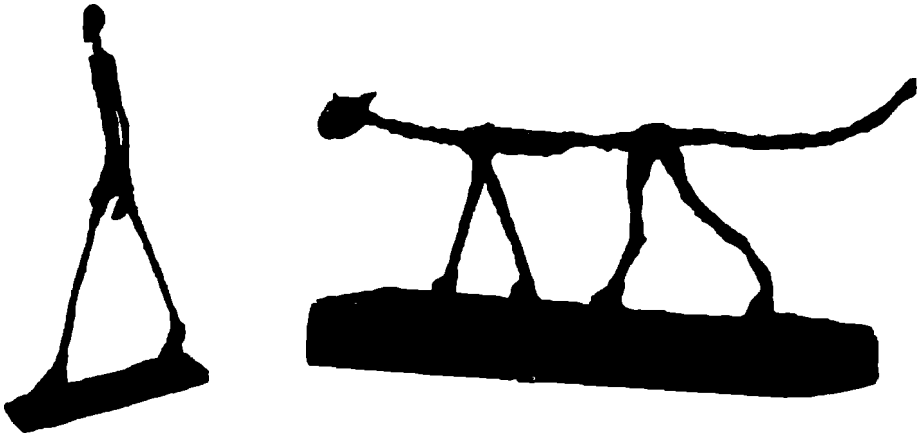
*İnsanın heykel ile zihinde bir olayı canlandırma çabası, boğa ile aslanın mücadelesi,
MÖ 8. yüzyıl-Anadolu Medeniyetleri Müzesi*

2- *Canlılar, özel bir uyarıyı cevaplıyor ise, o uyarının abartılmış hâlini daha istekli, coşkulu cevaplıyor (peak shift principle), (kaynak 8, kaynak 2, sayfa 45). Ringa martılarının yavruları, annelerinin sarı gagasındaki kırmızı noktaya tıklayarak yem vermelerini sağlıyorlar. Üzerinde kırmızı nokta olan sarı bir sopa uzatıldığında da aynı hareketi tekrar ediyorlar. Sopa üzerine çok sayıda kırmızı nokta eklendiğinde, daha önce doğada böyle bir varlık ile karşılaşmamış olsalar da yavrular, gerçek gagaya göre daha coşkulu, enerjili tıklama yapıyorlar (kaynak 32), (kaynak 8). İlgili özelliğin izole edilmesi ile odaklanma sağlanır, abartı özelliğinin etkisi artırılır.*

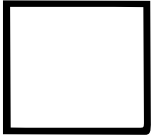
İkinci madde, sanatta sık karşılaştığım, bir anlamda üslup etkisi olan durum. Ressam Fernando Botero'nun insanları aklıma geliyor. Alberto Giacometti'nin heykelleri de buna örnek olabilir. 2017 yılı, Ankara'da fotoğraf sanatçısı Tuğrul Çakar'ın sergisi "Başkalaştırılmış Fotoğraflar" aklıma geliyor. Bazılarında, modellerin çekilmiş fotoğrafları, baskı üzerinden tekrar fotoğraflanırken baskıyı bükme, eğme ile baldırların büyütüldüğünü anımsıyorum. Kadınların ruj sürme sebebi de bu olmalı. Cep telefonunda öz-çekim yapan ergenlerin tuhaf dudak büküşünü de anlamış oldum, o yaşta önemli (dikkat çekecek, fayda sağlayacak) olanı, abartarak vurguluyorlar. Fotoğrafta nesnenin etkisini artırmak için vurgulamanın, büyütmenin, yakın çekimin sebebi, bu doğal eğilim olmalı. Doğa fotoğraflarında renk doygunluğunun aranması da bundan dolayıdır.

Fernando Botero'nun bir tablosu ve bir heykeli

Alberto Giacometti'nin heykelleri

Kare, dikdörtgen ve dikdörtgen özelliğinin abartılmış, vurgulanmış şekli

3- İnsan, görüntüdeki nesneler ile ilgili algısal bir gruplandırma ve birbirine ilişkilendirme yapar. Bu sayede karmaşık görüntüler anlaşılır hâle gelir. Gruplandırmalarda, sonlanan, kapanan yapılar tercih edilir. Kontrastın algıyı güçlendirici etkisi vardır. Bilginin direkt, apaçık verilmesi, bakan kişi tarafından çözümlenmesi, kuvvetlendirici etki verir. Örnek; çıplaklığın direkt verilmemesi, elbisenin çıkarılacak gibi, düştü düşecek hâli ile gösterilmesi. Teklik oluşturan, genelleştirme dışında kalan, dengeleme olasılığı düşük bakış açıları varsayılmaz, sevilmez. Mecaz, benzetme, metafor kullanımı etkilidir. Canlı varlıklarda simetri aranır (kaynak 8), (kaynak 12, sayfa 111, 192), (kaynak 1, sayfa 151, 180), (kaynak 16), (kaynak 21).

Üçüncü madde, görüntüde algının nasıl olduğu ile alakalı. Fotoğrafın kompozisyonu, ışık kullanımı, gruplandırmaya, ilişkilendirilmeye müsait olmalı. Kontrast benzeri, fotoğrafta en önemli unsurlardan birisidir. Sadece renkte değil, anlam olarak da kontrast olması çok dikkat alıyor. Bilginin, durumun, hareketin; izleyenin beyni tarafından tamamlanması, onun da işin içine girmesi, dinamizmi artırıyor. Bakış açımız,

özellikle mimari fotoğraflarda obje hakkında en çok bilgi verecek açıdan (oblique) olursa rahat hissediyorum. Ama fotoğrafın şaşırtıcı olması, soyutlama için bunun tam tersi uygulanır. Bu, madde ve canlılarda simetri aranması durumu, fotoğraf ile bazı yerlerde çelişiyor. Çiçek fotoğrafı çekerken elbette tam sağlıklı, simetrik olanlar istenir. Ama fotoğraflarda eksik bir diş, sakat bir kol vb. de bulunabilir. Sağlık, insan tarafından arzulanan bir özellik, ama kontrastı da fotoğrafta bulunabilir. Fotoğraftaki ifade, anlam, zaten bir mecazdır. Benzetim kullanılıyor.

Fotoğraf: Bilal Güneş

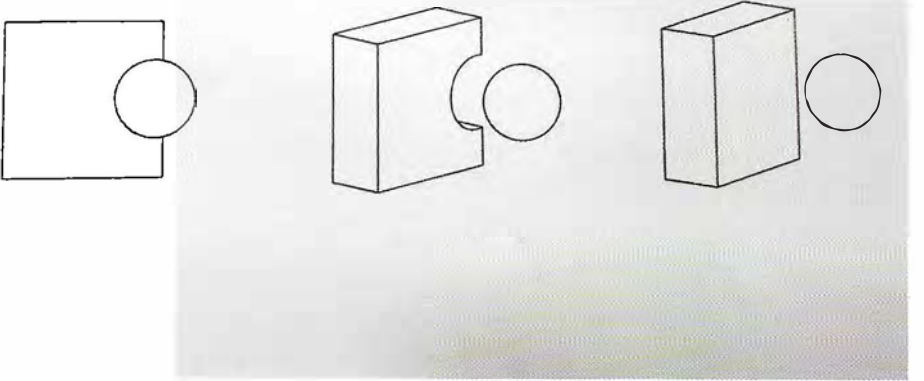
Beyin tarafından eriyen maddenin aşağıya doğru akış hareketinin tamamlanması...

Suyun çekilmesi ile toprakta oluşan çatlaklar ile suyun oluşturduğu kontrast...

Kiremitlerin yönü ile oluşan gruplandırma ile ana alanların oluşturulması...

Dikdörtgen prizma önünde küre: Önden görünüş, beynin varsaymadığı, olasılığı düşük durum (bir delik olması ve kürenin tam üstüne denk gelmesi) ve beynin varsaydığı durum.

4- *Beyin, görevlerine göre bölümlere ayrılmış durumdadır. Çalışma hafızası, bilinçdışı otonom yapı, kalıcı bellek, görselin “ne, nerede” çözümlemesini yapan artkafa lobu vb. Beyindeki işlemler paralel olarak eş zamanlı ve birimlerine yaygın yapılır. Birimlerin birbiri ile iletişimi vardır. İşlem sırasında sürekli bir geribesleme, sorgulama, doğrulama, tamamlama yapılır (kaynak 2, sayfa 25), (kaynak 13, sayfa 87-115), (kaynak 12, sayfa 111-192), (kaynak 3), (kaynak 4), (kaynak 21).*

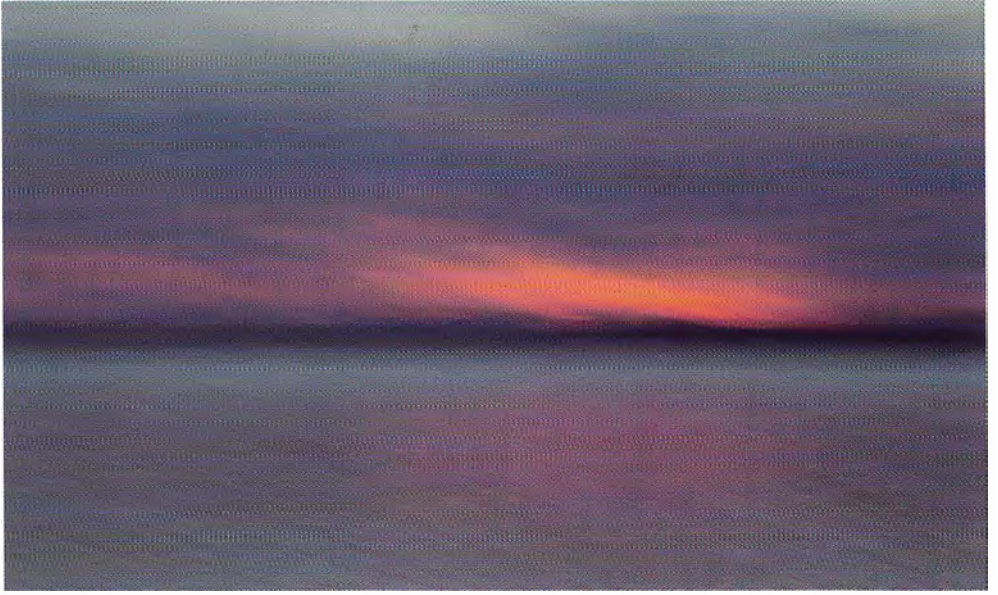
Dördüncü madde, aslında fotoğrafçıyı zorlayan durumu da anlatıyor. Hafızamız görüntüye katılıyor ve olduğu gibi görmemize veya amacımıza engel olabiliyor. Çekime gittiğimizde berrak bir zihnimiz olmalı, özgür, gündelik sorunlardan uzak. Beynin işleyişini bilmek, fotoğrafı etkiler mi? Bence, evet. İnsan, değişik bir yaratık, sadece bilmek bile, yaptığınız işte fark yaratabiliyor. Beynin bölümlerini, çalışmasını bilmek, fotoğrafçıyı bir adım öne alacaktır. Karakterinizin, dünya görüşünüzün, karenize, değerlendirmeye yaptığınız görsele etkisi oluyor.

5- *İnsan, çalışma hafızasında ortalama olarak aynı anda en fazla 7 adet bilgiyi tutabilir. Bilgiler çok çeşitli tipte olabilir (kaynak 4, sayfa 271).*

Beşinci madde, fotoğrafta neden sadelik istendiğinin açıklamasıdır. Çalışma hafızamızın kapasitesi sınırlı. Doğa fotoğraflarında saydım, beğendiğim fotoğraflarda satıh, alan sayısı 5-6'da kalıyor. Tabii “7 sayısı sadece obje sayısını, renk sayısını, grafik öğelerin sayısını mı yoksa tümünün toplamını mı sınırlıyor?” sorusunun üzerinde biraz daha deneysel çalışma yapılması gerekiyor. Çok sade olan fotoğraflar yavanlık verebiliyor.

6- *İnsan, doğuştan birtakım otonom mekanizmalar ile dünyaya gelir. Amygdala, bunların kullanılmasında etkindir (kaynak 13, sayfa 91), (kaynak 10, sayfa 31), (kaynak 3), (kaynak 4), (kaynak 30).*

Altıncı madde önemli, çünkü bilinçdışının etkisini anlatıyor. Bunu öğrenmeden önce düşündüğüm, varsaydığım etkinin farklı olduğunu anladım. Bir duygunun oluşmasında bilinç ve bilinçdışının etkisini detaylı olarak “Duygu, Beğenme, Bilinç, Bilinçdışı ve Fotoğraf” bölümünde inceleyeceğim. Ancak, amygdala aracılığı ile sis, duman, sıcak güneş ışığı, ıslaklık, yansıma, somatik haz gibi duyumlarla fotoğrafın içine direkt girişimiz olduğunu belirtmem gerekiyor. İzlenimci ressamalar, ışığın, zihindeki etkisini daha önce fark etmişlerdir. Fotoğrafta da izlenimci etki yaratan eserler bulunmaktadır.

Kaydırma ile elde edilen izlenimci etki...

Sudaki yansıma ile otonom duyumun tetiklenmesi...

Fotoğraf: Orhan Köse

Toz ve ışık etkisi ile otonom duyumun tetiklenmesi...

7- Öğrenme ile beyinde, limitler dâhilinde aksonların birbiri ile olan sinapsis bağlantılarında fiziksel değişiklik olmaktadır, beyin, şekillendirilebilen, plastik yapıdadır (kaynak 3, sayfa 8, 65), (kaynak 4, sayfa 215), (kaynak 13, sayfa 115).

Yedinci madde, kişiliğimizin, değer yargılarımızın nasıl oluştuğunu anlatıyor. Küçük yaşta gördüklerimiz, anne baba davranışları, yaşadığımız duygusalıklar, öğrenilerek beyinde değer yargılarını, kalıcı hafızamızı oluşturuyor. İnsan çeşitliliği bu yüzden var. Fotoğrafın tam kalbindeki yapının oluşumu.

Fotoğraf: Elif Gülin Koçan

Küçük yaşta gördükleri ve yaşadıkları ile değer yargıları, kalıcı hafızası oluşacak çocuklar.

8- Nöro-iletici maddeler ile beyinde keyif, zevk sinyalizasyonu yapılmaktadır. Dopamin, bunlardan bir tanesidir. Beklenmeyen ödüllerde, tahmin edilenden daha büyük bir ödül alınmışsa salınımı yapılıyor. Çalışma hafızasının uyarıma odaklanmasını etkiliyor. Ödül potansiyeli oluştuğunda salınmaktadır (yiyecek, su, seks gibi doğal ödüllerin yanı sıra öğretilen hedef, uyarı durumlarında da). Yükselmiş, güvenli hissetme durumu oluşturur (kaynak 2, sayfa 85, 105), (kaynak 3), (kaynak 4, sayfa 289), (kaynak 13, sayfa 69).

Sekizinci madde, davranışlarımızın, hedeflerimizin, harekete geçmemizin madde sebebidir.

Toparlarsak, bir görsel duyum karşısında beynimiz, algı sürecinde aşağıdaki fiilleri gerçekleştiriyor:

- Sadeleştirme, eleme, seçme (öne çıkana, önemsenene, hoşlanılana otonom yönelim var, abartılmış özellik "peak shift principle", bu aşamada etkili oluyor).
- Gruplandırma (renk, doku, desen, grafik yönelmeler, çevrelemeler).
- Tanımlama (ne ve nerede).

- İlişkilendirme (görüntüdeki nesnelerin birbiri ile ilişkisi).
- Kavramsallaştırma, genelleştirme.

Bunları eş zamanlı ve sürekli bir geribesleme ile tamamlıyor. Duyumu aldığı zaman genetik miras ile aktarılmış otonom hisler devreye giriyor ve beyinde yönlendirme yapıyor, ilgili birimlerin uyarılmasını sağlıyor.

Kavramsallaştırma ve genelleştirme, önemli bir işlem. Kişinin konuyu, olayı, önceki tecrübeleri, mantığı ile değerlendirebilmesini sağlıyor. Yani karar verilebilir, tanınır hâle getiriyor. Örneğin; sandalye için genel bir tanımın, “dört bacak, bir oturma yüzeyi, bir sırt dayama yüzeyi” olan bir tanımın hafızada tutulması. Objenin önemli olan genel özelliklerinin bulunup, kavranması. Soyut fotoğraf, büyük bir ihtimalle bu kavramsallaştırma, genelleştirme eğiliminin sonucudur.

Form ve renklerin dağılarak soyut bir görünüme yaklaşması, bir soyutlama örneği...

Soyut bir fotoğraf örneği...

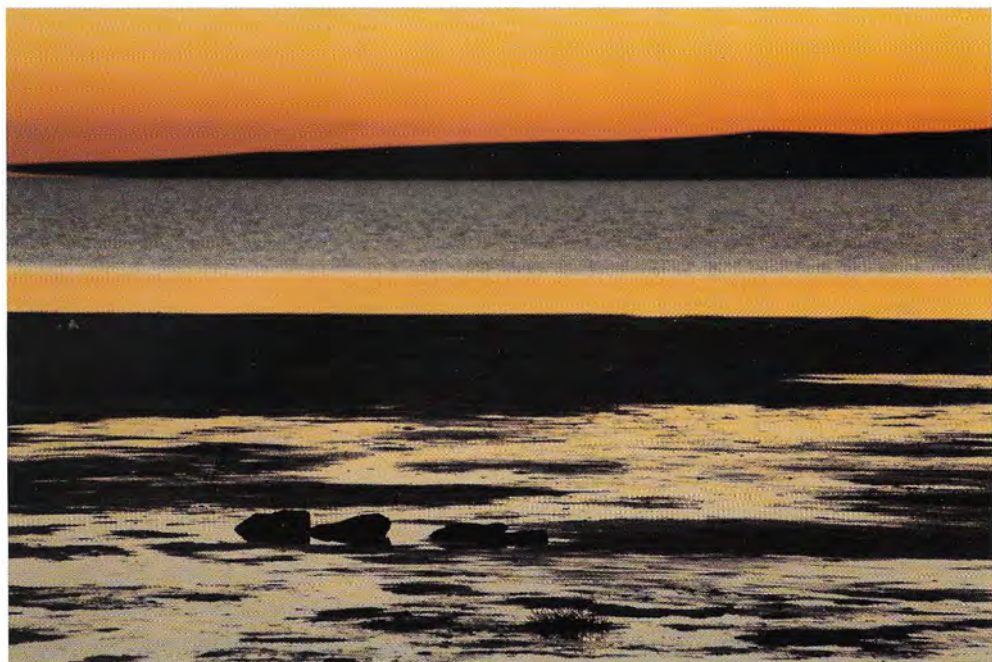

Beynin boş bir yol levhasını anlamlandırma çabası, “sonra mı yazılacak?” veya üzerindeki kurşun delikleri ile ilişkilendirme, bir neticeye varma çabası.

Bir kadın ve erkeğin denizde görüntüsü, kadın erkek figürleri arasındaki ilişki muğlak verilmiştir. Sıradan bir arkadaş sohbeti olabilir, kadın erkek ilişkisi olabilir, öylesi bir karşılaşma olabilir. Muğlaklık bir anlamda her bedene uyan elbise gibi, fotoğrafa bakan her kişinin kendi isteğine göre anlamlandırmasına olanak tanır.

***Sıradaki fotoğrafları, bu bakış açısıyla incelemeniz için sunuyorum**

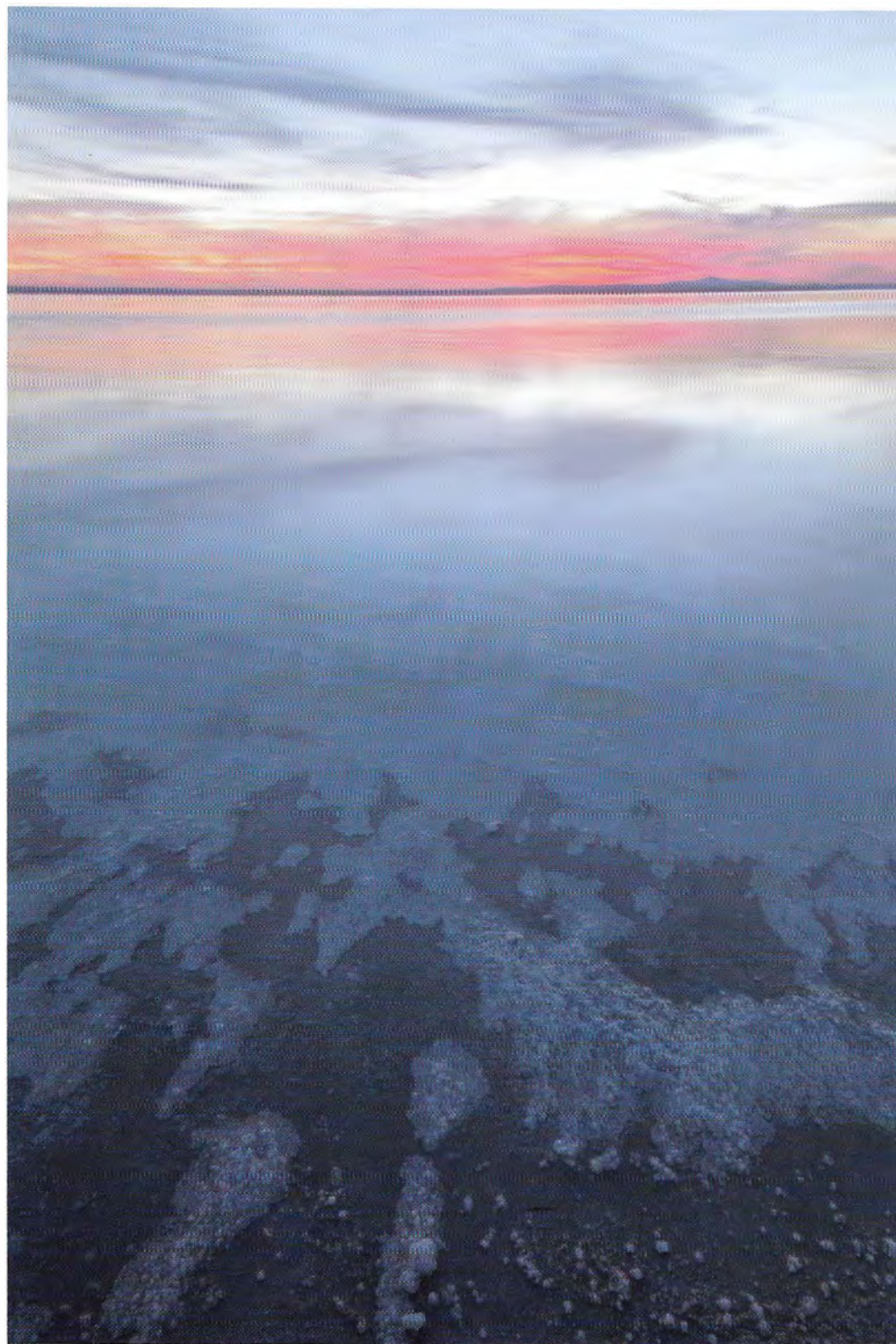

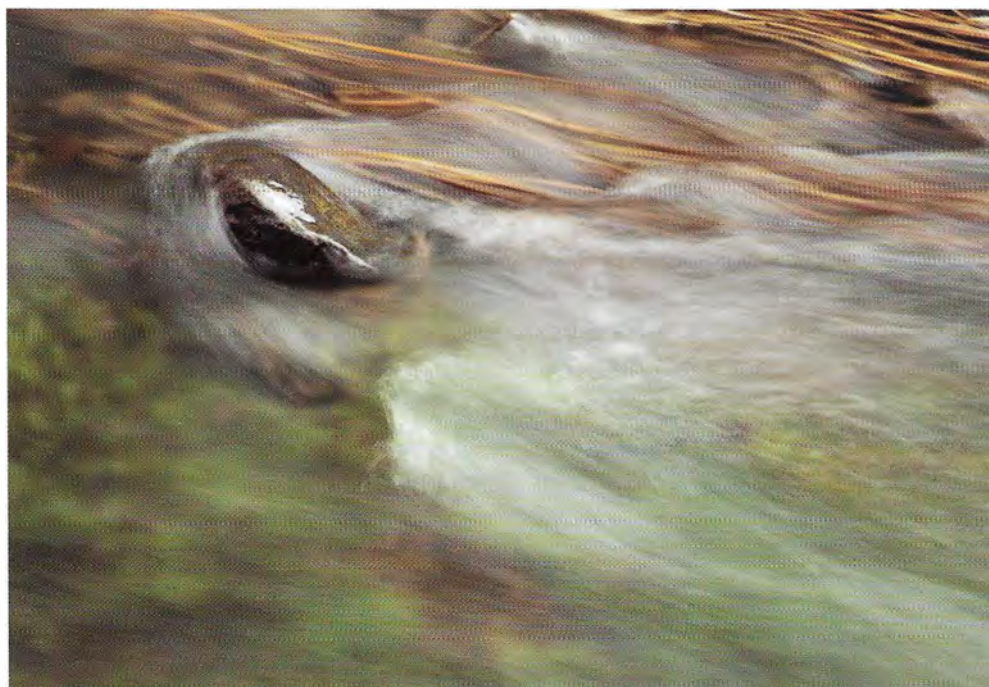

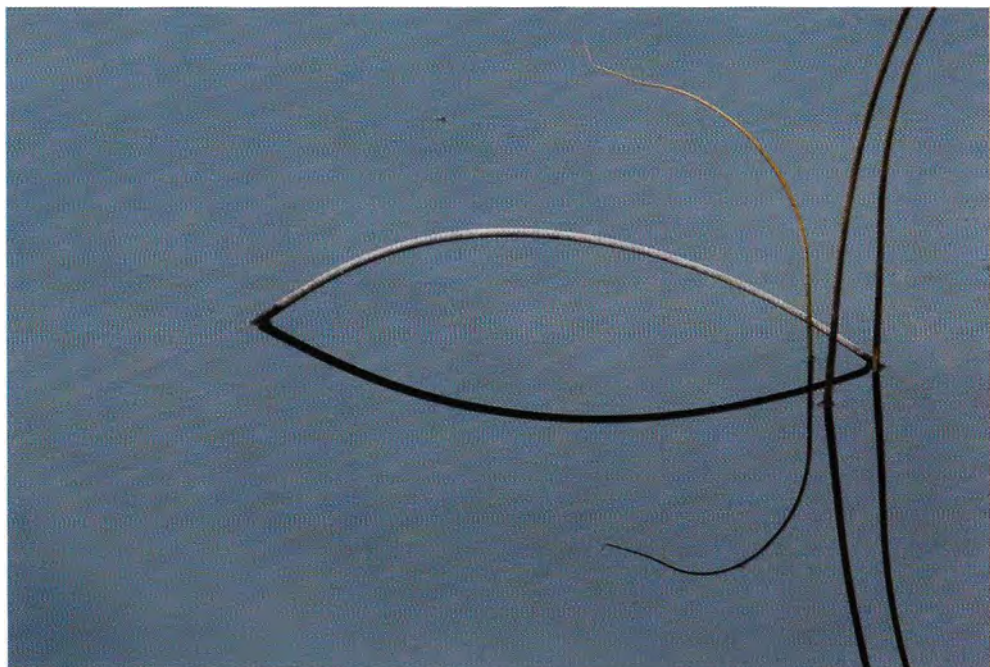

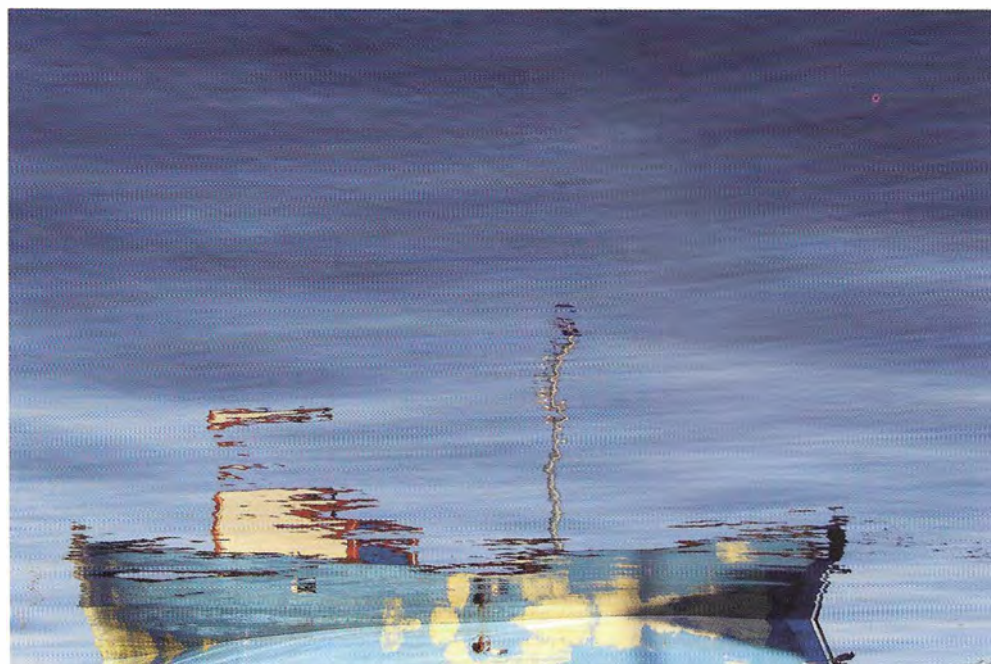

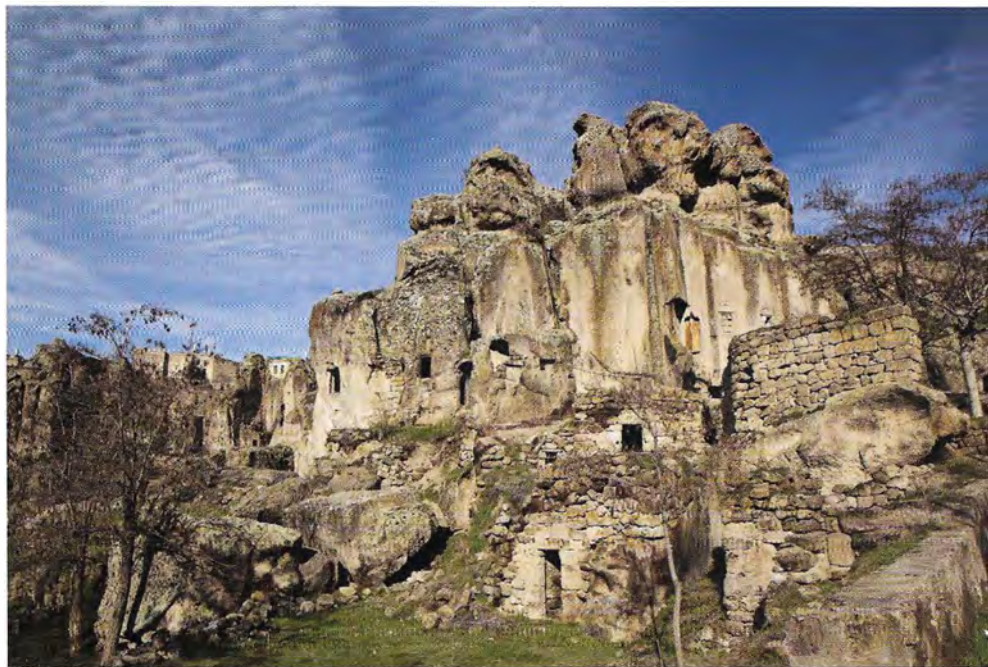

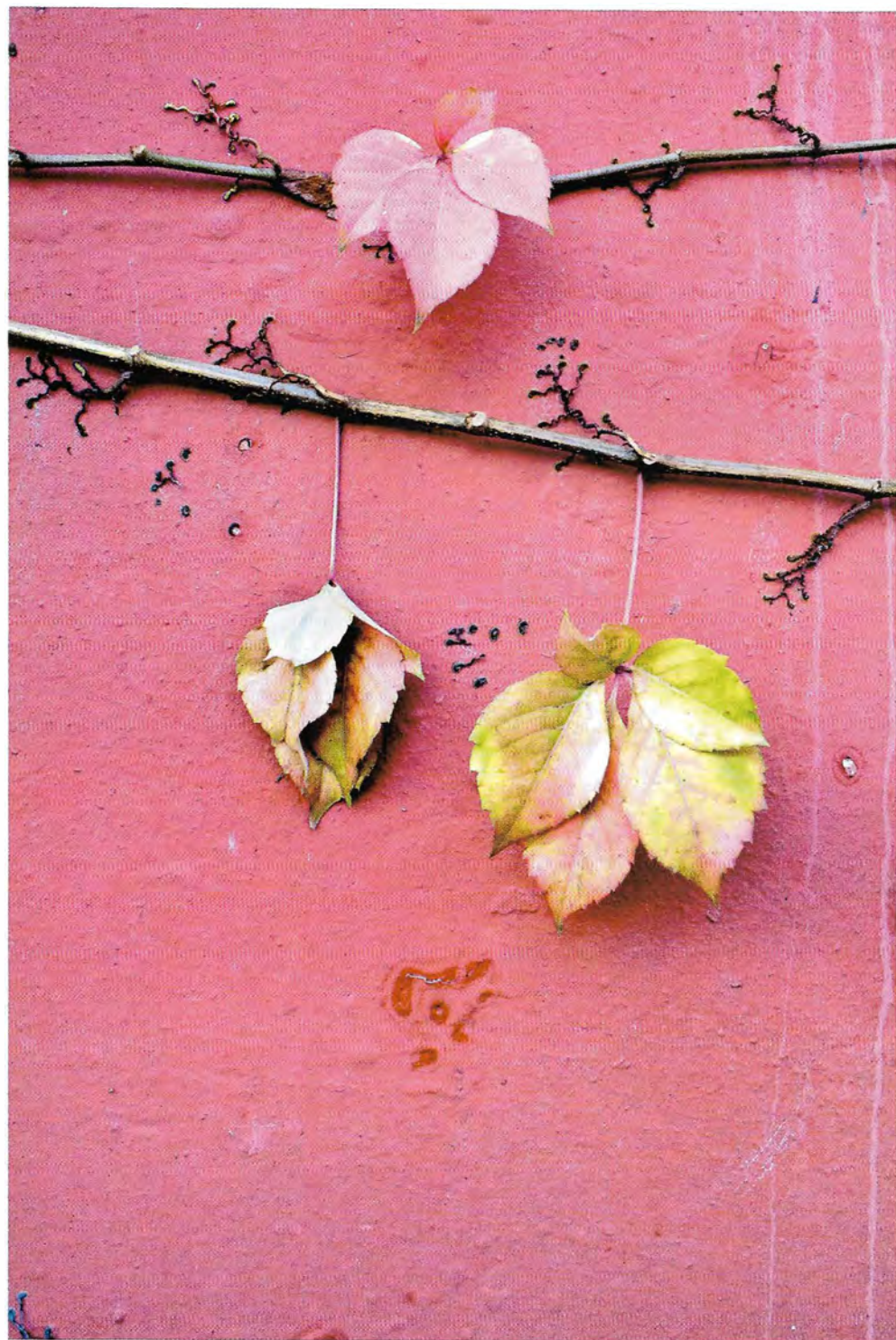

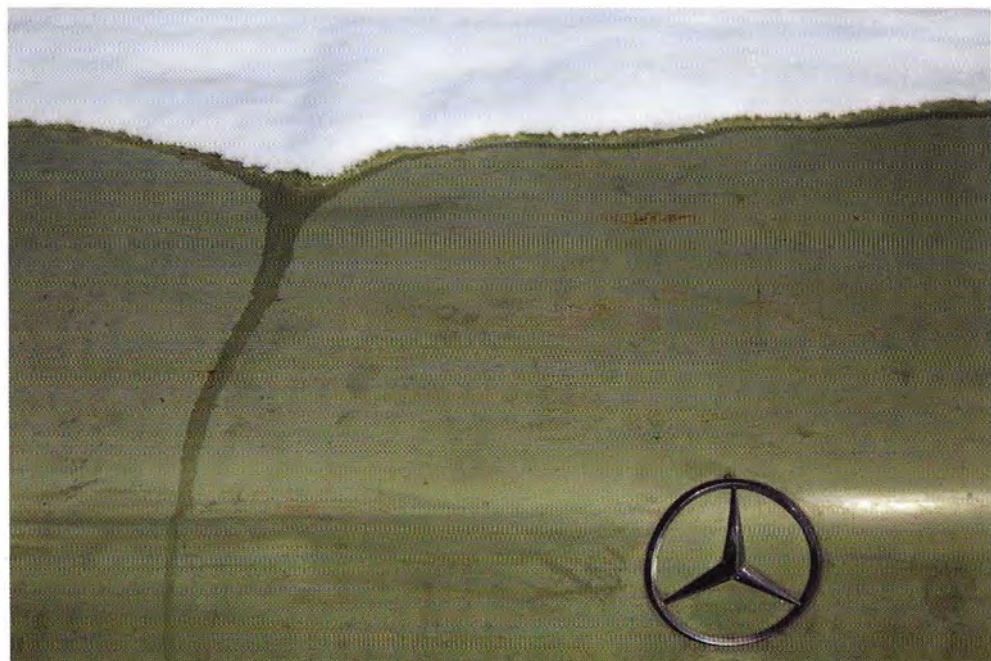

Duygu, Beğenme, Bilinç, Bilinçdışı ve Fotoğraf

Gerçekleşen olaylar ve bunlar ile oluşan bedensel reaksiyonlarımız, bilincimizde hissimizi, duygumuzu oluşturuyor. Duygumuz, bir durum karşısında bilincimizdeki algıdan önce mi oluşuyor? Bilinç sahibi olmak nedir? En basitten başlarsak hayvanlarda bilinç, aynadaki görüntünün kendisi olduğunu anlayabilmektir. Bilinç, kendi bedeni ile ilgili bir nesnelleştirme, dışarıdan bakma yapıyor.

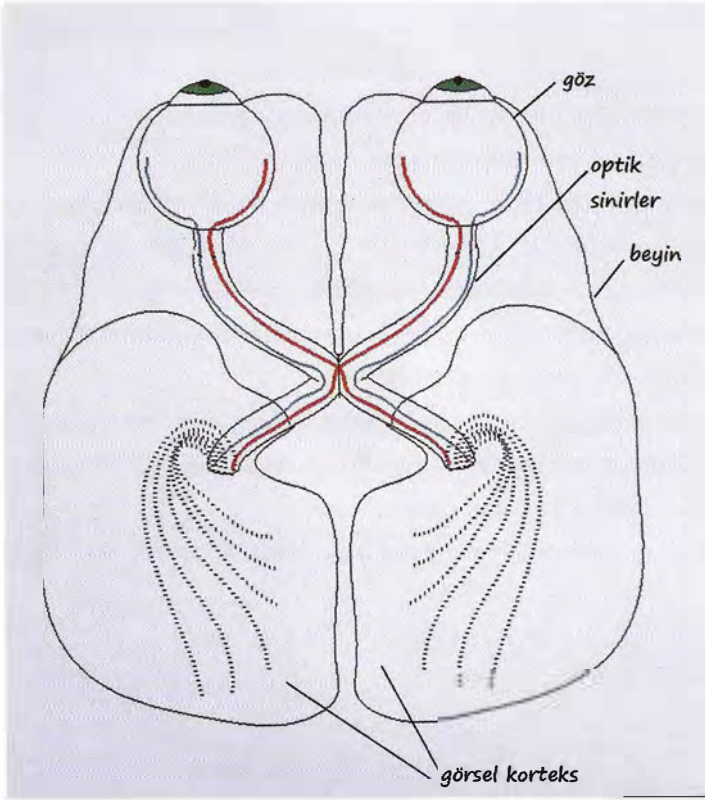
İnsanoğlunun, içinde yaşadığı doğayı ve bedenini öğrenme, kavrama sürecinde; Aristo, Platon ve Kant, “duygu, güzel olan nedir, nasıl bir süreç içinde oluşur?” sorularına cevap aramıştır. Bunları; yaşadıkları çağda insan bedeni, beyni bilimsel olarak çözümlenmemiş olduğundan, kendi gözlemleri ve hissettikleri ile anlamaya çalışmışlardır. Felsefe tabanında gerçekleşmiştir. Yani neticeden, gerçekleşmiş duygudan ve gözlemlerinden yola çıkarak bir açıklama aramışlardır. Beyni ve bedeni dışarıdan inceleyebilmişlerdir. Platon, yaşamı süresince birkaç estetik tanımı yapmış, yaşlandıkça farklı çözümlere ulaşmıştır. Kant, beğeniyi, aklın özgür bir oyunu olarak düşünmüştür. Beynin iç işleyişine dair çalışmalar daha sonra başlamıştır. Bilinçdışını ilk inceleyenlerden biri Freud’dur. Buna göre bilinçaltımızda bir cinsellik ve savunma, kavga dürtüsü ile dünyaya gelmekteyiz. Ama onun yaklaşımı tedavi amaçlı olduğu için tanımı, içeriği de buna yönelik olmuştur. Geçmişten iletilen, evrilmiş hafıza diyebileceğimiz otonom, bilinçdışı dürtülerimizin barınma, yiyecek, su bulma, bedensel hazza yönelik olanları da var olmalıdır. Çok küçük bebeklerin, bazı yüzlere daha uzun süre bakmaları, beğeni, ilgi ile ilgili birtakım doğuş ile aktarılan hafızaları olması fikrini güçlendiriyor.

O yıllardan bu zamana kaotik bir beyin çözümlemesi süreci yaşandı. Ve bu deneyler, doğru olana ulaşma sürecinde yanlış çıkarımların zamanla elenmesi olarak gerçekleşti. O zamandan günümüze kadar yapılan beyin ile ilgili deneysel çalışmalar ile artık beynin, bedenin çalışma şeklini biliyoruz. Bunu nörobilim dalına borçluyuz. Şimdi beyni ve bedene yayılmış yapılarını ve çalışma şeklini görsel açıdan özetleyelim:

1- Duyargalar: Görsel, işitsel, koku, dokunma. Görsel olarak gözlerimiz ve beyin ile bağlantısını yapan optik sinirler.

2- Sinir sistemi: Bedenimize yayılmış, elektrokimyasal iletim ile organlarımız ve beynimiz arasında iletişimi sağlayan sinir ağı. Kalp atışının hızlanması, terleme, sıçrama, refleks gibi fiziksel reaksiyonların yapılma emrini beyinden alarak bedene ileten, bedenden aldığı sinyalleri beyne ileten ağ yapısı.

3- Beyin: Loblardaki akson ağı (synapsis), çalışma belleği (prefrontal cortex), kalıcı bellek (cerebral cortex), görsel korteks (visual cortex), talamus, amygdala.

Beynin aşağıdan bakış ile görüntüsü...

Beynin gri beyaz korteksi içinde milyarlarca nöron ağı var. İki nöronun birbirine yaklaştığı yere sinapsis deniyor. Sinapsislerde bilgi iletimi kimyasal madde salımı ile oluyor. Bu kimyasallara nörotransmitter deniyor. Nörotransmitterlerin bir uçtan salınması ve diğer nöronun ucu tarafından emilmesi ile elektrokimyasal voltaj olu-

şuyor ve bir eşik miktara erişmesi ile iletişim sağlıyor. Bu elektrik iletimi, bir bilgi parçacığdır. Sinirler arası, beynin birimleri arasındaki iletim, fotonların göz retinası üzerine düşüp, voltaj farkı yaratıp beyne iletilmesi, bu elektriksel bilgi parçaları ile oluyor. Birkaç tip nörotransmitter var, ama konumuz açısından önemli olan dopamin. Ondan ileride bahsedeceğim. Öğrenme ile ilgili nöron uçları birbirine yaklaşıyor ve kalıcı belleğimiz (bir anlamda yazılımımız) oluşuyor. Değer yargılarımızı, problem çözme yöntemlerimizi, küçük yaşta anne babamızı izleyerek ve duygusal tecrübeler ile öğrendiğimizden, ilk bölümlerde bahsetmiştim.

Gözlerimiz ile alınan duyum, beyinde görsel kortekse bilgi parçaları olarak iletiliyor. Gözün içindeki sensörler üzerine düşen fotonlar (renk, doku, ebat, uzaklık ile ilgili değişik foton yansımaları) ile bir elektrokimyasal voltaj değeri bilgisi oluşturuyor. Bu voltaj bilgileri, görsel kortekse optik sinirler ile iletiliyor. Görsel korteks, bu bilgileri işleyerek görüntüyü oluşturup, görüntünün ne olduğunu ve fiziksel yerleşimi ile ilgili bilgiyi, beynin çalışma hafızasına aktarıyor.

Çalışma hafızamız, kısıtlı bir kapasitedir. Aynı anda çok fazla bilgiyi hafızada tutamaz. Ancak ilişkilendirme, karar verme, yönlendirme gibi üst emirleri, işlemleri gerçekleştirir. Ortalama olarak aynı anda 7 adet bilgiyi tutabilir.

Kalıcı hafızamız; öğrendiklerimizin, duygusal hatıralarımızın, tecrübelerimizin, değer yargılarımızın bulunduğu kısımdır.

Amygdala ise; hızlı, otomatikleşmiş bedensel uygulamaların emrini veriyor. Tehlike anında düşünmeye vaktimiz olmadığı için hızlı hareketimizi sağlıyor. Bilinçdışı fiziksel reaksiyonlarımız buradan çıkıyor.

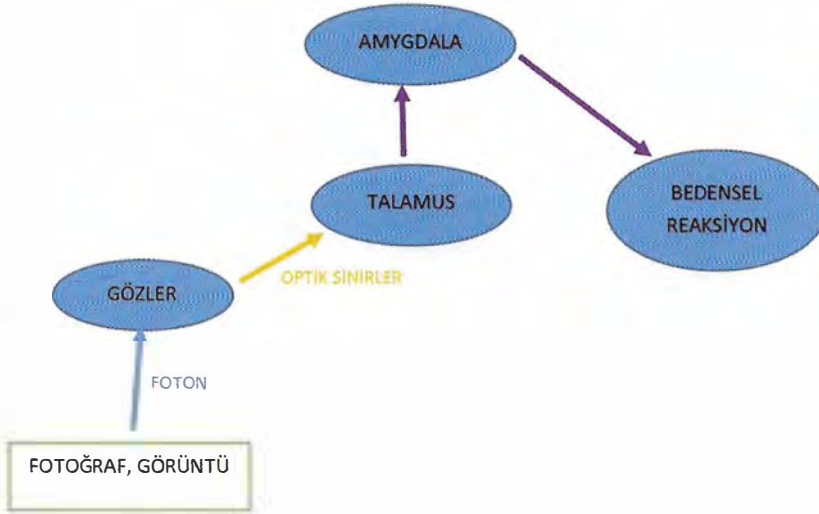
Bu açıdan duygunun oluşma şekline baktığımızda, ortaya aşağıdaki durum çıkıyor:

Beynimiz, doğa içerisinde gelişimini gerçekleştirirken, değişime uğramıştır. Canlı olarak hayatta kalabilmek için hızlı olmalıydı. Otomatikleşmiş, refleks hâline gelmiş hayvani fiziksel reaksiyon yapısını hâlâ barındırmaktadır. Terleme, tüylerimizin diken diken olması, sırtımızdan ensemeze doğru sıcaklanma, karıncalanma gibi otonom fiziksel tepkilerimiz, bilincimizin durumu değerlendirmesinden daha çabuk gerçek-

leşmektedir. Bilinçdışı fiziksel reaksiyonumuzu, “insan, düşünen hayvandır” sözünün hayvani kısmı diye düşünelim. Bu otonom sistem, beyinde amygdala tarafından aktive oluyor. Amygdalanın pozitif reaksiyonlardaki etkisi üzerindeki araştırmalar az sayıdadır. Daha çok endişe, korku üzerindeki rolü incelenmiştir.

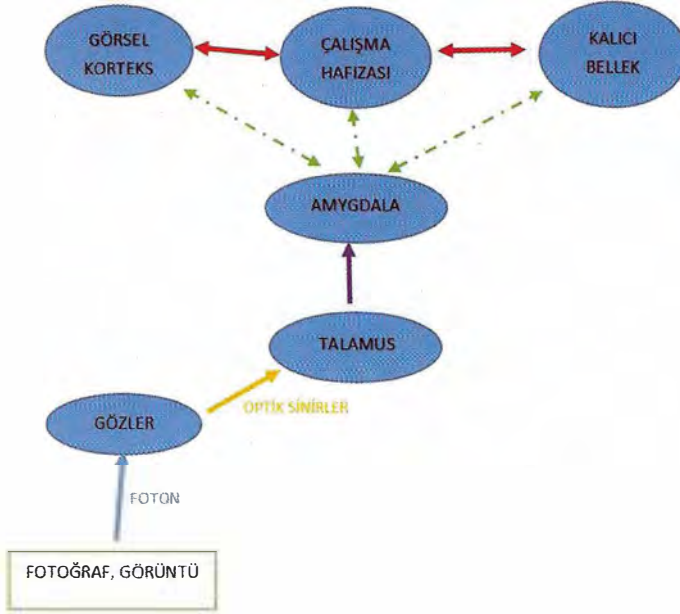
Bk. Şekil 1; mor yol.

ŞEKİL 1: Amygdala aracılığı ile hızlı bedensel reaksiyon, kalp atışının hızlanması, adrenalin salınması, tüylerin dikilmesi gibi.

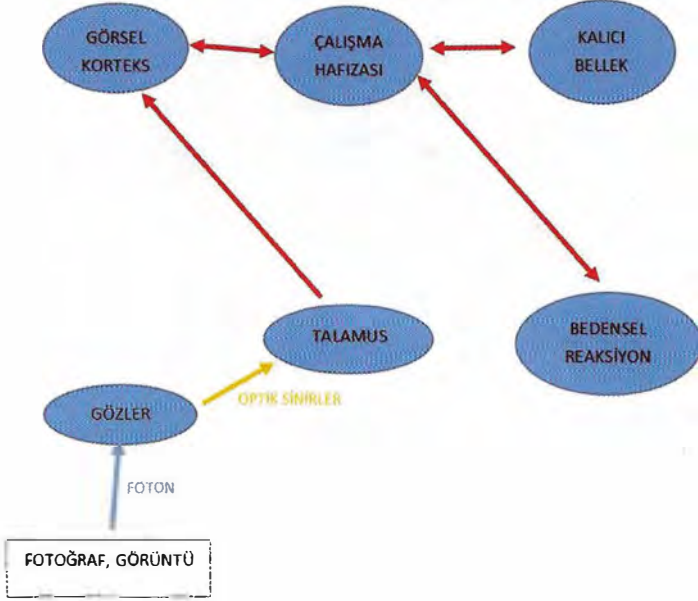
Amygdala, otonom sistemi hareketlendirirken paralelde kalıcı bellek, çalışma hafızası, görsel kortekse de etki edip, hazırlanmasını, uyarılmasını sağlıyor.

Bk. Şekil 2; yeşil yollar.

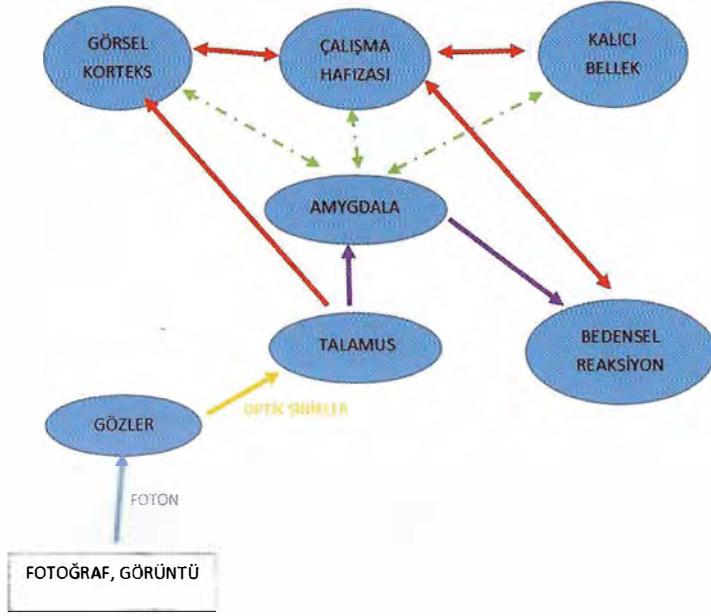
ŞEKİL 2: Amygdalanın korteks bağlantıları ile korteksi etkilemesi, tetiklenme hâli (çalışma hafızasında ve görsel kortekste seçici dikkat, odaklanma, kalıcı bellekte ilgili hatıraların uyarılması, sinapsislerde nörotransmitter salımı ile hazırlanma).

Bu arada görsel korteks, talamustan aldığı duyum ile görüntü tasvirini (ne ve nerede) çalışma hafızamıza aktarıyor. Çalışma hafızamız, kalıcı bellek, görsel korteks çözümlemesi ile bir netice oluşturuyor. Bu bedensel reaksiyon, bir karar, sevme-sevmeme, ilişkilendirme, düşünme olabilir. **Bk. Şekil 3; kırmızı yollar.**

ŞEKİL 3: Çalışma hafızası aracılığı ile istemli bedensel reaksiyon, bilinçte karar verilmesi, ilişkilendirme.

Yukarıdaki olaylar eş zamanlı gerçekleşiyor. Bilinçte duygunun oluşması bir saniyenin altında (bk. Şekil 4). Ama Şekil 1'deki otonom, bilinçdışı reaksiyon yolunun, Şekil 3'teki bilinç yolundan kısa olması (yarısı kadar) sebebiyle, refleks hareketlerimiz (tüylerin dikilmesi, kalp atışının hızlanması) bilinçten hızlı oluyor. Yani sevgiliniz yaklaşıp kulağınıza bir şey fısıldarsa önce kalbiniz hızlanıyor, sonra ne dediğini anlıyorsunuz.

SEKİL 4: Hepsinin çalışması ile bilinçte duygunun oluşması.

Görüntü sonrasında bilinçdışı ve bilinç işlemleri ile kendinizi bulduğunuz durum, duygu hâliniz. Üzgün, sevinçli, mutlu, kızgın, endişeli, heyecanlı, yılgın vb. hâllerimiz. Yukarıdaki çözümlemeden de anlaşıldığı üzere, bir görüntü ile duygunun oluşmasında; bilinçdışı refleks reaksiyonlarımız, bilinçdışımızın kalıcı hafızamız ile görsel korteksteki yönlendirici, hareketlendirici etkisi ve çalışma hafızamızdaki çözümlememiz (bilinç) rol oynuyor.

Ama her şey çok hızlı geliyor. Beynin görseli çözümlemesi işlemi bir saniyenin altındadır. İlk önce bilinçdışı reflekslerimiz amygdala ile görüntüyü cevaplıyor ve bedensel reaksiyonu oluşturuyor. Bununla eş zamanlı olarak amygdala, görsel korteksimizi, kalıcı hafızamızı, çalışma hafızamızı uyarıyor, konu ile ilgili bilgilerin ve yönelimin yapılmasına katkıda bulunuyor. Çalışma hafızasında çözümleme ile bilinçli bir değerlendirme yapılıyor ve hepsi ile birlikte duygu hâli oluşuyor.

Fotoğraf ve diğer sanat görselleri açısından bakarsak, her şeyin bilinçte neticelendiğini söylemek doğru olur. Bilinçdışımız; çalışma hafızamıza hangi hatıraların getirileceği, nasıl karar verileceği, ne ile karşı karşıya olduğunun uyarıcısı, yönlendiricisi ve bedensel refleks yanıtlayıcısı olarak katkıda bulunmaktadır. Birbiri ile eş zamanlı çalışan üç aşama var:

A1: Gözlerimizle fotoğraftan alınan fotonların, bilgi paketi hâlinde beyinde talamusa, optik sinirler ile iletilmesi.

A2: Amygdala ile otonom sinir sisteminin hareketlendirilmesi (kalp atışının hızlanması, tüylerin dikilmesi, ürperme vb.). Görsel korteksin, çalışma hafızasının, kalıcı hafızanın uyarılması.

A3: Beynimizin görsel korteksinde görüntünün ne, nerede olduğunun çözümlenmesi. Bu çözümleme sırasında kalıcı hafızadan, nesne ile ilgili bilgilerden de yararlanılmaktadır. Bir elmaya baktığımızda hafızamızdaki elma ile gözümüzün baktığı elmaya görsel tamamlamalar yapılmaktadır. (Zen fotoğrafçılığındaki daha önce öğretilenden, önyargılardan uzaklaşarak, maddeyi sadece olduğu hâli ile görebilmek durumu, gördüğümüz nesneyi beynimiz tanımlarken kalıcı hafızamızdan nesne ile ilgili tamamlamalar yapmasını engellemek ile olabiliyor.) “Ne, nerede” görüntüsü oluşurken, kalıcı hafızamızdan ilgili tecrübelerimiz, düşüncelerimiz, değer yargılarımız, çalışma hafızasına getiriliyor. Çalışma hafızamızda yönetsel bir karar veriliyor. Verilen karar, bilinç ile duygu hâli oluşuyor (sevme-sevmeme, hoşlanma-hoşlanmama, beğenme-beğenmeme kararı). Ve bilinçli bir fiziksel reaksiyon, alkış, paylaşma, düşünme, kendisi de fotoğrafını çekme, satın alma vb. gerçekleşiyor.

Şimdi ilk bölümlerde yazdığım ilke ve notlar ile bu aşamaları eşleştirmeye çalışacağım.

*İlke 1: Işığın uygun kullanımı **A1, A2***

*İlke 2: Kadraj içeriği **A2, A3***

*İlke 3: Net alanın fotoğraftaki yeri ve genişliği **A1, A2, A3***

*İlke 4: Pozlama (ışık ayarı) **A1***

*İlke 5: Bilinçte veya bilinçaltında saplanma **A2, A3***

*İlke 6: Derleme **A3***

*Not 1: Fotoğraf, gerçeklik protezidir **A3***

*Not 2: Fotoğraf öğretir **A3***

*Not 3: Fotoğraf imgeler **A3***

*Not 4: Fotoğraf gerçekliktir **A2, A3***

*Not 5: Fotoğraf, içsel arzunun ifadesidir **A3***

*Not 6: Fotoğraf haberdır, paylaşmaktır **A3***

*Not 7: Fotoğraf duygu çevrimcidir, ama bayatlayabilir **A3***

*Not 8: Fotoğraf kışkırtır **A3***

*Not 9: Fotoğraf üç maymunu bozar **A3***

*Not 10: Fotoğraf algıda zamanı durdurur, düşündürür **A3***

*Not 11: Fotoğraf hafızaya katılır **A3***

*Not 12: Fotoğraf yenilik ister **A3***

*Not 13: Fotoğraf çeşitlilik ister **A3***

*Not 14: Fotoğraf yarışa dönüşebilir **A3***

Aşama 1; teknik bir konu. Işığın uygun kullanımı, sadeleştirme, kadraj.

Aşama 2; bilinçdışı bir hâl. Bilinç ile kontrol edilebilir değil. Ama bilinç üzerinde etkisi var. Fotoğraf açısından baktığımızda; bilincin konuya giriş kapısı diyebiliriz. Duyumu etkin kılan görseller ile bilincimizin fotoğraftaki görüntünün içine girmesini sağlıyor. Bilincimizin fotoğraf önyargısından uzaklaşmasında etken oluyor.

İbrahim Zaman, kitabında, “yansımalar ve sis”, “duman” için ayrı bölümler oluşturmuş (kaynak 28, sayfa 146, 165).

Tarık Yurtgezer, yansıma fotoğraflarını paylaştığı bölümde, yansıma görüntüsünün güzelliğini ve çekiciliğini vurguluyor (kaynak 17, sayfa 127).

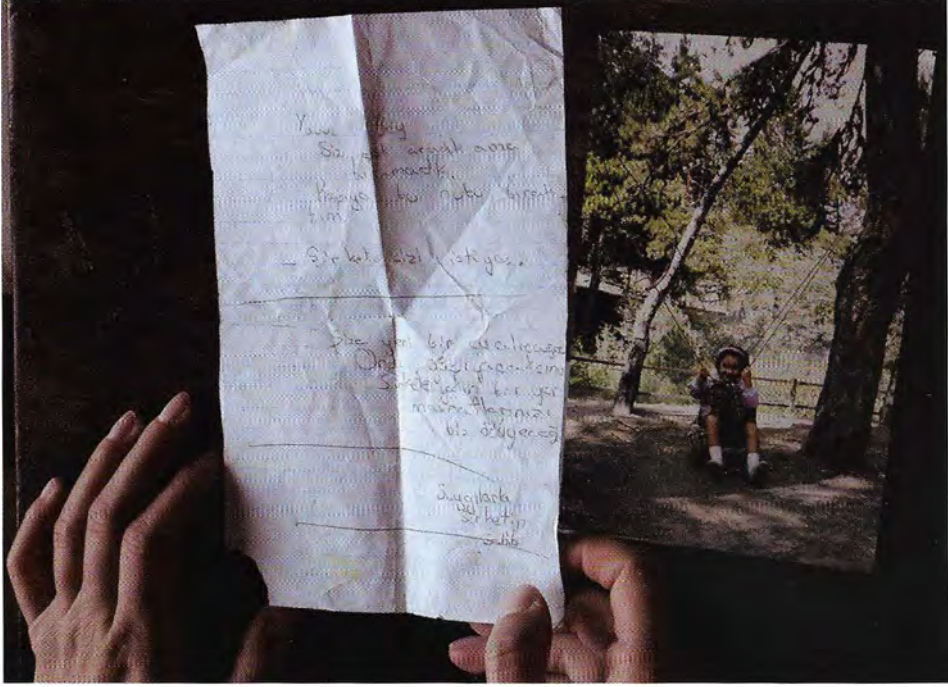
Kumsaldaki ıslaklık, yansımadaki renkler, görüntüdeki haz, sis, ortam ışığının rengi, alna vuran güneşin sıcaklığı, duman, grafik coşku vb. duyumlar ile bilincimize fotoğrafın gerçeklik kapısı açılıyor. Bunlara “otonom duyum unsurları” diyelim. Kaba saptama ile fotoğrafçı kadrajı arasındaki fark burada.

Aşama 3; bilinçte bir değerlendirme. İnsan çeşitliliği bu aşamada var. “İnsan, düşünen hayvandır.” sözünün insani kısmı. Geçmiş tecrübelerimiz, anne baba rol model, fikirlerimiz, yaşam biçimimiz, duygusal geçmişimiz, yaşantılarımız. Bu aşamayı modellemeyen önce bilincimize kültürün etkisi ile ilgili kendi hayatımdan bir örnek vermek istiyorum.

1996 sonbaharı, Ankara’dayım. Yeni mezun olmuş ve iş aramaktayım. Evde hâli ile gündemde olan konulardan biri, iş başvurularım, mülakatlarım. Ülke medyası gündeminde egemen olan konular; modern ekonomi, kapitalist görüşler. Sevgili yeğenim 8 yaşında, ilkokula gidiyor. Sevecen ve şakacı bir hâli var. Bir gün, apartmana gelip, mozaik beton desenli, demir parmaklıklı, tahta trabzanlı merdivenlerden ikinci kata çıkıp, yağlı boya ile boyanmış, fırça izleri olan sokak kapısına geldiğimde, paspasta bir not gördüm. Notu okurken içeriden gülme sesi geldi ve kapı açıldı.

“Yavuz Bey, sizi çok aradık ama bulamadık. Kapıya bu notu bıraktım. Şirket sizi istiyor. Size yeni bir ev alacağız. Orada yaşayacaksınız. Şirkete yakın bir yer. Masraflarınızı biz ödeyeceğiz. Saygılarla, şirketin sahibi.”

Yeğenimin şaka yapmak istemesi, evde konuşulanlarla tetiklenen, onun güdü ile yönelmiş bilinç kararı olabilir. Ama bunu yaparken kullandığı öğeler ve akıl dünyası, insanın küçük yaştan itibaren içinde bulunduğu, gördüğü kültürden etkilendiğinin bir örneği. Kendisi de şu anda çalışma hayatının içerisinde bir ücretli çalışandır.

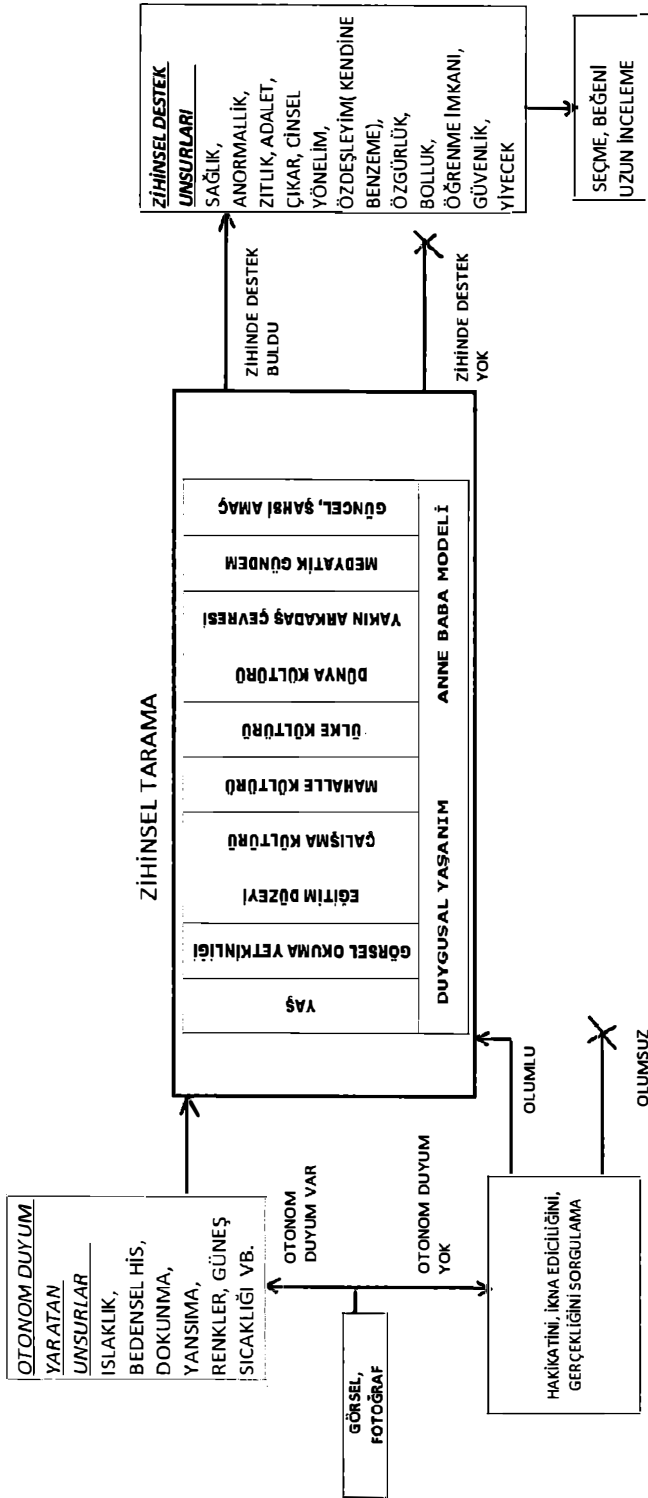

‘Yavuz bey sizi çok aradık ama bulamadık. Kapiya bu nutu bıraktım. Şirket sizi istiyor. Size yeni bir ev alacağız. Orada yaşayacaksınız. Şirkete yakın bir yer. Masraflarınızı biz ödüyeceğiz. Saygılarla şirketin sahibi.’

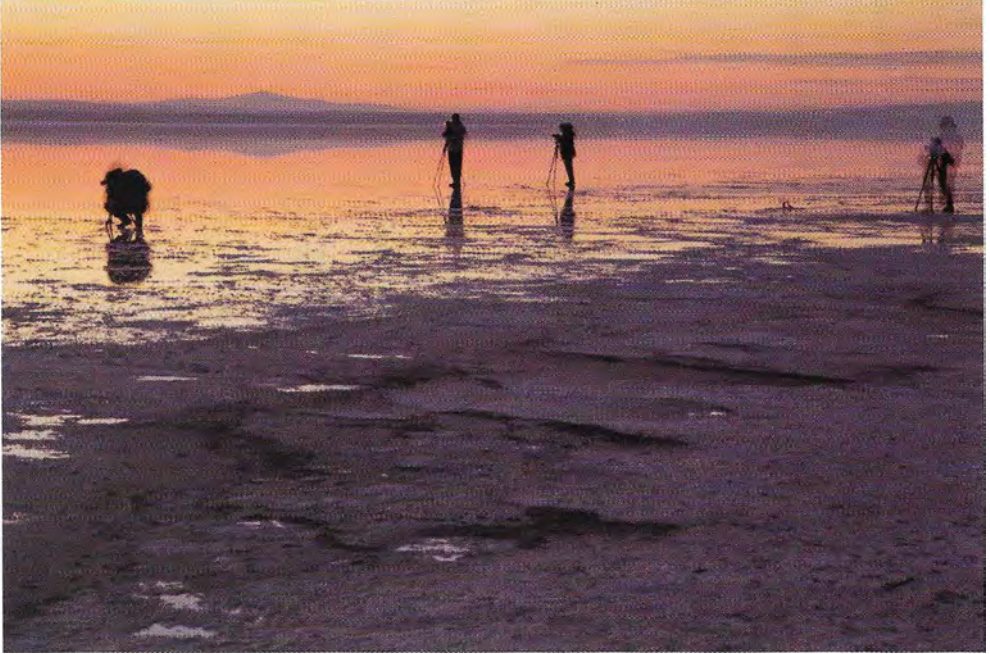
Fotoğraf ile karşılaşan insanın nasıl karar verdiğini, beğeninin nasıl oluştuğunu modellemeye çalışacağım. Önce insan ile ilgili; düşünerek, yaşadıklarımla ve okuduklarımla oluşan saptamalarımı aktarıyorum.

- İnsan, kendinden olanı sevmeye, koruma, yüceltme eğilimindedir. Bir annenin, babanın, çocuğunu sevmeme, ayrı tutmama durumu yoktur. Bu her alanda olabilen bir özdeşleymidir. Fiziksel benzerlik, hemşehrilik, siyasi görüş vb.
- İnsanın algısı, ihtiyaçları tarafından yönlendirilmektedir. Yani algının bir amacı, hedefi vardır.
- İnsan algısı seçicidir. Önemli olanı detaylı inceler, ona yaklaşır. Önemsiz bulduğunu görmezden gelir.
- İnsan beyni, yaşadığı durumu, olayı, kendi açısından neticelendirmek istemektedir. Ertelenmiş kararlar, uğranılan haksızlıklar, açık kalan, sonlandırılmamış durumlar olarak zihnimizde var olur. En azından insan kendini ifade etmeyi ister.
- İnsanın bir güvenlik arayışı vardır. Bu arayış, başkalarına yardımcı olmayı içerir.
- İnsan, doğal bir yönelim olarak; karşılaştığı durumu kavrama, öğrenme, anlama eğilimindedir. Kavrama ve değerlendirme, her kişinin kendine özgü gerçeklik tabanında olur. Hurafelere inanabilir, mutlak bilimle veya sezgi ile anlamaya çalışır.
- İnsanın kararları, içinde bulunduğu kültür ile etkileşmektedir. Bu kapsamda yaşam döngüsünün zaman anlayışı (yani yaşamın ölüm ile sonlandığı veya ölümden sonra yaşam olmasına inanması) ve içinde yaşadığı mekân, kararlarını etkilemektedir. Zaman ve mekân, insan algısını koşullandırır.
- İnsan, acı veren nesnelerden, durumlardan uzak durma; zevk, fayda sağlayan nesnelere, durumlara yaklaşma eğilimindedir.
- İnsan, karşılaştığı nesnelerin, olayların gerçekliğini, ikna ediciliğini kendiliğinden sorgular.
- İnsan, diğer insanlarla birleşme, kendi fikrini ve varlığını yaymayı istemektedir.
- İnsan; anlamadığı nesneler, ifadeler kendisine açıklandığında, eğitim verildiğinde o konu ile ilgili bir yetkinlik edinir. Bu yetkinlik ile değerlendirdiği konulardan daha fazla keyif alabilmektedir.

Yukarıdakiler dikkate alındığında, fotoğrafa bakan kişi ile fotoğraf arasındaki ilişkiyi aşağıdaki model ile tanımlayabiliriz.

Neden Fotoğraf Çekiyoruz? _____

İlk önce kendimden yola çıkarak cevap arayacağım.

Çocukluğumdan beri resim, çizim yaparım. Ailemin, öğretmenlerimin, komşuların, küçük yaşta yaptığım resimlere ilgilerini hatırlıyorum. Küçüklükten hatırladığım başka nesneler ise; babamın, Almanya'da çekmiş olduğu fotoğrafları, kartpostalları ve fotoğraf makineleri. Hâlâ durmaktalar. Ama çocukluğum sırasında makinelerle bir fotoğraf çekimi yapılışını hatırlamıyorum. Yani büyürken gördüğüm bir fotoğrafçılık durumu yok. Zaman zaman memleketten eve akraba geldiğinde veya eski lojman hatıraları konuşulduğunda fotoğraf albümlerinin açılıp bakıldığını anımsıyorum. Daha yakın yıllara gelelim. Yurt dışına görevli gittiğim seyahatlerden biri. İndirimdeki SLR makinelerin başlangıç modellerinden birine takılıp satın alıyorum. Makineyi, kullanmayı deneyerek, okuyarak öğreniyorum. Yaklaşık bir yıl sonra bir arkadaşımın attığı e-posta ile Ankara'da bir fotoğraf derneği olduğunu ve atölye çalışmasının

başlayacağından haberim oluyor. Merak edip ilk toplantısına katılıyorum. Eğitimci, herkese tek tek, katılma sebebini soruyor. “Merak ettiğim için katılıyorum.” cevabım ile yüzünde bir memnuniyetsizlik fark ediyorum. Birkaç dakika sonra, “merak ettiğim için katılan var” diye söyleniyor. Eğitimcinin fotoğrafa farklı bir anlam, değer, kutsiyet yüklediğini düşünüyorum. Ben, merak ve biraz da beşerî bir konu ile uğraşma isteği, sosyal bir aktivite açısından yaklaşıyorum konuya, eğitimci daha farklı bir noktada. Kafasına takılanları eninde sonunda gerçekleyen, bünyesinde sakın bir inat barındıran biri olduğum için atölye çalışmasına katılıyorum. Sonraki yıllarda derneğe devam ediyorum. Fotoğraf çekme sıklığım zaman zaman düşüyor, bazen yükseliyor. Çok keyif alıyorum, ama tutkulu, “fotoğraf olmadan yaşayamam” noktasında değilim. Bundan dolayı fotoğrafı nesnelleştirebilip farklı bir bakışa yönelip, onda başka bir şeyler arayabiliyorum.

Babamın fotoğraf makineleri...

Yukarıda yazdıklarım üzerinde düşününce, şunlar oluyor:

- Küçüklüğümde bir eser, nesne yaparak ilgi kazanıldığını öğrenmişim.
- İnsanlar, hatırlamak için fotoğrafa bakar.
- Yıllar sonra yurt dışından bir fotoğraf makinesi alarak babamı taklit etmişim.
- Fotoğraftan keyif alıyorum.
- Fotoğraf ile ilgili; kavrama, katkı, değiştirme, “başkası ne yapmış” ilgisi içindeyim.

Katmanlı çözümleme yapısında ilk katmanda gördüklerim bunlar. Bunları kök sebebe, madde varlığına ilişkilendirmem gerekiyor. Portakalın kabuğunu soydum, dilimleri ayırıyorum.

Ellen Dissanayake; *sanatın, sıradan objeleri özel hâle getirerek, ritüel ile yapıldığını ifade ediyor. Sadeleşme, stile sokma, vurgulama ve detaylandırma ile objelerin sıradan varoluşlarının dışına çıkarıldığını söylüyor. Anne-bebek ilişkisindeki sosyal bağa dikkat çekiyor. Gülmeler, kafa sallamalar, göz kırpmalar, sesi değiştirerek konuşmalar, dokunma, pırpırlama ve öpücükler (kaynak 22).*

Bu hareketlerin, öğretilenlerin, bebek büyüdüğünde etkisinin olması akla uygun görünüyor. Dünya ile oyuna dönük sosyal bir ilgi beklememiz, sıradan objeleri direkt görüşümüzün dışında başkalaştırarak ele alma eğilimimiz, tekrardan resmetmemiz, fotoğraflamamız, belki bu yüzdendir. Sadeleştirme, vurgulama, detaylandırma, başka açıdan bakma, hepsi fotoğraf içinde olan şeyler. Sosyalleşme, eser yaratma, eğlenme, biz büyüsek de aslında bebeklikten gelen oyunlar. Sadece ölçek değişiyor. Bir ninnideki tekrarlanan seslerden örnek verelim:

*“Dandini dandini dastana
Danalar girmiş bostana
Kov bostancı danayı
Yemesin lahanayı
Uyu yavrum uyu
Büyü yavrum büyü...”*

Şimdi büyükler için yazılmış şarkı ve türküleri hatırlayalım:

“Çıt çıt çedene, sar bedeni bedene...” (Mehmet Özdiş)

“Entarisi dum dum yâr, gelir diye umdum yâr...” (Güler Duman)

“Bim bam bom...” (Yasemin Kumral)

“Çilli çilli yavrum çilli...” (Anonim)

“Heyya heyya heyyamola heyyamola hey..” (Ali Kocatepe)

“Onki ponki toni nok çiki çiki şayne tiki tak tok...” (Şenay Yüzbaşıoğlu)

“Bum bum bum, ben bir dala kondum...” (Sezen Gürel)

İnsan hafızası önyargılı bir yapıda ve zihinde bunları hafızaya alırken bir genelleştirme, güncelleştirmeye tabi tutuyor. Kısa zaman içinde hafızasındaki görüntüyü unutuyor. Yani bir yakınınızın, mesela; annenizin beş yıl önceki çehresini şimdiki yüzüne bakarak hatırlayamıyorsunuz. Ancak o yıllardaki fotoğrafına bakarsanız detaylı hatırlama, farkına varma gerçekleşiyor.

Anne-baba rol model olarak alınıyor. Bir evde çocukken fotoğrafa bakıldığını görmüş iseniz, bunu öğreniyor ve tekrarlıyorsunuz. İlgili objeler size tanıdık geliyor. Yani fotoğraf makinesi ile etkileşiminiz, geçmişten sizi takip ediyor. İnsan, yaşamak için öğrenmeye mecbur. Nasıl öğreniyorsunuz? Taklit ederek.

Beyindeki nöronların birbiri ile iletişimde birkaç çeşit nörotransmitter olduğunu anlatmıştım. Dopamin bunlardan bir tanesi ve birkaç tipi bulunuyor. Bir hedefi gerçekleştirdiğinizde, cinsellik potansiyeli ile karşılaştığınızda, bir ödül, kazanç imkânı ile karşılaştığınızda, bir konuyu öğrenip, kavradığınızda, beyinde sinapsislerde salınıyor. Beynin çalışması ile yükselme, keyif hissediyorsunuz.

Farelerde yapılan deneylerde, farelerin yorgunluktan tükeninceye kadar dopamin salgılatmaya çalıştıkları gözlemlenmiş (kaynak 13, sayfa 69).

İnsanın tüm dünyaya yayılıp, yaşama, doğaya adapte olabilmesi, diğer hayvanlardan farklı olması bundan ötürü. Fare beyni de dopamin salgılıyor ama beyin kapasiteleri insandan düşük. İnsanın öğrenme, değiştirme, kavrama kapasitesini dopamin ile alınan keyif tetikliyor. Felsefede insanın ereğinin kavrama, öğrenme olarak düşünülmesi bu olsa gerek. Aslında insanın öğrenmeye, kavramaya, anlamaya yönelmesinin sebebi, beynin dopamin salgılaması ve keyif alınması. Burada yumurta-tavuk döngüsüne girmeye gerek yok. Doğanın seçme, eleme sürecinde beynini kullanan ve beyin kapasitesi yüksek olan tür olarak insan, en geniş coğrafyaya yayılabilmiş. Dopamin salgılayan tür, bu sayede kendini diğer nesillere en çok aktaran olmuş. Tabii bu özellik ile bulunan çözüm metotlarının paylaşımı, sosyal zekâyâ katılımı da gerekiyor. Fotoğraf çekmesini öğrenmek, fotoğraf çekerken eş zamanlı birkaç teknik ayarı yapabilmek, kompozisyonu oturtmak, ışığı düşünmek, bütün bunlar, beyni çalıştıran unsurlar. Gerçeklenecek hedefler, sergi oluşturma potansiyeli. Bir geziye

giderken, orada güzel bir kadraj yakalama şansı. Serginin ilgi görecektir olması. Tüm beyinde dopamin salgılamasına neden oluyor.

Şimdi, “neden fotoğraf çekiyoruz?” sorusuna, “fotoğraf çekmek için ne gerekiyor?” sorusundan ilerleyelim.

- İlk aklıma gelen, fotoğraf makinesi, objektifler. Yani teknoloji ve ona sahip olacak kadar para.

- Öğrenmek için, gezmek için zaman. Çekimi yapmak için özgüven, irade, fiziksel güç.

- Konuya odaklanacak, onu yakalayacak bir zihin hâli. Yani yalnızlık.

Teknoloji yaratımının, toplumun büyük bir bölümüne yayılmamış olduğu bir ülkede yaşıyorum. Yani fotoğraf makinesi, o eski yıllarda renkli televizyon gibi ulaşılması güç, pahalı bir obje olarak algılanıyor, pazarlanıyor. Herkeste bulunmuyor. Ona sahip olmayı, en son modelini almayı ve kullanmayı, o teknolojiyi yaratma keyfi ile aynı kabul ediyoruz. Fetiş bir durum söz konusudur. Fetişize etmek, alınan keyfi, başka bir pasif objede görmek, bulmak demektir.

Pavlov’un öğrenme deneylerinde, zil çalınıp yiyecek verilen köpeklerde salya akması gözlenmiştir. Bir süre sonra sadece zil sesi ile köpeklerde salya akması sağlanmıştır. Yiyecek ile zil sesini aynı kabul etme durumu (kaynak 23).

Fotoğraf makinesinde de toplumun teknolojiye hükmetmek ile ilgili fetiş arzusu söz konusu. Sadece bu sebeple fotoğraf kursuna gitmek, makine edinmek, fotoğraf çekmek söz konusudur.

İnsan ömrü uzadı. Emeklilik belirli oranda uzaklaştı. Uzun, sağlıklı yaşamak gündeme yerleşti. İnsanın kendisinden gelen bir eğilimi var; kaynakların israf edilmemesi. Zaman en önemli kaynağımız. Fotoğrafta bir eser yapımı söz konusu. Yani harcanan zamandan sonra elde kalan bir maddiyat var. Boş vaktini insanın boşa geçirmedişine dair kendi kendini ikna etmesi var. Hem gezmek hem de iyi bir şeyle uğraşmak. Hemen her yaşta yapabiliyorsunuz. Özellikle ilerlemiş yaşlarda, bir zamana meydan okuma, keyif söz konusu.

Fotoğraf, bireysel yapılan bir iştir. Yani “ben ışık ayarını yapayım, sen kadrajı, o da bassın” durumu yok. Birey olarak zihninizin ifadesi olan görüntüleri çekiyorsunuz. İnsanın kendi kendine, özgürce oyun oynama ihtiyacıdır fotoğraf. Bir kural yok, “onu çek, beni çek” diyen yok. Sadece kendinizin olduğu özgürlük var. Yani yalnızlık.

Son olarak; fotoğrafı hayatının bir parçası hâline getiren ustalardan, derneklerden, federasyonlardan yola çıkarak düşünelim. Fotoğraf ustaları, gözlemlediğim kadarıyla fotoğrafın çeşitli alanlarının tümünde üretim yapmış insanlar. Doğa fotoğrafı da çekmişler, soyut fotoğraf da belgesel fotoğraf da. Ancak, zamanın bir noktasında belli bir alana yönelmişler ve üretimlerini onda yoğunlaştırmışlar. Hayata dair anlatmak, ifade etmek, dikkat çekmek istedikleri konuda üretim yapıyorlar. Fotoğrafı lisan olarak kullanıp işaret ettikleri bir konu var. Kurumsal yapılanmalar ise, fotoğraf üretimini destekleyen, ortak bir taban yaratan, fotoğrafçıların bir araya geldikleri, fikir alışverişi yapılan sosyal ağlardır.

Michael Tomasello, kitabında, insanın parmakla işaret etme yolu ile iletişiminden yola çıkıyor. İletişimin, insanın evrimleşmiş üç temel güdüsünden (talep etme, bilgi verme, paylaşma) kaynaklandığını ifade ediyor. Sonrasında ortak maksatlılık ve işbirliği tabanında jestler, pantomim hareketleri, yinelemeli zihin okumaları ile daha karmaşık mesajların iletilebildiğini yazıyor (kaynak 33).

Bu açıdan doğa fotoğrafına bakalım. Usta fotoğrafçı, doğayı salt gördüğü gibi çekmiyor. Gün doğumu veya gün batımında, renklerin etkin olduğu bir güzellik anında çekim yapıyor. Abartı etkisini (peak shift principle) kullanarak tabiatı işaret edip, dikkatimizi talep ediyor. Bu talebe karşılık verenler, bir atölye çalışması içine giriyorlar. Doğa atölyesi içinde çalışma yaparken usta, bizlere bilgi veriyor. Çalışma sonunda sergi ile bir paylaşma gerçekleşiyor. Bütün bu çalışmaların yıllar boyu sürmesi ile dernek kapsamında bir ortak maksatlılık, işbirliği tabanı ve uzlaşma oluşup, eklentiler ile çok karmaşık, kuralları olan bir fotoğraf dili gelişiyor.

Yani fotoğraf, insanın güdülleri ile başlayan, evrimleşmiş bir iletişimdir.

Fotoğraf, Yaşam ve Bilinçte Esneklik

Buraya kadar anlattığımıza bakar isek; fotoğrafı çeken, kendi yaşadıkları, hedefi, bilinci ile bir kadraj buluyor ve çekiyor.

Fotoğrafa bakan kişi de gördüklerini kendi bilinci, yaşamı, hedefi ile karşılaştırıyor, bir destek unsuru bulursa daha detaylı inceliyor.

Fotoğraf, kendi başına fotoğrafçının ifadesini dijital, baskı, madde olarak var ediyor. Ülkelerden, sınırlardan bağımsız, her insanın anlayacağı bir lisan olarak sunuyor.

İnsanları düşünelim. Çok yakın arkadaşlar bile zaman zaman ters düşebiliyor. Özellikle çıkarları söz konusu olunca tartışma kaçınılmaz oluyor. Birbiri ile tartışan, kavga eden eşler var. Bilinçdışı olarak ele aldığımızda, yaşamda hayvani bir rekabet söz konusu. Bilinç ile ele aldığımızda ne var? Bilinç, kişinin ailesinden, yaşadıklarından öğrendiği çözüm sistemi ise, insanın bilinci, elindeki tek silahı, tek çözümüdür. Başka bir insanla, doğa ile mücadele için var olan tek yolu. Sadece var olan yolu mu? Hayır, vazgeçemeyeceği bir yol. Çevresi, ailesi, kariyeri hep bilincindeki çözüm yolu ile örülmüş. Tuğlayı çekersen duvar yıkılabilir, ne olursa olsun haklı olmalıyım. Doğduktan, büyüdükten sonra geri dönüş yok.

Özellikle yüz yüze tartışmalarda insanlar, konulara nesnel bakışı yitiriyor. Karşı tarafı eninde sonunda yenmesi gerekiyor. Çünkü elindeki tek çözüm, bilinci ve bilinçaltı. Yaşadıklarını, ailesini, fenotipini, doğduğu yeri, gittiği okulları değiştiremez. Durum böyle ise, bu yolla ilerleyecek. Sadece kendi kendine iken özeleştiri yapabilir. Onu da paylaşmayacaktır.

Fotoğrafa bakarken, karşısında madde olarak bir insan yok. Bilinçaltından gelecek rekabet unsurları en düşük düzeyinde. Bilinç olarak bakarsak, onu ikna etmeye, ona bir şey söylemeye çalışan birisi de yok. İsterse gözlerini kapatabilir, isterse fotoğrafı, ifade ettiğini düşünür, görür. Yani zihnine nesnel bir akış, yalnızlık hâline bir girişim, fotoğraf ile oluyor. Başka yaşamların farkına varma, başka ideolojileri tanıma, başkalarının sevinçlerine, acılarına şahit olma, fotoğraf ile mümkün oluyor. Fotoğraf, psikoterapistin olmadığı tek kişilik bir seanstır. Ama bu seansta hem kendi-

si hem de odanın dışındaki insan var. Beynin plastik bir yapıda olduğunu, öğrenme ile akson uçlarının birbirine yaklaşıp kalıcı değişikliğe uğradığından bahsetmiştim. Fotoğraflar ile yinelemeli zihin empatisi, en sonunda plastik bir değişikliğe varabilir. Toplumsal geçirgenliği, değişimi, belki de fotoğraf ile sağlayabiliriz. Fotoğrafın insan bilincindeki ve sonrasında toplumda yarattığı değişim, hayata etkisi budur. Bir de dünyanın bir ucundaki, belki hiç seyahat etmeyeceğimiz, o saatlerde orada bulunmayacağımız anların bize getirilmesi var. Bütün bunlar, insan hayatında fotoğrafın yaptığı değişikliklerdir.

Sanat yaratımının, bebek-anne ilişkisinden başlayarak, daha ileri yaşlarda toplum düzeninde gelenek görenek hâlini almış ritüellerde etkisi var. Sanatsal yaratımın, beynin işe yarayan fonksiyonlarını otonom hâle getirmesinin izdüşümü olarak; dansla, kilim deseni, türkü ile anlatılanlar, yaşamı düzenleyen geleneksel bir yapı hâline gelip toplum yaşamını etkiliyor. Şehir yaşantısı ile sosyal bağlarından kopuk olan insan, her şeye rağmen bazı âdetlerini değiştirerek devam ettiriyor. Mezun dernekleri, hukuk sistemi, basın etiği, sosyal medya, meslek odaları; insanların gerekli, faydalı gördüğü oluşumlar. Fotoğraf yaratımının herkes tarafından yapılmadığını biliyoruz. Toplum içinde bazı bireyler tarafından bir eser oluşturuluyor. Tabii sadece iyi bir niyetle fotoğrafın kullanılmadığını söylemek gerekiyor. İnsan bilincine bir akış yarattığı için, satış ve propaganda amaçlı çokça kullanılıyor.

Stephen Bray; İkinci Dünya Savaşı'nda Goebbel'in, radyo ve fotoğrafı propaganda amaçlı kullandığını yazıyor. Daha ileriki yıllarda sigara reklamlarında sürrealist fotoğraflar, bilinçaltına gönderme amaçlı kullanılmış (kaynak 7, sayfa 44, 50).

Şimdi, fotoğrafın veya görselin kullanımını yasaklamak gibi bir durum söz konusu olamayacağına göre, hedef kitlesinin görsel okuma yetkinliğinin artırılması ile bu engellenebilir. Bunun için bilinç ve bilinçaltının görsel ile nasıl etkileştiğinin öğrenilmesinde yarar var. Yani toplumda insanlar, etnolojik (örf, âdet), evrimsel estetik (fayda, uyum), nöroestetik (duyumu, algı, duygu, değerlendirme) oluşturduğu bütünlük bakışı ile görsellere yaklaşırsa, aldanmalar önlenir.

İnsan ömrünün uzadığından bahsetmiştik. Doğada kavramadığı pek az şey kaldı, artık uzayı inceliyor, öğreniyor. Kendi gelişimini, biyolojisini, genetik haritasını öğrendi. Yakın gelecekte genetik imajlama çalışmaları ile duygu, algılama, estetik ilginin genetik çözümlemesi yapılabilir.

Günümüzde yapay uzuvlar, insan vücuduna, beynine bağlanmaya başlandı. İnsanlık geçmişindeki kavrama ereği bence tamamlanıyor. Bundan sonraki önceliği yaşamak olacaktır. Kavrama, öğrenme devam edecek elbette, ama yaşamak, yaşatmak en büyük amaç olacak. Hastalıkları 50 yıl içerisinde çözümleyeceğini varsayalım.

Önündeki büyük engeller neler bakalım: Buzul Çağı, göktaş çarpması, nükleer bir savaş, küresel ısınma, açlık, diğer canlı türlerinin yok olması. Tabii bunlara çözüm nereden gelecek bilinmez, ancak, Batı kültürlerinin, çözüm yöntemi oluşturmada önder olduğunu söylemek yanlış olmaz. Güneş Batı'dan doğacak gibi görünüyor. Ama doğacak güneş, tüm insanları ısıtacak mı bilemiyorum. Bir de güneşin bir yerde doğarken başka bir yerde batıyor olduğu gerçeği var. Belki çok fotoğraf çekilip, çok fotoğrafa bakılırsa insanlar birbirini anlar, doğaya ve diğer canlı türlerine saygı duyar. Sonuç olarak, sadece yaşamak, insanın ölünceye kadar taşıyacağı bir tutku olmaya devam edecek.

Kaynakça

- 1- Roland Barthes; Fotoğraf Üzerine Düşünceler, Altıkırkbeş Yayınları, 2011
- 2- Anjan Chatterjee; The Aesthetic Brain, Oxford University Press, 2014
- 3- Joseph LeDoux; Synaptic Self, Penguin Books, 2003
- 4- Joseph LeDoux; The Emotional Brain, Simon and Schuster Paperbacks, 1996
- 5- İsmail Tunalı; Estetik, Remzi Kitabevi, 2002
- 6- Erich Fromm; Psikanaliz ve Zen Budizm, Yol Yayıncılık, 2015
- 7- Stephen Bray; Photography and Psychoanalysis, 2013
- 8- V.S. Ramachandran, William Hirstein, The Science of Art, A Neurological Theory of Aesthetic experience, Journal of Consciousness Studies, 6, No. 6-7, 1999, pp.15-51
- 9- Heinrich Wölfflin; Mimarlık Psikolojisine Öndeysler, Janus Yayıncılık, 2016
- 10- Freud; Say Yayınları, Fikir Mimarları Dizisi-6, 2013
- 11- Kant; Say Yayınları, Fikir Mimarları Dizisi-2, 2010
- 12- Randolph Blake, Robert Sekuler, Perception, McGraw Hill, 2006
- 13- James W. Kalat; Biological Psychology, Wadsworth Thomson Learning, 2001
- 14- Erdal Aksugür; Renk Çeşitlerinin Spektral Özellikleri Ayrı İki Işık Kaynağı Altında, Mekânın Algılanan Büyüklüğüne Etkisi, İTÜ Mimarlık Fakültesi Doktora Tezi, 1976
- 15- Nathaniel D. Daw, Daphna Shohamy, The Cognitive Neuroscience of Motivation and Learning, Social Cognition, Vol26, No. 5, 2008, pp. 593-620
- 16- Stephen Grossberg, Form Perception, Invited Article for the Encyclopedia of Neuroscience, Springer 2007
- 17- Tarık Yurtgezer; Doğada Fotoğrafı Görmek, Say Yayınları, 2012
- 18- Tarık Yurtgezer; Doğa Fotoğrafçısının El Kitabı, Say Yayınları, 2012
- 19- Jale Nejdert Erzen; Çoğul Estetik, Metis Yayınları, 2012
- 20- Raymond A. Serway; Physics, Saundress College Publishing, 1990
- 21- Semir Zeki; Inner Vision, Oxford University Press, 1999
- 22- Ellen Dissanayake; Art and Intimacy, How Arts Began, 2000, University of Washington Press
- 23- Pavlov I.P. 1927, Conditioned reflexes, Oxford University Press
- 24- Kant, Güzellik ve Yücelik Duyguları Üzerine Gözlemler, Hil Yayın, 2010
- 25- Adem Genç, Ahmet Sipahioğlu; Görsel Algılama, Sergi Yayınevi, 1990
- 26- Latife Gürer; Görsel Sanat Eğitimi ve Mekân Form, İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, 1992
- 27- Gültekin Çizgen; Renk Dünyamız 101 Kompozisyon 101 Yorum, Say Yayınları, 2006

- 28- İbrahim Zaman; Fotoğrafta Pratik Öneriler, Sanatsal Multimedya Yayınları, 2012
- 29- Skov and Nadal, Neuroesthetics, International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences, 2nd Edition, 2015, 656-663
- 30- Louise Bonnet, Alexandre Comte, Laurent Tatu, Jean-Louis Millot, Thierry Moulin, Elisabeth Medeiros de Bustos, The role of the amygdala in the perception of positive emotions: an "intensity detector", Frontiers in Behavioral Neuroscience, July 2015, Volume 9, Article 178
- 31- Ellen Dissanayake, The Artification Hypothesis and Its Relevance to Cognitive Science, Evolutionary Aesthetics and Neuroaesthetics, Cognitive Semiotics, Issue 5 (Fall2009) pp.148-173
- 32- Tinbergen N. Curious Naturalist, 1954 New York, Basic Books
- 33- Micheal Tomasello, İnsan İletişiminin Kökenleri, Metis Bilim, 2017
- 34- Halil İnalçık; Şair ve Patron, Doğu Batı Yayınları, 2016
- 35- İbrahim Demirel, Beyaz, Sanat yapım Yayıncılık, 2013, Fotoğraf Albümü
- 36- Önder Şenyapılı; İbrahim Demirel'in Duvarları, Sanat yapım Yayıncılık, 2012, Fotoğraf Albümü
- 37- İbrahim Demirel, Zamanın Durduğu Ülke Yemen, Sanat yapım Yayıncılık, 2010, Fotoğraf Albümü
- 38- İbrahim Demirel; Anadolu'dan Canlar Pazarı, Sanat yapım Yayıncılık, 2008, Fotoğraf Albümü
- 39- İbrahim Demirel; Toprak Ana, Sanat yapım Yayıncılık, 2008, Fotoğraf Albümü
- 40- İbrahim Demirel; Anadolu'yum Ben, Sanat yapım Yayıncılık, 2008, Fotoğraf Albümü
- 41- Balıkçılar, Eczacıbaşı, 2002, Fotoğraf Albümü
- 42- Necmettin Külahçı; Cilo Sat, Fotoğraf Albümü
- 43- Necmettin Külahçı; Beyaz Siyah, Fotoğraf Albümü
- 44- Akşehir Belediyesi Sille Sanat Sarayı, Mizah Gülmece ve Gülen Yüzler, Fotoğraf Yarışması Kataloğu, 2012
- 45- Deniz Ticaret Odası Fotoğraf Yarışması Kataloğu, Denizi Anımsatan Detaylar, 2013
- 46- 1996'dan 2006'ya Türkiye ve Dünyada Fotoğraflarla 10 Yıl, Doğuş Grubu İletişim Yay. Tic. A.Ş., 2005
- 47- Metin Sözen, Sami Güner, Sinan Architect of Ages, 1988
- 48- Şakir Eczacıbaşı, Türkiye Renkleri, 1997, Fotoğraf Albümü
- 49- Valeri Nistratov, Forest Steppe, 2008, Fotoğraf Albümü
- 50- Çerkes Karadağ, Nüans, Dost Kitabevi, 1989, Fotoğraf Albümü
- 51- Çerkes Karadağ; Baleylim, Doruk Yayıncılık, 1997, Fotoğraf Albümü
- 52- AFSAD, Doğanay Sevindik Belgesel Fotoğraf Atölyesi, Yaşamdan, Sergi Kataloğu, 2010
- 53- AFSAD, Doğanay Sevindik, Belgesel Fotoğraf Atölyesi, İskilip ve Köylerinde El Sanatları, Sergi Kataloğu, 2013
- 54- AFSAD, 36.Yıl Sergi Kataloğu, 2013
- 55- AFSAD, Atölyeler Ortak Fotoğraf Sergisi Kataloğu, 2016
- 56- Afsad, Atölyeler Ortak Fotoğraf Sergisi Kataloğu, 2017
- 57- AFSAD, Yalnızlık Sergi Kataloğu, 2013

Teknik Hususlar

Fotoğraf makinelerinin menülerine göz attığınızda, yeterli olandan fazla içerik bulursunuz. Oysa kullanacağınız ayar sayısı, sunulandan azdır. Pozlamanın tanımını yaparak başlayalım:

Pozlama: Pozlama, sensör üzerine düşen ışık miktarının, görüntüyü oluşturmak için ayarlanmasıdır. Diyafram açıklığı, örtücü hızı ve ISO değeri, pozlamayı etkileyen ayarlardır. Fazla pozlama (ışığa fazla maruz bırakırsanız) yaparsanız dokusuz, patlamış beyaz alanlar oluşur, renkler uçuk, açık oluşacaktır. Düşük pozlama yaparsanız (ışığa az maruz bırakırsanız) koyu, siyah alanlar oluşur, renkler daha koyu çıkacaktır. Pozlama ölçümü olarak makinelerde nokta (spot) pozlama, merkez (center) ağırlıklı, bölge (evaluate) ağırlıklı ölçüm yöntemleri vardır. Genelde merkez ağırlıklı ölçüm kullanıyorum. Pozlama ölçümü yapmak için objektifi doğrulttuğunuz alandaki ışık durumu, fotoğrafın geri kalan alanlarındaki renkleri, gölgeleri etkiler.

Netleme: Önemli olan, nesne üzerinde objektifinizin odaklanmasıdır. Odaklanacak noktayı tekli olarak makinenizin vizöründen seçiyorsunuz. Veya objektifte manuel netleme anahtarına geçip, elle çevirerek netliyorsunuz.

Makine kullanım modu olarak manuel modu kullanıyorum. Zaten başkasına ihtiyacınız yok. Yani diyafram açıklığını, örtücü hızını bağımsız ayarlayabildiğim moddayım.

1- Diyafram açıklığı: Netliğin tüm alana yayılmasını istiyorum ve f/16 kullanıyorum. Yakın çekim yapıyor ve arka planın bulanık olmasını istiyorum isem, diyaframı mümkün olan en büyük açıklığa getiriyorum f/2.8 gibi. Aynı ışık koşulları altında diyafram açıklığını artırırsanız doğru pozlama için örtücü hızını artırırsınız, diyafram açıklığını düşürürseniz doğru pozlama için örtücü hızını yavaşlatırsınız.

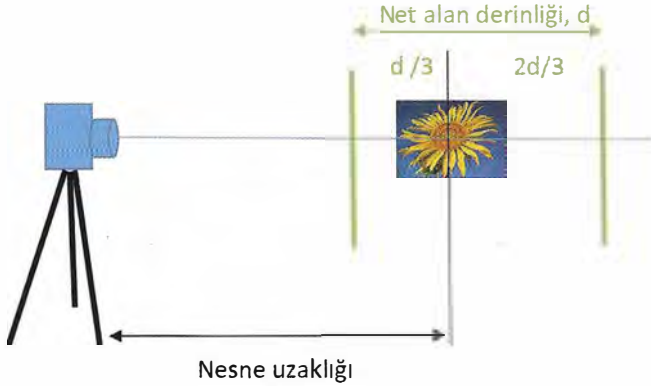
2- Örtücü hızı: Örtücü hızı, sensör üzerine ne kadar süre ile ışık düşeceğini belirliyor. Hareket eden objeleri net olarak fotoğraflamak istiyorum isem, 1/2000 s kullanıyorum. Şelalenin akışında tül etkisi yaratmak istediğimde örtücü hızını düşük kullanıyorum, yerine göre 1 sn, 5 sn olabiliyor.

3- ISO değeri: ISO değeri, sensörün ışık duyarlılığını ayarlamaktadır. Karanlık ortamlarda çekim yapabilmemize imkân sağlar, ancak 400 değerinin üzerinde görüntüde kumlanma yapacaktır. İdealde tripod üzerinde ve 100 değerinde kullanıyorum. Elde çekim yapıyorsanız örtücü hızının 1/100'ün altına inmesi için ISO 400'e kadar çıkabilirsiniz.

4- Beyaz ayarı: Gözümüzün, ortam ışığına göre bir renk ayarı yaptığından bahsetmiş idik. Makine de ortam ışığına göre beyaz ayarı yapar. Gölgede çekiyorsanız ayarı gölgeye, güneşli, açık ışık altında çekiyorsanız ayarı güneşliye getirmelisiniz. Tungsten lamba, floresan lamba, bulutlu ayarları da vardır. Otomatik moduna getirirseniz istediğiniz renkleri elde edemezsiniz. Fotoğrafın formatı RAW ise, bu ayarı fotoğraf işleme programında değiştirme olanağınız var. JPEG formatında çekiyorsanız sonradan değiştirme imkânınız yok.

Şimdi, net alan derinliğini etkileyen hususlardan bahsedelim:

Objektifin ölçüsü, netleme yaptığınız objenin size olan uzaklığı ve diyafram açıklığının ölçüsü, net alan derinliğini etkiler.

Nesne uzaklaştıkça net alan derinliği artar. Yakınlaştıkça azalır. Objektif ölçüsü küçüldükçe toplam net alan derinliği artar. Yani geniş açı objektiflerin net alan derinliği zoom objektiflerden fazladır. Diyafram açıklığı arttıkça (örneğin f/2.8), net alan derinliği azalır. Diyafram açıklığının çapı küçüldükçe (örneğin f/16) net alan derinliği artar.

Makine modeli, objektif ölçüsü ve nesne uzaklığına göre net alan tabloları internette bulunmaktadır. Net alanın paylaşımı, şekilden de anlaşılacağı gibi, 1/3 oranında objenin önünde, 2/3 oranında arka tarafında gerçekleşir. Kadrajı oluştururken buna dikkat etmeniz de fayda var.

Son olarak; fotoğraf çekerken netliğe etki eden birkaç kullanım hususuna değineceğim. Nefes alışıımız, ayakta duruşumuz, deklanşöre parmakla basışıımız, bir sarsıntı yaratmaktadır. Eğer örtücü hızımız 1/100'ün altında ise önerim, sırtınızı duvara dayamanız veya makineyi tutan taraftaki dirseğinizi yere dayamanız olabilir. Doğa fotoğraflarında olduğu gibi f/16 ve daha kısık diyaframlarda ise üçayak ve kablolu deklanşör kullanmanız, netliği sağlayacaktır. Netlik için ek olarak ayna kilidi uygulayabilirsiniz.

Karina
Yayınevi

www.karinakitap.com

Nöroestetik Fotoğraf

Yavuz Demirtola

Platon; insan bedeninde aklın bulunduğu yer olarak başı ifade etmiş ve bütün bedeni kontrol eden güç olduğu için en tepeye yerleştirildiğini düşünmüştür. Göğüs ise tutkuların merkezidir.

Fotoğraf gerçeklik protezidir ama üç maymunu da bozar.

Objeyi estetik olarak kavramak, yani anlamak, sezgiye dayalı bir durumdur. Estetik, kelime olarak, "duyu yoluyla kavramak" demektir. Kavrama, somut olmayan bir hissin, duygunun, güzelliğin bir gerçek varlık, obje üzerinde duyumsanması (görülür hâle gelmesi) olayıdır.

İnsanın kendi bedenini, beynini çözümleme çabası ile 2000'li yıllarda sanatla ilgili etnoloji, evrimsel estetik ve nöroestetik bakışın birleştiği bir yapı oluşmuştur. Özellikle beyinle ilgili bilimsel çözümlemeler, bilinçaltı ve bilincin duygu oluşumuna etkilerini açıklamıştır. Nöroestetik alanı bu sayede estetiğe fizyoloji ve beynin katkısı açısından açıklama getirmiş ve getirmeye devam etmektedir.

KDV dahil 30.00 ₺

www.karinakitap.com